

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

**ÖNLEYİCİ GÜVENLİK HİZMETİ OLARAK POLİSİN
KİMLİK SORMA VE ÖNLEME ARAMA YETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATİH GÜVEN

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Bayram ÖZBEY

GAZİANTEP
NİSAN 2014

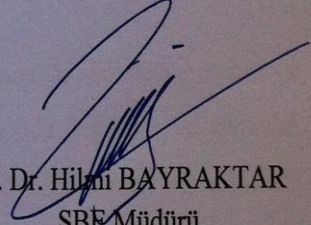
T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

ÖNLEYİCİ GÜVENLİK HİZMETİ OLARAK POLİSİN KİMLİK SORMA
VE ÖNLEME ARAMA YETKİSİ

FATİH GÜVEN

Tez Savunma Tarihi: 28.04.2014

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

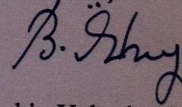

Doç. Dr. Hilmi BAYRAKTAR
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığımı onaylarım.

Yrd. Doç. Dr. Bilge KÖKSEL
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Bayram ÖZBEY
Tez Danışmanı

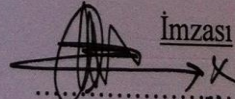
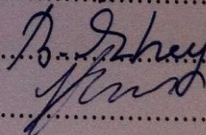
Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak oy çokluğuyla/~~oy birliğiyle~~ kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Yrd. Doç. Dr. Ali KUYAKSİL (Jüri Başkanı)

Yrd. Doç. Dr. Bayram ÖZBEY

Yrd. Doç. Dr. Kağan SUSUZ

İmzası
.....

.....
.....

ÖZET

ÖNLEYİCİ GÜVENLİK HİZMETİ OLARAK POLİSİN KİMLİK SORMA VE ÖNLEME ARAMA YETKİSİ

GÜVEN, Fatih

Yüksek Lisans Tezi, Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi ABD

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Bayram ÖZBEY

Nisan 2014, 129 sayfa

Günümüzde polisin gerek toplumsal olaylara karşı müdahalesi gerekse de genel uygulamaları, temel haklar ve özgürlükler noktasında özgürlük ve güvenlik dengesini çok tartışılır hale getirmiştir. Hal böyle iken güvenlik hizmeti veren polisin kendi yetkilerini ve sınırlarını bilmesi ve bireylerin özgürlüklerine keyfi müdahalelerde bulunmaması hayati önem taşımaktadır. Kolluk hizmeti, en önemli kamu hizmetlerinden biridir. Kolluk hizmetleri içerisinde de en önemli faaliyet suçun işlenmeden önlenmesini konu alan önleyici polislik hizmetleridir. Polis bu görevini ifa ederken birçok defa vatandaşın karşısına kimlik sorma, durdurma, yakalama veya arama tedbirlerini uygularken çıkmaktadır. Son yıllarda polis teşkilatı özellikle bu tedbirlerin uygulanmasında orantısız güç veya keyfi müdahaleler gibi hukuka aykırı eylem ve işlem yaptığı yönünde eleştiriler almakta hatta yaptığı bu uygulamalar yargıya intikal ettirilmektedir. Çalışmamızda genelde önleyici güvenlik hizmetleri özelde ise polisin kimlik sorma ve önleyici arama yetkilerinin hukuki boyutu ele alınmış, ayrıca bu tedbirlerin uygulanmasında dikkat edilecek hususlar ve ihtilafa düşülen yönler irdelenerek polislik uygulamalarına yeni bir perspektif kazandırılmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kamu Hizmeti, Kolluk, Kimlik Sorma, Arama, Önleme Araması,

ABSTRACT**PREVENTIVE SECURITY SERVICE AS A POLICE ASKING AND
SEARCH THE POWER OF IDENTITY**

GÜVEN, Fatih

M. A. Thesis, Department of Security Strategies and Management,

Institute of Social Sciences, Gaziantep University

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Bayram ÖZBEY

April 2014, 129 pages

Nowadays the police's common implementations cause arguments about the balance of independence and security in terms of basic rights and freedom although the police's intervention is necessary for social events. For this reason, it is vital for the police that gives security services to know its own authority and not to interfere in individuals' freedom arbitrarily. Security service is one of the important public services. Within security service the most significant activity is preventative policing. While the police carry out this duty, they perform such precautions as interception, requesting identity card, arresting or seeking citizens. The police're heavily criticized because of the claims for illegal actions such as disproportionate force and arbitrary interventions during carrying out these precautions in recent years. Even its implementations're carried to judgement. In this research, preventative security services in general and the legal extent of the police's authority for requesting identity and preventative seeking in specific are handled. Also a new perspective is tried to be contributed to the police implementations by investigating notable matters and controversial ways.

Keywords: Public Service, Security Force, Requesting Identity Card, Seeking, Preventative Seeking.

ÖNSÖZ

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Yüksek Lisans Programının açılmasında katkı sağlayan büyüklerimize, vermiş oldukları derslerle bizlere ufuk açan kıymetli hocalarımıza, her zaman yanımda olan sevgili eşime ve kendisine yeteri kadar vakit ayıramadığım oğlum Beşir'e, araştırma sürecinde kaynak temini konusunda sağlamış oldukları kolaylıktan dolayı değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Ali KUYAKSİL'e ve bu çalışmanın gerçekleşmesinde bilgi ve tecrübesiyle her aşamada bana yol gösteren tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Bayram ÖZBEY'e teşekkürlerimi sunarım.

Nisan 2014
Fatih GÜVEN

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	vii

1. GİRİŞ	1
1.1. TEZİN AMACI.....	1
1.2. TEZİN ÖNEMİ.....	4
1.3. TEZİN KAPSAMI.....	4
1.4. BENZER ÇALIŞMALAR DAN FARKI.....	5

BİRİNCİ BÖLÜM

2. KAMU HİZMETİ VE ÖNLEYİCİ GÜVENLİK HİZMETLERİ	7
2.1. KAMU HİZMETLERİ VE KOLLUK HİZMETLERİ.....	7
2.1.1. Kamu Hizmeti Tanımı.....	7
2.1.2. Kamu Hizmetinin Özellikleri.....	8
2.1.3. Kamu Hizmetleri ve Kolluk.....	9
2.1.3.1. Kolluk Kavramı ve Özellikleri.....	9
2.1.3.2. Kolluk Türleri.....	11
2.1.3.2.1. Adli Kolluk.....	11
2.1.3.2.2. İdari Kolluk.....	12
2.1.3.2.2.1. Genel Kolluk.....	14
2.1.3.2.2.1.1. Merkezi İdare (Devlet) Kolluğu	14
2.1.3.2.2.1.2. Mahalli İdare Kollukları.....	18
2.1.3.2.2.2. Özel Kolluk.....	19
2.2. ÖNLEYİCİ GÜVENLİK HİZMETLERİ.....	19
2.2.1. Personel Güvenliği.....	21
2.2.2. Devriye Hizmetleri.....	21
2.2.3. Bina ve Tesislerin Korunması.....	25
2.2.4. Arama ve Yakalama.....	33
2.2.4.1. Yakalama.....	33
2.2.4.2. Arama.....	39

İKİNCİ BÖLÜM

3. KİMLİK SORMA	41
3.1. DURDURMA ve KİMLİK KONTROLÜ.....	41
3.1.1. Durdurma.....	41
3.1.2. Kimlik Kontrolü.....	45
3.2. İLGİLİ MEVZUAT.....	46
3.2.1. 2559 Sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu.....	46
3.2.2. 1174 Sayılı Kimlik Bildirme Kanunu.....	46
3.2.3. 5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun.....	47
3.2.4. 5326 Sayılı Kabahatler Kanunu.....	47
3.2.5. 5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu.....	47
3.2.6. 5682 Sayılı Pasaport Kanunu.....	48
3.2.7. 01/06/2005 Tarih ve 25832 Sayılı Resmi Gazetede Yayımlanan Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği	48
3.3. KİMLİK SORMA İŞLEMİNİN YERİNE GETİRİLMESİ VE SONA ERMESİ.....	48
3.4. POLİSİN KİMLİK SORMA VE KİMLİK TESPİT İŞLEMLERİNDE YETKİSİNİ KÖTÜYE KULLANMASININ SONUÇLARI.....	54
3.4.1. Ceza Hukuku Yaptırımları.....	54
3.4.1.1. Görevi Kötüye Kullanma ve Görevi İhmal.....	54
3.4.1.2. Verileri Yok Etmeme.....	55
3.4.1.3. Verilerin Hukuka Aykırı Olarak Kaydedilmesi.....	55
3.4.1.4. Verilerin Hukuka Aykırı Olarak Verilmesi.....	55
3.4.1.5. Soruşturmanın Gizliliğinin İhlali.....	55
3.4.2. Tazminat Hukuku Yaptırımları.....	56
3.4.3. Emniyet Örgütü Disiplin Tüzüğünde Yer Alan Yaptırımlar	57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

4. ÖNLEME ARAMASI	58
4.1. ARAMAYA HÂKİM OLAN İLKELER.....	58
4.1.1. Hukuk Devleti İlkesi.....	58
4.1.2. Adil Yargılanma Hakkı.....	60
4.1.3. Oran(tı)lılık İlkesi.....	63
4.1.4. İnsan Onurunun Dokunulmazlığı İlkesi.....	64
4.1.5. Özel Hayatın Gizliliği İlkesi.....	65
4.2. ÖNLEME ARAMASININ AMACI.....	67
4.3. İLGİLİ MEVZUAT.....	69
4.3.1. 2559 Sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu.....	69
4.3.2. 2803 Sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri.....	70
4.3.3. 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu.....	71
4.3.4. 01/06/2005 Tarih ve 25832 Sayılı Resmi Gazetede Yayımlanan Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği.....	72
4.4. ÖNLEME ARAMASININ ŞARTLARI.....	73
4.4.1. Makul Şüph ve Somut Olguların Varlığı.....	73
4.4.2. Önleme Araması Kararı/Emri İçeriği ve Kapsamı.....	74

4.5. ÖNLEME ARAMASININ YAPILABİLECEĞİ YERLER.....	85
4.6. ÖNLEME ARAMASININ İCRASI.....	86
4.6.1. Üst ve Eşya Aramasının İcrası.....	88
4.6.2. Araçlarda Aramanın İcrası.....	90
4.7. ÖNLEME ARAMASININ SONA ERMESİ.....	93
4.7.1. Arama İşleminin Tutanağa Bağlanması.....	93
4.7.2. Aramaya Muhatap Kalana İstemi Üzerine Verilecek Belge.....	99
4.7.3. Arama Sonucunda Ele Geçen Eşya ve Kâğıtlar Hakkında Yapılacak İşlem ve Akıbeti.....	100
4.8. HÂKİM KARARI OLMAKSIZIN ARAMA YAPILABİLEN HALLER.....	102
4.8.1. Denetim (Polisin Her Zaman Girilebileceği Yerlerde Yapılan Aramalar).....	102
4.8.2. Tehlikeyi Önleme Tedbiri Niteliğindeki Aramalar.....	104
4.8.3. Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinde Öngörülen İstisnalar.....	105
4.9. ÖNLEME ARAMALARI AÇISINDAN ÖZEL STATÜLÜ ŞAHISLAR.....	107
4.10. HUKUKA AYKIRI ARAMANIN SONUÇLARI.....	109
4.10.1. Hukuka Aykırı Olarak Gerçekleştirilen Aramanın Sonucunda Elde Edilen Delillerin Reddi.....	111
4.10.2. Hukuka Aykırı Olarak Gerçekleştirilen Aramanın Ceza Sorumluluğu.....	115
4.10.3. Hukuka Aykırı Olarak Gerçekleştirilen Aramanın Tazminat Sorumluluğu.....	116
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	120
5.1. SONUÇ.....	120
5.2. ÖNERİLER.....	121
KAYNAKLAR.....	124
ÖZGEÇMİŞ.....	129

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AK	: Avrupa Konseyi
Akt.	: Aktaran
AKY	: Adli Kolluk Yönetmeliği
AÜ	: Ankara Üniversitesi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AVÖAY	: Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği
Ay	: Anayasa
AYM	: Anayasa Mahkemesi
Bkz	: Bakınız
C	: Cilt
CGTİHK	: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CMK	: Ceza Muhakemeleri Kanunu
DMK	: Devlet Memurları Kanunu
E	: Esas Sayısı
Ed	: Editör
K	: Karar Sayısı
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
ETK	: Emniyet Teşkilatı Kanunu
İİK	: İl İdaresi Kanunu
JTGYYK	: Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu
JTGYY	: Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Hakkındaki Yönetmelik

KOM	: Kaçakçılık Ve Organize Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü
Md	: Madde
MUYEP	: Mevzuat Uygulamaları Eğitim Projesi
RG	: Resmi Gazete
PKT	: Polisin Disiplinine Merasim ve Topluluklardaki Rolüne ve Polis Karakolları Teşkilatı ile Vazifelerine Dair Disiplin Talimatı
PVSK	: Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu
S	: Sayı
s	: Sayfa
SBF	: Siyasal Bilgiler Fakültesi
ss	: Sayfalar
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDP	: Toplum Destekli Polislik
t.y	: Basım tarihi yok
vb	: Ve benzeri
vd	: Ve diğerleri
YCGK	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu
YGİY	: Yakalama, Gözaltına Alma Ve İfade Alma Yönetmeliği

1. GİRİŞ

1.1. TEZİN AMACI

Güvenlik insanlık tarihi kadar eski temel bir ihtiyaçtır. Kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması en önemli kamu hizmetlerinden biridir. Bilim ve teknolojiye gelişmeler küreselleşmeyi de beraberinde getirmiş ve dünya küresel bir köy haline gelmiştir. Bununla birlikte sosyal hayattaki geleneksel ilişkiler yerini daha karmaşık bir toplumsal yapıya bırakmış, toplumsal ilişkilerde güvenlik sorunu ön plana çıkmıştır.

İnsanın insan olmasından kaynaklanan bir takım hakları vardır. Bunların başında da yaşama hakkı gelmektedir. İnsanların yaşama hakkını koruyabilmesi için her şeyden önce güvenli bir ortamın tesis edilmesi gerekmektedir. Güvenli bir ortamın tesis edilemediği bir yerde yaşama hakkından söz edilebilmesi mümkün değildir. AİHS'nin 5. maddesine göre "herkes özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir" yine İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 3. maddesine göre "yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır" denilmek suretiyle özgürlük ve güvenlik hakları teminat altına alınmıştır.

Anayasanın 17/1. maddesi ve AİHS'nin 2. maddesi insan yaşamının korunması konusunda temel bir düzenlemeye yer vermektedir. Buna göre insan yaşamı kanunun koruması altındadır. Devlet insan yaşamına saygı göstermek gibi negatif yükümlülük değil aynı zamanda insan yaşamını etkili korumak, bunun ihlal edilmesi durumunda ceza soruşturması ve koğuşturması yaparak, caydırıcı etkiye sahip yaptırımlara yer vermek gibi pozitif yükümlülüğe sahiptir. Yaşama hakkının korunması, etkili bir biçimde hukuksal korumanın devlet tarafından güvence altına alınması demektir¹.

¹ Durmuş Tezcan vd. (2006). *İnsan Hakları El Kitabı*. Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss. 68-69.

Bireyin yaşama hakkını koruyacak olan devlet otoritesidir. Demokratik hukuk devletlerinde bireyin hak ve özgürlükleri uluslararası sözleşmelerde ve ulusal hukuk metinleriyle güvence altına alınmıştır. Bunlardan bazıları; maddî ve manevî varlığı (yaşama hakkı), özgürlük ve güvenlik hakkı, özel ve aile hayatına saygı hakkı, mülkiyet hakkı gibi haklardır. Bu temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir (AY md. 13). Kolluk, kişilerin bu ve benzeri haklarına ancak ilgili kanunların öngördüğü şartlarda ve şekilde müdahalede etme yetkisine sahiptir. Örneğin arama tedbiri CMK, PVSK ve Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (CGTİHK), Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu, Sıkıyönetim Kanunu, Olağanüstü Hal Kanunu, Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği (AVÖAY), gibi birçok hukuki metinlerde ele alınmıştır.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 12. maddesinde, “Kimsenin özel yaşamına, ailesine konutuna ya da haberleşmesine keyfî olarak karışamaz, şeref ve adına saldırılamaz. Herkesin bu gibi karışma ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.” belirtilmektedir. Aynı şekilde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 8. maddesinde de, “Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir.” hükmü yer almaktadır.

Son yıllarda değişen ve gelişen demokratik ülkelerde öne çıkan konulardan bir tanesi de, tabi ki temel hakların daha çok nasıl korunup genişletilmesi, demokrasinin gelişmişliğinin ölçütü olarak kabul edilen temel hakların ve özgürlüklerin genişlemesi ve korunmasının hangi güvencelerle teminat altına alınacağı sorusudur². Demokratik ülkelerde siyaset kurumlarının temel sorunu, anayasalarda güvence altına alınan temel hakların nasıl ilgili kurumlarca özüne dokunmadan korunacağı konusudur.

²Fatih Karaosmanoğlu. (2008). *Tarihin Başlangıcı Uluslararası İlişkiler & Haklar ve Güvenlik*, Seçkin Yayıncılık, Ankara s. 213.

Demokratik devletlerde bireylerin temel hakları, yasaların vermiş olduğu yetkileri kullanan polis en geniş tanımıyla kolluk marifetiyle korunmaktadır. İşte bundan dolayı kamu düzenini sağlayan "polis" günümüzde toplumsal hayatın öznesi haline gelmiştir. Polis, bir yandan insanlara güvenli bir ortam tesis ederken diğer taraftan insanların özgürlüklerine müdahale etmek zorunda kalmaktadır. Bundan dolayıdır ki özgürlük ve güvenlik kavramları birbirlerine uzak kelimeler gibi dursa da aralarında çok yakın ilişki vardır. Çünkü özgürlük ve güvenlik dengesinin sağlandığı bir toplum daha yaşanabilir bir hale gelecektir.

Polis teşkilatları günümüzde güvenlik hizmeti vermeye çalışırken daha çok önleyici polislik hizmetlerini ön plana çıkarmaktadır. Önleyici polislik hizmetlerinin hedefi sadece suçu önlemek ve suçluları yakalamak değil aynı zamanda topluma güven duygusunu kazandırarak, toplumsal refahı güçlendirerek yaşam kalitesini artırmaktır. Böylece birey suç mağduru olma korkusuyla yaşamayacak toplumsal yaşamda huzur ve güven duygusu yerleşecektir³.

Çalışmamızın amacı, yapmış olduğu görev gereği temel hak ve özgürlüklerin teminatı olan ve bu görevi gereği arama, yakalama, kimlik sorma durdurma gibi çok geniş yetkilere sahip olan polis teşkilatının, aynı zamanda insanların bir takım özgürlüklerini kısıtlaması ve bu kısıtlama tedbirlerini keyfi ve rastgele uygulamalardan uzak, hukuka uygun yapmasının önemini ortaya koymaktır.

Çalışmamızda, polis teşkilatının kolluk türlerinin neresinde yer aldığını, kamu düzeni ve güvenliğini sağlayan kolluk hizmetlerinin en önemlisi olan polisin güvenlik hizmetini sunarken kamu hizmetlerinin neresinde olduğu, kamu hizmetleri içerisinde kolluk hizmetlerinin ve önleyici güvenlik hizmetlerinin yeri ve önemi, polisin önleyici güvenlik hizmetlerinden olan kimlik sorma ve önleme arama yetkisini ifa ederken nelere dikkat etmesi gerektiğini inceleyeceğiz.

Ayrıca en önemli kolluk birimlerinden biri olan polisin önleyici güvenlik hizmetleri bağlamında kimlik sorma ve önleme arama yapma yetkisini kullanırken eylem ve işlemlerinde mevzuattaki farklılıkları da göz önünde bulundurarak, gerek güvenlik gerekse de hukuki anlamda nelere dikkat etmesi gerektiği, ayrıca örnek arama kararları ve arama tutanaklarıyla teşkilat mensuplarına uygulamalı bir şekilde

³İbrahim Cerrah. (2011). *Demokratik Topumlarda İç Güvenlik*. Polis Akademisi Yayınları, Ankara, s. 19.

göstermek ve yeni bir perspektif kazandırmak çalışmamızın temel amaçları arasında yer almaktadır.

1.2. TEZİN ÖNEMİ

Toplumsal düzeni sağlamanın en önemli unsurlarından biri suçun işlenmeden önlenmesidir. Polisin en önemli görevlerinden biri önleyici güvenlik hizmeti vermesidir. Polis, bu görevini yerine getirirken mutlak suretle hukuka uygun eylem ve işlem yapmak zorundadır. Aksi halde polisin yapmış olduğu işlemler haksız fiile sebep olacak ya da bir suçun unsurlarının oluşmasına sebep olacaktır⁴.

Temel hak ve özgürlüklerin sınırlanmasına yönelik olan önleme araması tedbirinde çıkarılan mevzuatta bir bütünlük sağlandığı söylenemez. Bundan dolayı uygulamada yaşanan sıkıntılar her geçen gün artmaktadır.

Görevli olduğu zaman diliminde sürekli olarak suç ve suçluyla mücadele eden polis bu mücadelenin yanında yasaların kendisine vermiş olduğu yetkinin dışına çıkmamalıdır. Çağın gereklerine göre her zaman değişebilen hukuki düzenlemelere karşı polis sürekli olarak güncel mevzuatı takip etmeli ve bu çerçevede görevini ifa etmelidir.

İşte tam da bu noktada kimlik sorma ve önleme araması işlemlerini sürekli olarak yerine getiren polise, kimlik sorma ve önleme aramasının değişik yönlerini ortaya koyacak olmamız, polisin gerek teoride gerekse de uygulamada yaşayabileceği sıkıntıları giderebilecek öneriler sunacak olmamız çalışmamızın önemini ortaya koymaktadır.

1.3. TEZİN KAPSAMI

Bu tez çalışması giriş bölümünden sonra üç bölüm halinde hazırlanmıştır. Birinci bölümde kamu hizmeti ve önleyici güvenlik hizmetleri başlığı altında kamu hizmetinin tanımı, özellikleri ve kolluğun ifa ettiği önleyici güvenlik tedbirlerinin kamu hizmetleri içerisinde yeri ve önemine değineceğiz. Önleyici güvenlik hizmetlerinin neleri kapsadığını ele alacağız. İkinci bölümde kimlik sorma işleminin

⁴Mesut B. Eryılmaz. (2003). *Türk ve İngiliz Hukukunda Durdurma ve Arama*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 22.

önleyici polislik hizmetlerinin neresinde olduğunu ve kimlik sorma işleminin hukuki boyutunu irdedeceğiz. Üçüncü bölümde önleme aramasının amacını ortaya koyduktan sonra yasal boyutunu inceleyeceğiz. Önleme aramasının uygulamada nasıl yapıldığını örnek arama talebi, mahkeme kararı ve arama tutanağıyla anlatmaya çalışacağız. Sonuç ve öneriler başlığında ise tezimizin genel çerçevesini çizdikten sonra gerek hukuki boyutunda gerekse de uygulamada ki sorunlar açısından öneriler sunulacaktır.

1.4. BENZER ÇALIŞMALARDAN FARKI

Tez çalışmamızın benzer çalışmalardan farkını ortaya koymadan önce benzer çalışmalarda yer alan konuları özetleyecek olursak, önleme aramasının genel olarak adli arama işlemiyle karşılaştırmalı olarak birlikte incelendiği ya da adli ve önleme arama işlemlerinin el koyma işlemiyle birlikte incelendiği görülmektedir. Benzer çalışmalarda arama işleminin, arama kavramı, aramaya hakim olan ilkeler, aramanın amacı, aramanın şartları, arama tedbirine ilişkin hukuki düzenlemeler, hâkim kararı olmaksızın arama yapılabilen haller, aramanın yapılabileceği yerler, aramanın icrası, aramanın sona ermesi, hukuka aykırı arama, aramanın muhatabı gibi konu başlıklarıyla incelendiğini görmekteyiz. Ayrıca kimlik sorma işleminin kimlik tespiti işlemleriyle beraber ele alındığı, polisin adli ve idari yetkilerinin anlatıldığı çalışmalarda yer aldığını gözlemlemekteyiz.

Benzer çalışmalarda arama ve kimlik sorma işlemlerinin genelde teorik boyutu ele alınmış, güvenlik ve uygulama boyutuna ayrıca mevzuattan kaynaklanan sorunlara geniş yer verilmediği görülmektedir.

Tez çalışmamızda aramanın icrası yönünden; henüz işlenmemiş bir suçu engellemeyi konu alan önleyici güvenlik hizmetlerinde görev alan kolluk birimlerinin önleme araması veya kimlik sorma işlemi gerçekleştirdiği durumlarda adli görev gibi belirli bir yoğunlukta olan şüpheli grubuna işlem yapmadığı için tehlikenin ne zaman, nereden, nasıl geleceğini bilemeyecektir. Bundan dolayı görev hayatının her anını suçu önlemek ve bu çerçevede önleme araması tedbirini ve kimlik sorma işlemini uygulayan kolluk görevlerinin bu işlemleri icra ederken hukuki boyutunun yanında güvenlik boyutunu gözardı etmemesi gerektiğini irdelemeye çalıştık.

Önleme araması işlemini hukuki boyutunu incelerken ise; Anayasa, PVSK ve AVÖAY'de yer alan önleme aramasına ilişkin genel hükümlerin yanında PVSK'da yer alan önleme aramasına ilişkin bazı hükümlerin uygulamada yer almadığını ve bu durumun da hukuki yönden aksaklık oluşturduğunu belirterek, burada kanun koyucunun amacını irdelemeye çalıştık.

PVSK'nın uygulanması için çıkarılan AVÖAY'de yer alan fakat PVSK'da yer almayan önleme aramasına ilişkin hükümlerin neyi ifade etmeye çalıştığı ve her iki hukuki düzenleme arasındaki çelişkileri ortaya koymaya çalışarak önleme aramasının hukuka uygunluk boyutunu inceledik.

Önleme araması işlemini teorik boyutunun dışına çıkarak uygulamalı bir şekilde anlatmaya çalıştık. Bu çerçevede önleme arama kararı için gerekli olan kolluk raporu, mülki amirin talep yazısı ve hakim kararlarını örnek yazılarla, önleme aramasının icrası boyutunu da örnek arama tutanaklarıyla inceledik.

BİRİNCİ BÖLÜM

2. KAMU HİZMETİ VE ÖNLEYİCİ GÜVENLİK HİZMETLERİ

2.1. KAMU HİZMETLERİ VE KOLLUK HİZMETLERİ

2.1.1. Kamu Hizmeti Tanımı

Kamu hizmeti' kavramı Türkçeye Fransızca service public kavramından gelmiştir. Zaman içerisinde; hizmet amme, hizmet umumiye, amme hizmeti, umumi hizmet kamusal hizmet kelimeleriyle ifade edilmiştir⁵.

Kamu hizmeti, kamu tüzel kişisi veya onun denetiminde bulunan özel kişinin kamu yararına yürütülen faaliyettir. Kamu hizmetlerinin şartları organik ve maddi olmak üzere ikiye ayrılır. Organik şart, yani kamu hizmetinin kamu tüzel kişisi veya onun denetiminde bulunan özel hukuk kişisi tarafından yapılması maddi şart ise kamu hizmetinin kamu yararına yönelik yapılmasıdır⁶.

Kamu hizmeti, "devlet veya diğer kamu tüzel kişileri tarafından veya bunların gözetim ve denetimleri altında genel, kolektif ihtiyaçları karşılamak, kamu yararını sağlamak için kamuya sunulmuş devamlı ve muntazam faaliyetlerdir şeklinde ifade edilebilir⁷.

Dar ve teknik anlamda kamu hizmeti kavramına ilişkin temel tanımlardan biri olarak ONAR'ın tanımı belirtilebilecektir:

“Devlet veya diğer amme hükmi şahısları tarafından veya bunların gözetimi ve denetimi altında umumi ve kolektif ihtiyaçları karşılamak ve tatmin etmek, amme menfaatini sağlamak için icra edilen ve umuma arz edilmiş bulunan devamlı ve muntazam faaliyetlere amme hizmeti denilmektedir.⁸”

ONAR'ın tanımından da anlaşılacağı üzere kamu hizmeti, kamu kurum ve kuruluşlarının veya bunların gözetiminde ve denetiminde olan özel veya tüzel

⁵Süheyp Derbil. (1950). Kamu Hizmeti Nedir? *AÜHFD*, 7(3-4):28.

⁶Kemal Gözler. (2011). *İdare Hukukuna Giriş*. Ekin Yayıncılık, Bursa, s. 297.

⁷Zerrin Toprak, (1990).” İl Özel İdarelerinin Görevleri ve Kamusal Hizmet Yaklaşımı”, *Türk İdare Dergisi*, Yıl: 62, S: 387, s. 157-162.

⁸Sıddık, S. Onar. (1960). *İdare Hukukunun Umumi Esasları*. C. I, Hak Kitabevi, İstanbul, s. 13.

kişilerin, toplumun talep ve ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurarak devamlı kamu yararına sundukları hizmetler bütünüdür.

Kamu hizmetlerinin yürütülmesinde bazı hizmetlerin “özelleştirilmesi” (PTT, TEDAŞ gibi) önem arz etmektedir. Kamu tüzel kişiliklerinin hantal yapısı ve artan bürokrasi, hizmetin hızlı işlenmesini engellemekte dolayısıyla vatandaşta mağdur olabilmektedir. Kamu tüzel kişiliklerinin özelleştirdiği hizmet alanıyla ilgili keyfi uygulamaların önüne geçmek için gözetim ve denetim sorumluluğunu yerine getirmesi de kaçınılmazdır.

Genel olarak, kamu yararına yönelik olarak toplumun ortak ihtiyaçlarını, huzur ve güvenliğini sağlamak, toplumsal refahı arttırmak amacıyla devlet veya diğer kamu tüzel kişileri tarafından sunulan sürekli ve düzenli faaliyetler biçiminde tanımlanabilecek olan kamu hizmetlerinin, temel nitelikleri itibari ile özel sektör kuruluşlarınca üretilen mal ve hizmetlerden farkı; bu hizmetlerin genelde adalet, iç ve dış güvenlik, genel eğitim, genel sağlık, çevrenin korunması gibi devletin asli fonksiyonları ile ilgili olmaları nedeniyle herhangi bir rekabet ortamında üretilmeyip, kamu otoritesinin hizmet tekeli altında bulunmalarıdır⁹.

Sonuç olarak kamu tüzel kişisinin hizmet politikalarını belirlerken, toplumun talep ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurması yerinde bir uygulama olacaktır. Çünkü gelişen ve değişen dünyada vatandaşların talep ve ihtiyaçları da değişmektedir. Hizmet üreten devlet organlarının çağdaş hizmet anlayışı çerçevesinde hizmet üretmesi günümüzde vazgeçilmez hale gelmiştir.

2.1.2. Kamu Hizmetinin Özellikleri

Kamu hizmetlerinin en belirgin özellikleri, tarafsızlık, laiklik ilkesine uyulması, hizmette kamu yararının bulunması, devamlı ve düzenli olması, değişken ve yenikliklere uyması, bedelsiz olması ayrıca hizmetten faydalanan herkesin kanun önünde eşit olmasıdır¹⁰.

⁹Ulvi Saran. (2001). “Demokratikleşme ve Sivilleşme Eğilimleri Karşısında Devletin Yeniden Yapılandırılmasının Anahtarı: Kamu Hizmetlerinde Toplam Kalite Yönetimi”, *Türk İdare Dergisi*, Yıl: 73, S: 431, s. 7.

¹⁰Remzi Fındıklı ve Veysel Bilgiç. (2006). *İdare Hukuku*. Anadolu Yayıncılık, Ankara, ss. 186-189.

2.1.3. Kamu Hizmetleri ve Kolluk

“Kamu düzeni”, toplumsal hayatta bir arada yaşamak zorunda kalan insanların huzurlu bir şekilde yaşamlarını sürdürebilmeleri için toplumda geçerli olan ve uyulması zorunlu sosyal ve etik değerlere göre belirlenen normların tümünü ifade eder¹¹. Devletin görevlerinin en önemlisi ve en hayati olanı mutlak kamu düzenin sağlanmasıdır. Bilindiği üzere toplumda bütün insanlar huzur ve güven içerisinde yaşamak isterler dolayısıyla toplumsal barışın egemen olmadığı bir toplumda kamu düzeninden bahsedemeyiz. Güvenliğin ve düzenin olmadığı bir yerde dolayısıyla anarşi hüküm sürmektedir. İşte tamda bu noktada yirmi dört saat kesintisiz hizmet veren kolluk hizmetleri kamu hizmetlerinin en önemlisi ve vazgeçilmezidir.

Güvenlik hizmeti, toplum hayatındaki yeri açısından büyük önem arz eden bir kamu hizmetidir. Güvenli ortam demek suçun işlenmemesi, kimsenin suça maruz kalmaması, suçun işlendiğinde de failerin yakalanması ve gereken adli işlemlerin yapılması, bütün bunlar yapılırken de temel hak ve hürriyetlerin gözetilmesi, haksızlık yapılmaması ve adil davranılması demektir. Bütün bunlar, güvenlik ihtiyacını karşılayan güvenlik gücünün toplum için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir¹².

2.1.3.1. Kolluk Kavramı ve Özellikleri

Kamu güvenliği “Anayasa ile kurulmuş olan demokratik hukuk devleti düzeni altında yaşayan bireylerin, medeni ve siyasi haklarını engelleme olmaksızın kullanmalarını, ülkede yaşayan bireylerin, yaşama, özgürlük, şeref ve malvarlığı gibi temel haklarından istifade etmelerini, demokratik hukuk devletindeki hukuk düzeninin tümünün engellenmeden işlemesi, kamu güvenliğinin sağlanmış olmasını ifade eder”¹³.

Kamu düzeninin ve güvenliğinin sağlanması ve suçların işlenmeden önlenmesi devletin temel görevlerinden biridir. Devlet, bu düzeni ve güvenliği emrindeki kolluk marifetiyle sağlamaktadır.

¹¹Feridun Yenisey. “Tehlikeyi Önleyici Polis” ve “Adli Polis” s. 4.

<http://www.hukukturk.com/fractal/hukukTurk/pages/fHm.jsp?pIndxLv1=5>, (10/04/2014).

¹² Ahmet H. Aydın. (2006). *Kamu Yönetimi ve Polis*. Gazi Kitabevi. Ankara, ss. 285-286.

¹³ Yenisey., a. g. m., s. 3.

Devlet, suçu önlenmek ve bozulan kamu düzenini tekrar eski haline getirmek için bazı emir ve yasaklar koymaktadır. Bu emir ve yasaklar da kolluk kuvvetlerine bazı yetki ve görev verilmek suretiyle yürütülebilmektedir¹⁴.

Kamu düzenini koruyup kollayan, suçları önleyen, işlenmiş suçlara derhal müdahale edip delillerini muhafaza eden, gerektiğinde suç delillerine el koyan, suçun faillerini yakalayarak adalete teslim eden, suç ve suçlularla mücadele edip toplumda hukukun hâkimiyetini egemen kılan, huzur ve güveni tesis etmekle görevli gerektiğinde zor kullanma yetkisine sahip olan devlet kurumlarına genel olarak kolluk denilmektedir¹⁵.

Kolluk hizmetlerinin ne olduğunu anlayabilmek için öncelikle kolluk hizmeti sunan en önemli kurum olan polisin yasadaki tanımına bakmak gerekir. 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu'nun 1.maddesine göre;

"Polis, asayiş, amme, şahıs, tasarruf emniyetini ve mesken masuniyetini korur. Halkın ırz, can ve malını muhafaza ve ammenin istirahatını temin eder. Yardım isteyenlerle yardıma muhtaç olan çocuk, alil ve acizlere muavenet eder. Kanun ve nizamnamelerinin kendisine verdiği vazifeleri yapar".

Avrupa Polis Etiği Yönetmeliğinin¹⁶ polisin amaçları bölümünün 1. maddesinde;

"Hukuk devletinin geçerli olduğu demokratik bir toplumda polisin ana amaçları: toplumda kamunun huzurunun, kamu düzeninin ve hukukun üstünlüğünü sağlanması, özellikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde yer alan, kişilerin temel hak ve özgürlüklerini korumak ve saygı göstermek, suçu önlemek ve suçla mücadele etmek suçu ortaya çıkarmak ve halka yardım etmek ve halkın hizmetinde olmaktır¹⁷."

Her iki tanımdan yola çıkarak kolluk hizmetleri toplumsal düzenin vazgeçilmez bir öznesidir. Kolluk hizmetleri temel hak ve özgürlüklerin teminatı olması ve devamlı olarak halkın hizmetinde olması, kamu hizmetleri içerisinde önemini ortaya koymaktadır.

¹⁴Cihan Koç. (2002). *Kolluğun (Jandarma ve Polisin) Adli Görevleri*. Kartal Yayınevi, Ankara, s. 6.

¹⁵Vahit Bıçak. (2011). *Suç Muhakemesi Hukuku*. Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 142.

¹⁶Avrupa Konseyi (AK) bünyesinde oluşturulan dört yıla yakın bir süre devam eden bir komisyon tarafından hazırlanmış olan Avrupa Polis Etiği Yönetmeliği (The European Code of Police Ethics) başlıklı olarak ortaya çıkan bu belge, adı geçen komisyona Türkiye'yi temsilen katılan Prof. Dr. İbrahim Cerrah ve Prof. Dr. M. Bedri Eryılmaz tarafından tercüme edilip ve derlenerek "Avrupa Polis Etiği Yönetmeliği ve Açıklayıcı Notlar" isimli kitap olarak Türkçeye kazandırılmıştır. Kitabın, başta Polis ve Jandarma gibi resmi kurumlar olmak üzere kamuya güvenlik hizmeti üreten tüm kurumların personeli için bir referans kitabı olması amaçlanmıştır. (Söz konusu kitap, Kasım 2001'de Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Yayını olarak Ankara'da basılmıştır.)

¹⁷Fatih Beren ve İhsan Bal. (2003). *Polis Etiği*. Siyasal Kitabevi, Ankara, s. 216.

Kolluk hizmetlerinin özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir¹⁸;

- 1- Kolluk hizmetleri zamanı kapsamaktadır. Yirmi dört saat devamlılık arz eden kesintisiz bir hizmettir. Bu hizmet süreklilik istemektedir. Hizmetin kesintisiz, sürekli ve etkin bir şekilde devam edebilmesi için nöbet sistemi getirilerek günün 24 saati doldurulmuştur.
- 2- Kolluk hizmetleri mekânı kapsar. Bu hizmetler bütün alanları hizmet verebildiği ölçüde daha güvenli ve huzurlu ortamdan bahsetmek mümkündür. Hizmetlerin tüm mekânı kapsamaları için karakollarla ya da resmi araç ve motorize ekiplerle hizmet verilmesi gerekmektedir.
- 3- Kolluk hizmetlerinde, kolluk yasalarının kendisine verdiği ölçüde zor kullanma yetkisine sahiptir
- 4- Zor kullanma yetkisine sahip olan kolluk silah taşımaktadır.
- 5- Görevin gerektirdiği usullere göre tek tip üniforma giyerler.

2.1.3.2. Kolluk Türleri

Kolluk, tanımından da anlaşılacağı üzere adli ve idari kolluk olmak üzere iki kısma ayrılır.

2.1.3.2.1. Adli Kolluk

Adli kolluk, adli anlamda meydana gelen bir ihbar, şikâyet veya olayla ilgili olarak derhal acele tedbirleri alarak adli makamların talimatlarına göre hareket eden suçun delillerini toplayan, suç faillerini yakalayıp adalete teslim eden ayrıca Cumhuriyet savcısının, talimatları doğrultusunda her türlü araştırmayı yapan kolluk türüdür¹⁹.

“Cumhuriyet savcısı, maddî gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adli kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür” (CMK md. 160/2).

“Adli kolluk görevlileri, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, 4/6/1937 tarihli ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilâtı Kanununun 8, 9 ve 12 nci maddeleri, 10/3/1983 tarihli ve 2803 sayılı Jandarma Teşkilât, Görev ve Yetkileri Kanununun 7

¹⁸Yılmaz Yaşar. (2006). *Açıklamalı Polis Meslek Hukuku*. Mustafa Kitabevi, Ankara, s. 20.

¹⁹ Yaşar, a. g. e., s. 48.

nci maddesi, 2/7/1993 tarihli ve 485 sayılı Gümrük Müsteşarlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 8 inci maddesi, 9/7/1982 tarihli ve 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanununun 4 üncü maddesi ve 3/11/1983 tarihli ve 83/7362 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlüğe konulan Jandarma Teşkilâtı Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinde belirtilen soruşturma işlemlerini yapmak üzere, tâbi oldukları atama usulüne göre görevlendirilen komutan, âmir, memur ve diğer görevlileri ifade etmektedir” (AKY md. 3).

“Adlî kolluk görevlileri, elkoymadıkları olayları, yakalanan kişiler ile uygulanan tedbirleri emrinde çalıştıkları Cumhuriyet savcısına derhâl bildirmek ve bu Cumhuriyet savcısının adliyeye ilişkin bütün emirlerini gecikmeksizin yerine getirmekle yükümlüdür” (CMK md. 161/2).

“Cumhuriyet savcısı, maddî gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adlî kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür” (CMK md. 160/2).

“Cumhuriyet savcısı, adlî kolluk görevlilerine emirleri yazılı; acele hâllerde, sözlü olarak verir. Sözlü emir, en kısa sürede yazılı olarak da bildirilir” (CMK md. 161/3).

“Soruşturma işlemleri, Cumhuriyet savcısının emir ve talimatları doğrultusunda öncelikle adlî kolluğa yaptırılır. Adlî kolluk görevlileri, Cumhuriyet savcısının adlî görevlere ilişkin emirlerini yerine getirir” (CMK md. 164/2).

“Adlî kolluk, adlî görevlerin haricindeki hizmetlerde, üstlerinin emrindedir” (CMK md. 164/3).

“Adli kolluk görevlileri yürütme organı içerisinde yer alsada adliyeye ilişkin konularda tamamen Cumhuriyet savcılarının emrindedir. Öyle ki Cumhuriyet savcılarının adli soruşturmalarda görevini kötüye kullanan veya ihmali bulunan kolluk amir ve memurları hakkında doğrudan doğruya soruşturma yapma yetkisi bulunmaktadır” (CMK md. 161/5).

2.1.3.2.2. İdari Kolluk

İdari kolluğun amacı; suçun işlenmesini engellemek ve toplumsal yaşamda düzeni tesis etmektir. Bundan dolayı bu kolluk türüne önleyici (proaktif) kolluk

denilmektedir²⁰. İdari kolluk, kamu düzenini sağlama amacına yönelik olarak önleyici ve koruyucu tedbirler alır ve yardıma muhtaç olanlara yardım eder²¹. İdari kolluğun amacı, kamu düzenini sağlamak, korumak ve bozulduğunda tekrar eski haline getirmektir²².

İdari polis; kamu emniyetini ve güvenliğini temin etmekle mükellef olan kısımdır (ETK md. 9).

İdari polisin görevlerini özetleyecek olursak²³;

“1) Görev alanlarında bulunan umumi ve umuma açık yerleri kontrol eder, buralarda arama ve kimlik kontrolü yapar.

2) Sabıkalıları, hırsızlık, yankesicilik yapanları, uyuşturucu madde imal eden ve satanları, şüpheli kişileri gözaltında tutarak izler.

3) Bayramlarda, törenlerde, spor karşılaşmalarında, kapalı ve açık hava toplantılarında, miting ve gösteri yürüyüşlerinde görev alarak düzen ve güvenliği sağlar.

4) Sürücülerin ve yayaların trafik kurallarına uymasını sağlar, trafiği düzenler, yönetir ve denetler.

5) Kendisinden yardım isteyenlere, kimsesizlere, hastalara, acizlere yardımda bulunur.

6) Genel ahlakı koruyucu önlemleri alır.

7) İdari polis, adli zabıta görevini gerektiren bir olayla karşılaştığından bir taraftan adli zabıta hizmetini yapmakla beraber diğer taraftan adli zabıtaya haber verir ve geldiğinde görevi ona devreder”.

İdari kolluk kendi içerisinde genel ve özel kolluk olmak üzere ikiye ayrılır. 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu'nun 3. maddesi ile genel kolluk olarak silahlı bir kuvvet olan polis ve jandarma belirlenmiştir. Özel kolluk ise genel kolluk dışında kalan, özel kanunlarına göre oluşan ve özel görevleri yerine getiren kolluk kuvvetleri olarak tanımlanmıştır.

²⁰Fındıklı ve Bilgiç, a. g. e., s. 20.

²¹Ahmet H. Aydın. (1996). *Polis Meslek Hukuku*. Doğu Matbaacılık, Ankara, s. 57.

²²Cihan Koç vd. (2007). *Kolluk Hukuku*. Kartal Yayınevi, Ankara, s. 59.

²³Yaşar, a. g. e., s. 47.

2.1.3.2.2.1. Genel Kolluk

Merkezi idare (Devlet) kolluğu ve mahalli idare kollukları olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır.

2.1.3.2.2.1.1. Merkezi İdare (Devlet) Kolluğu

Emniyet Teşkilatı Kanununun 1. maddesinde ülkenin genel olarak emniyet ve asayiş işlerinden Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığının sorumlu olduğu belirtilmektedir. Buna göre polis ve jandarma ülkemiz sınırları içerisinde genel anlamda kamu düzenini ve güvenliğini sağlayan en önemli genel kolluktur.

Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı'nın yanında Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Gümrük ve Muhafaza Genel Müdürlüğü de merkezi idari kolluğun içerisinde yer almaktadır.

Polis ve jandarma arasındaki görev ayrımı konu açısından değil yer açısındandır. Jandarmanın genel olarak görev ve sorumluluk alanı; polis görev sahası dışı olup, bu alanlar il ve ilçe belediye hudutları haricinde kalan veya polis teşkilatı bulunmayan yerlerdir (JTGYK md. 10).

Polisin, 4 Haziran 1937 tarihinde çıkarılan 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu ile teşkilat yapısı ve 4 Temmuz 1934 tarihinde çıkan Polis Vazife ve Selahiyet Kanununda görev ve yetkileri belirlenmiştir. 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanununun 16. maddesine göre, Emniyet Genel Müdürlüğü, merkez, taşra ve yurt dışı teşkilatından oluşmaktadır. Türk polis teşkilatı yaptıkları hizmetler açısından ise idari, siyasi ve adli kısımlara ayrılmaktadır (ETK md. 8).

İdari polis; kamu emniyetini ve güvenliğini temin etmekle mükellef olan kısımdır (ETK md. 9).

Adli polis; asgari tam teşekküllü bir polis karakolu bulunan yerlerde, adli işlerle uğraşmak üzere Emniyet Genel Müdürlüğü kadrosundan ayrılan bir kısımdır (ETK md. 9).

Siyasi polis, devletin umumi emniyetine taallük eden işlerle mükellef olan kısımdır (ETK md. 9).

Polisin önleyici görevleri genel olarak PVSK 1. ve 2. maddesinde belirtilmiştir. PVSK 1. maddesine göre, "Polis, asayiş amme, şahıs, tasarruf emniyetini ve mesken masuniyetini korur. Halkın ırz, can ve malını muhafaza ve

ammenin istirahatini temin eder. Yardım isteyenlerle yardıma muhtaç olan çocuk, alil ve acizlere muavenet eder. Kanun ve nizamnamelerinin kendisine verdiği vazifeleri yapar”. PVSK 2/A maddesinde ise, “Kanunlara, tüzüklere, yönetmeliklere, hükümet emirlerine ve kamu düzenine uygun olmayan hareketlerin işlenmesinden önce bu kanun hükümleri dairesinde önünü almak” şeklinde önleyici polislik hizmetlerinin çerçevesi çizilmiştir.

Jandarma Genel Komutanlığının önleyici görevi jandarma teşkilat, görev ve yetkileri kanununun 7. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, “emniyet ve asayiş ile kamu düzenini sağlamak, korumak ve kollamak, kaçakçılığı men, takip ve tahkik etmek, suç işlenmesini önlemek için gerekli tedbirleri almak ve uygulamak, ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin dış korunmalarını yapmak” jandarmanın önleyici görevidir. Jandarmanın önleyici görevleri ayrıca, jandarma teşkilatı görev ve yetkileri yönetmeliğinin 42, 45, 46 ve 65. maddelerinde düzenlenmiştir.

Jandarma Genel Komutanlığı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir parçası olup, silahlı kuvvetlerle ilgili, görevleri eğitim ve öğrenim bakımından Genelkurmay Başkanlığına, emniyet asayiş işleriyle diğer görev ve hizmetlerin ifası yönünden İçişleri Bakanına bağlıdır. Ancak Jandarma Genel Komutanı İçişleri Bakanına karşı sorumludur. Jandarmanın mülki, adli ve askeri görevleri vardır²⁴.

“Jandarma, emniyet ve asayişini sağlamak, kamu düzenini korumakla yükümlü olup, bu görevini, kanunlara, tüzüklere, yönetmeliklere, hükümet emirlerine ya da tebliğler ve genel olarak kamu düzenine uygun olmayan eylemleri, işlenmesinden önce kanun ve nizamlar çerçevesinde önlemekle görevlidir“ (JTGY md. 42/a).

Jandarmanın idari nitelikteki görevleri ana hatlarıyla şöyle sıralanabilir:

- “a. Halkın can, ırz ve malını korumak.
- b. Suç işlenmesini önlemek ve kamu düzenini sağlamak için gerekli önlemleri almak.
- c. Asayiş ve gerek kamunun, gerekse kişilerin güvenliğini ve konut dokunulmazlığını korumak.
- d. Anayasada ve kanunlarda düzenlenen hak ve hürriyetlerin güvenli şekilde kullanılması için gerekli önlemleri almak.
- e. Kamunun huzur ve sükununu bozan; kanunlara, nizamla ve kamu düzenine aykırı bütün eylemlerin işlenmesine yasa ve nizam gereğince engel olmak.

²⁴ Turgut Göksu vd. (2009). *Güvenlik Yönetimi*. Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 26.

f. Yardım isteyenlere, korunmaya muhtaç çocuklarla yardım gereken küçüklere; sakat, hasta, yaşlı kimselerle, düşkün ya da kimsesizlere ve yabancılara yardım etmek.

g. Kendi sorumluluğuna verilmiş Devlet sınırlarının güvenliğini koruyucu önlemler almak ve her türlü kaçakçılığa engel olmak.

h. Ceza İnfaz Kurumlarının ve tutukevlerinin dış korumalarını sağlayıcı önlemleri almak. Tutuklu ve hükümlülerin sevk ve nakilleriyle muhafazalarını sağlamaktır.” (JTGY Y md. 45).

JTGY Y’nin 46/a-b-c maddesine göre jandarmanın önleyici görevleri şunlardır; “a. 45’nci maddede açıklanan mülki görevlere ilişkin; herhangi bir ihlal saldırı veya sarkıntılık durumunda, bu gibi tutum ve davranışlara engel olmak, kanunen gerekliyse eylemcileri yakalamak ve haklarında gerekli işlemlere girişmek, karşılaşılabilecek direnişleri kırmak ve bastırmak,

b. Önleyici kolluk görevini, kendi görev bölgesinde düzenli devriyeler gezdirerek aksaksız yürütmek,

c. Hizmet sırasında dikkatli ve uyanık bulunarak herhangi bir suçun işlenip işlenmediğini araştırmak, devlete, kamu veya kişilere, mal ve eşyalara yönelik tehlike, sabotaj, kaza vb. durumlarda gecikmeksizin yardım etmek; kanuni gereğini yerine getirmek,

d. Gerekli istihbarat faaliyetlerini yürütmek; elde edilen bilgileri değerlendirmek, yetkili mercilere ulaştırmak ve diğer istihbarat ve güvenlik kuruluşlarıyla yakın işbirliği yapmak, şeklinde yürütür.”

“Jandarma, Ceza İnfaz Kurumu ve tutukevlerine girmesi yasak olan silah alet ve eşyanın bu yerlere sokulmasına engel olur” (JTGY Y md. 65/4).

Sahil Güvenlik Komutanlığının görevi; sahil güvenlik komutanlığı kanununun, 1. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre, Türkiye Cumhuriyetinin bütün sahillerinde, iç suları olan Marmara Denizi, İstanbul ve Çanakkale boğazlarında, liman ve körfezlerinde, karasularında, münhasır ekonomik bölgesi ile ulusal ve uluslararası hukuk kuralları uyarınca egemenlik ve denetimi altında bulunan deniz alanlarında, kanunlarla kendisine verilen görevlerin uygulanması ve yetkilerin kullanılmasıdır.

Diğer merkezi idare kolluğu olan Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğü; 5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu, 4458 Sayılı Gümrük Kanunu, 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, 1380 Sayılı Su Ürünleri Kanunu, 2313 Sayılı

Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun, 815 Sayılı Türkiye Sahillerinde Nakliyatı Bahriye ve Limanlarla Karasuları Dâhilinde İcrayı Sanat ve Ticaret Hakkında Kanun, 863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması Hakkında Kanun, 6136 Sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun, 4208 Sayılı Karaparanın Aklanmasının Önlenmesine Dair Kanun, 5549 Sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanun, 6815 Sayılı Sınır, Kıyı ve Kara Sularımızın Muhafaza ve Emniyeti ve Kaçakçılığın Men ve Takibi İşlerinin Dâhiliye Vekâletine Devri Hakkında Kanun ile diğer mevzuat çerçevesinde görevlerini yürütmektedir.

08.06.2011 tarih ve 27958 sayılı resmi gazetede yayımlanan 640 Sayılı Gümrük ve Ticaret Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 8. maddesine göre, Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğü yetki ve görevleri ise şunlardır;

“a) Gümrüklü yer ve sahalarda kamu düzeninin bozulmasını önleyecek tedbirleri almak, buraların takip ve muhafazasını sağlamak, gerektiğinde müdahalede bulunarak durumu adlî mercilere intikal ettirmek.

b) Deniz ve hava limanlarıyla kara sınırlarındaki gümrük kapılarında ve diğer gümrüklü yer ve sahalarda giriş ve çıkış yapan kişi, eşya ve taşıtların muhafazası ile gümrüğe sevk edilmesini sağlamak ve gümrük işlemleri bitirilmeden buralardan çıkmalarını önlemek.

c) Yatlara ilişkin işlemlerin yürütülmesini sağlamak.

ç) Gümrüklü yer ve sahalarda münhasıran, Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesinde gerektiğinde ilgili kuruluşlarla işbirliği yapmak suretiyle kaçakçılığı önlemek, izlemek ve soruşturmak.

d) Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesinde kişi, eşya ve taşıtların kaçakçılıkla mücadele kapsamında takibini yapmak.

e) Kaçakçılıkla mücadele için bilimsel yöntemler de kullanmak suretiyle bilgi toplayarak gerekli araştırma, soruşturma ve operasyonları yapmak, taşra teşkilatının yapacağı operasyonları koordine etmek, gerektiğinde taşra teşkilatı ile müşterek operasyon yapmak.

f) Kaçakçılıkla mücadele amacıyla ulusal ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmak, bilgi değişiminde bulunmak, protokoller hazırlamak ve uygulamak, gerektiğinde müşterek operasyonlar yapmak.

g) Kaçakçılıkla etkin mücadele etmek amacıyla ulusal ve uluslararası bilgi akışına dayalı veri tabanları oluşturmak, verileri işlemek, değerlendirmek ve risk analizi çerçevesinde kullanılabilir nitelikte olanları Risk Yönetimi ve Kontrol Genel Müdürlüğüne iletmek.

ğ) Adli kolluğa ilişkin olarak diğer kanunlarla verilen görevleri yapmak.

h) Bakan tarafından verilen benzeri görevleri yapmak.”

2.1.1.2.2.1.2. Mahalli İdare Kollukları

Mahalli İdare Kollukları kendi içerisinde “belediye kolluğu”, “il özel idaresi kolluğu” ve “köy kolluğu” olarak 3 gruba ayrılır. Belediye kolluğu il ve ilçe belediyeleri sınırları içerisinde zor kullanma yetkisine sahip olmasına rağmen silahsız olarak görev yapan zabıttır. Köy kolluğu ise köy içerisinde meydana gelebilecek asayiş olaylarına karşı kamu düzeninin sağlanması için görev yapan muhtara karşı sorumlu olan merkezi idare kolluğudur. Köy korucuları olarak silahlı bir şekilde görev yapmaktadırlar. İl özel idaresi kolluğunun ise kendine özgü bir teşkilatlanması mevcut değildir²⁵.

Mahalli idari kolluklarının merkezi idari kolluk gibi suçun işlenmesini engellemeye yönelik olarak kimlik sorma ve önleme arama yetkisi bulunmamaktadır. Şöyle ki AVÖAY’ nin 4. maddesinde kolluktan jandarma, polis, sahil güvenlik ve gümrük muhafaza görevlileri anlaşılacağı belirtilmiştir. Böylelikle jandarma, polis, sahil güvenlik ve gümrük muhafaza görevlileri dışında kalan mahalli idari kollukları kendi görev alanıyla ilgili olarak kendi tedbirlerini alabilecek bu konularla ilgili olarak elbette bir işlemin tesisi için gerektiğinde kimlik sorabilecektir.

Belediye zabıttası belediye kanununun 51. maddesine göre, beldede esenlik, huzur, sağlık ve düzenin sağlanmasıyla görevli olup bu amaçla, belediye meclisi tarafından alınan ve belediye zabıttası tarafından yerine getirilmesi gereken emir ve yasaklarla bunlara uymayanlar hakkında mevzuatta öngörülen ceza ve diğer yaptırımları uygulamak gibi görevleri mevcuttur. Fakat burda belediye zabıttası yine 5393 sayılı belediye kanunu ve belediye zabıta yönetmeliğinde belirtilen görevlerini yerine getirecek merkezi kolluğun görev ve yetki alanına müdahale edemeyecektir.

²⁵Gözler, a. g. e., s. 329.

2.1.3.2.2.2. Özel Kolluk

Emniyet Teşkilatı Kanunu'nun 3. maddesine göre "hususî zabıta, umumî zabıta haricinde kalan ve mahsus kanunlarına göre teşekkül edip muayyen vazifeleri gören zabıta kuvvetleri"dir. Yani özel kolluk, genel kolluk dışında kalan kolluk türüdür.

Kır bekçileri, özel güvenlik görevlileri, çiftçi mallarını koruma bekçileri, sahil güvenlik kolluğu, gümrük ve tekel kolluğu, orman kolluğu, T.C. Devlet Demir Yolları kolluğu, tek kolluğu, limanlar kolluğu, hudut ve sahiller sağlık kolluğu, Gemi kaptanları, ordu kolluğu, bucak müdürleri, köy ve mahalle muhtarları ile ihtiyar heyetleri, olağanüstü hal ve sıkıyönetim yetkilileri, milli istihbarat teşkilatı personeli ve diğer kolluklar özel kolluk görevlileridir²⁶.

2.2. ÖNLEYİCİ GÜVENLİK HİZMETLERİ

Polisin en önemli görevi suçun işlenmeden önlenmesidir. Polisin idari görevlerinin başında önleyici güvenlik hizmeti vermesi gelmektedir. Önleyici güvenlik hizmeti, suçun işlenmeden engellenmesi, yani potansiyel şüphelilerin suç işleme eğiliminde olduklarında polisin arama, kimlik sorma, resmi olarak devriye gezmesi gibi caydırıcılık görevlerini ifa etmesi sonucu ya da polise yakalanabilirim endişesiyle bu düşüncesinden vazgeçmesini ifade etmektedir.

Önleyici kolluk hizmetleri ile genel olarak güvenlik hizmetleri (koruma hizmeti, emniyet tedbirleri alma, kontrol noktaları kurma vb.), devriye hizmetleri, önleme amaçlı kimlik sorma, durdurma, arama, el koyma, ve kimliğini ispat edemeyenleri gözaltına alma, çeşitli toplantı, miting ve sportif faaliyetlerdeki önleyici güvenlik tedbirleri gibi uygulamalar kastedilmektedir. Söz konusu hizmetler polislik uygulamaları olarak adlandırıldığından geniş anlamda suç önleme faaliyetleri olarak nitelenebilirler²⁷.

Polisin önleme görevlerinin bir kısmı doğrudan doğruya konusu suç teşkil eden fiil ve hareketlere karşı tedbirlerden oluşurken, diğer bir kısmı ise konusu suç teşkil etmediği halde kamu düzenini ve asayişini temine yöneliktir. Bu görevler sürekli olabildikleri gibi belirli zamanlarda ifa edilen görevler de olabilir. Örneğin;

²⁶Ramazan C. Derdiman. (2007). *Polis Yönetimi ve Hukuku*. Ankara, Nobel Yayınevi, s. 35.

²⁷Celal Dinçer. (2009). Kolluk Kuvvetlerinin Zor Kullanma Yetkisi. *Türk İdare Dergisi*, S:462 s. 43.

konserlerde, maçlarda, toplantı, gösteri ve yürüyüşlerde görevlendirilen polis belli bir zaman için görevlendirilmiştir. Kapkaççılığın ve hırsızlığın önlenmesi bakımından ise kolluk güçlerinin caddelerde, sokaklarda her zaman görülebilmesi ve polis noktalarının sayılarının artırılması temel koşuldur²⁸.

Önleyici güvenlik hizmetlerinin dikkat çekici bir diğer yönü ise; potansiyel şüphelilerin suç işleme eğilimini ortadan kaldıracak siyasi, kültürel, ekonomik ve eğitim odaklı çalışmalar yaparak suç işlemesini engellemektir. Toplum destekli polislik dediğimiz bu modeli hayata geçirmek için polisin dışında kalan diğer kurumlara da ihtiyaç duyulmaktadır.

Toplum destekli polislik hizmetlerinin amaçlarını, güvenlik hizmetlerinin ve polis-toplum ilişkilerinin geliştirilmesi yönüyle inceleyecek olursak, polisin öncelikli olarak, toplumun güvenlik beklentileri ve önerilerinin tespitine yönelik güvenlik memnuniyet ölçümleri yaparak, müşteri odaklı hizmet anlayışı geliştirmesi gerekir. Bu çerçevede toplum temsilcileri ile periyodik güvenlik sorunlarını paylaşım toplantıları düzenleyerek toplumun güvenli yaşama katılım ve katkısını sağlaması, suçtan mağdur olmuş şahıslara toplum destekli polis temsilcileri tarafından psikolojik ve moral destek sağlaması, eğitim çağı çocuklarımızın ve gençlerin suçlara ve kötü alışkanlıklara karşı korunmasına yönelik etkin çalışmalar yürütmesi, suçların oluşumuna etki eden olumsuz faktörlerin belirlenmesi ve giderilmesine yönelik ilgili kişi, kurum ve kuruluşlarla işbirliği sağlayarak çalışmalar yürütmesi toplumsal sorumluluk bilincinin oluşmasına katkı sağlayacaktır²⁹.

Ayrıca toplum destekli polislik şubelerinin, halkın suçlara karşı kendini koruma arzusu ve güvenli yaşamın sağlanmasına yönelik toplumsal bilinçlendirme etkinlikleri yapması, toplumun sosyal ve kültürel etkinliklerine katılarak polis - halk ilişkisini geliştirmesi, toplumda oluşan güvenlik kaygısı ve suç korkusunu azaltarak kentlerdeki yaşam kalitesinin yükselmesine katkıda bulunması, güvenlik konusunda toplumsal gereksinimlere ve taleplere cevap verebilmek için panel, konferans, seminer, sempozyum ve benzeri etkinlikler düzenlemesi bu hizmetlere uygun nitelikte uygulama projeleri ve modelleri geliştirmesi toplumda güvenlik bilincinin oluşması açısından önem arz etmektedir³⁰.

²⁸Sulhi Dönmezer. (2003). İki Suç Türü ve Kolluk. *Polis Dergisi*, 9(36):464-466.

²⁹Toplum Destekli Polislik Şube Müdürlüğü, <http://www.asayis.pol.tr/Sayfalar/TDP.aspx>, (22.11.2013).

³⁰Toplum Destekli Polislik Şube Müdürlüğü, a. g. m.

2.2.1. Personel Güvenliği

Önleyici güvenlik hizmeti veren kolluğun görevini ifa ederken öncelikle kendi emniyetini sağlamalıdır. Önleyici kolluğun belirli bir hedefi olmadığı dolayısıyla tamamen kontrolü altında olan bir bölgesi olmayacağı için tehlikenin nereden ne zaman geleceği belli değildir.

Yasaları uygularken kolluğun hangi olaylarla iç içe olacağı belli olmadığından personel güvenliği her zaman ön planda olmalıdır. Çeşitli olaylarla karşılaşan kolluğun her şüpheliye güvenlik tedbirlerini alarak yaklaşması ve bu yönde eğitim alarak daha etkili ve verimli çalışması profesyonelliğin geređidir³¹.

2.2.2. Devriye Hizmetleri

Devriye kelimesi, Ortaçağ Fransa'sında 'çamur veya kirli suda yürümek gezinmek veya kürek çekmek' anlamında kullanılan bir kavramdan türemiştir³².

Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği'nin 4. maddesine göre devriye; "kamu düzenini bozabilecek nitelikte toplumsal olayların meydana gelmesi muhtemel yerlerde yaya veya araçla dolaşarak yapılan önleme ve gözetleme görevini ifade eder"³³.

"Devriye; sınırları belirli bölgeyi korumak, suçları işlenmeden evvel önlemek veya suç meydana geldikten sonra takip ederek yakalamak amacıyla gözetleme ve dinleme ile görevli birden fazla emniyet görevlisi ile yaya veya motorize olarak ifa edilen görevi ifade eder"³⁴.

Devriye polisinin görevleri özetle şunlardır³⁵;

Öncelikle mala ve şahsa karşı suçların işlenmesini önlemek amacıyla halkın topluca bulunduğu yerlerde özellikle hava, kara ve deniz ulaşım araçlarının durak ve bilet satış yerleri, sinema, tiyatro ve alışveriş yerlerinde güvenlik tedbirleri almak,

³¹Aytekin Geleri. (2003). *Önleyici Polislik*. Seçkin Yayıncılık, Ankara. s. 106.

³²Pate, A. M "Experimenting With Foot Patrol The Newark Experience" Rosenbaum, D. P. (Ed) (1986), Community Crime Prevention. Does it Work?, Beverly Hills - London:SAGE Publications (Akt.). Aytekin Geleri. (Ed). (2012). *Polisin Önleyici Görev ve Yetkileri*. Polis Akademisi Yayınları, Ankara, s. 101.

³³Resmi Gazetenin 30.12.1982 tarih ve 17914 sayısında yayımlanmıştır.

³⁴İl Emniyet Müdürlükleri Koruma Şube Müdürlükleri Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği, md. 4. Onay Tarihi: 30.08.2002.

³⁵Devriye Hizmetleri, <http://www.asayis.pol.tr/Sayfalar/devriye.aspx>, (25.11.2013).

Şüpheli arz eden ve önceden bilinen sabıkalı şahısların faaliyetleriyle ilgili fiziki takip ve izleme görevini yerine getirmek,

Uyuşturucu ve uyarıcı maddeleri alan, bulunduran, nakleden, satan, ve kullananları tespit etmek gerektiğinde suçüstü yapmak, alkol kamu düzenini bozacak şekilde sarhoş olanları veya sarhoşluk halinde başkalarına zarar verenleri yakalayarak ilgili birime teslim etmek,

Haklarında ıslah veya tedavi tedbiri alınması gereken, toplum için tehlike teşkil eden akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol bağımlısı, serseri veya hastalık bulaştırabilecek kişileri yakalayarak mevzuata göre ilgili kuruma teslim etmek,

Bir suç ihbarı karşısında olay yerine seri şekilde intikal ederek müdahalede bulunmak, delilleri muhafaza altına almak ve konuyu yerinde araştırarak haber merkezine ön bilgi vermek ve amirlerine ve gerekirse Cumhuriyet savcısına bilgi vermek ayrıca ilgili birimleri olay yerine davet etmektir.

Devriye hizmetleri, bazı illerimizde önleyici hizmetler şube müdürlüğü bünyesinde bazı illerimizde ise asayiş şube müdürlüğüne bağlı asayiş ekipler amirliği bünyesinde hizmet vermektedir.

Devriye hizmetleri yaya devriyesi, otomobil devriyesi, hava devriyesi, motosikletli devriye, sahil devriyesi, atlı devriye, köpekli devriye, bisikletli devriye olmak üzere sekiz çeşittir.

“Yaya devriyeler tam teçhizatlı en az iki görevliden meydana gelir. Kıdemli olan memur devriyenin amiridir ve sağda yürür. Tabancalar kılıflarında bulunur. Tehlikeli anlarda ele alınır. Devriyenin geçeceği yollar muayyen olmalı, yürüyüş ağır adımla yapılmalı, dönemeçlerde köşe başlarında durularak etraf gözetip tetkik edilmelidir. Yürüyüşlerde ani dönüşler yaparak tarassut veya takip edilip edilmediklerini kontrol etmelidirler“ (PKT md. 158, 159, 160, 161).

Otomobil devriyesi sabit ve hareketli olmak üzere ikiye ayrılır. Sabit devriye, ekip otosu ve üniformasıyla ön plana çıkar. Genellikle kavşaklarda ve yol güzergâhlarında kaçan veya şüpheli araçlar üzerinde uygulama yapar. Hareketli devriye ise, bir, iki veya üç kişiden oluşur. Haber merkeziyle irtibatlı olay yerine hızlı ve kolay bir şekilde gidebilme özelliğine sahiptir. Yaya devriyeye göre daha geniş bölgede güvenlik hizmeti vermektedir³⁶.

³⁶Geleri, (2012). a. g. e., s. s. 110, 111.

Hava devriyesi, genellikle İstanbul, Ankara, İzmir, Diyarbakır gibi büyük illerimizde yapılandırılmıştır.

Hava devriyesinin başlıca görevleri ise, önemli ve ciddi boyutlardaki toplumsal olaylarda havadan gözetleme ve keşif ile gerekli tedbirlerin alınması konusunda yer birliklerine yardım etmek, dağlık ormanlık ve engebeli arazide gözetleme ve keşif yapmak ve yer keşfini tamamlamak, havadan karadaki birlikleri sevk ve idare etmek gerektiğinde birlikler arasında koordineyi sağlamak, ulaşılması ve yaklaşıması çok zor ve riskli olan yerlere kaçan şüphelileri araştırmak, karadaki ekiplerden kaçıp saklanmaya çalışan şüphelilerin yakalanmalarına yönelik takip etmek, geçiş yollarına ve kritik bölgelere destek ekipleri taşımak, operasyon sonunda yapılan temizleme ve tarama harekâtına katılmak, baskın, soygun ve kaçakçılık olayların sık yaşandığı bölgelerde devriye uçuşu yapmak, deniz polisine her türlü keşif ve gözetleme konusunda yardımcı olmaktır³⁷.

Motosikletli devriyenin görevleri ise önleyici polislik hizmetlerini yürüterek genel güvenliği ve kamu düzenini sağlamak, görev alanları içinde işlenmiş veya işlenmekte olan suçlarda; olayı suçun konusuna göre bu suçun soruşturmasını yürütecek birimlere derhal bildirmek, görevli personel gelinceye kadar olay yerinde suç iz, eser, emare ve delillerinin muhafazası ve şüphelilerin/sanıkların korunması için gerekli her türlü tedbiri almak, bu süreçte kaçmakta olan şüphelileri/sanıkları yakalamak ve gözaltına almak ve suç soruşturmasını yürütecek birimlere teslim etmektir³⁸.

Motosikletli devriyeler yüksek konfor ve güven sağlayan motosiklet ve kask ile kendileri için özel imal edilmiş kıyafet, diğer teçhizatı kullanmaktadırlar.

Motosikletli devriyeler timleri Yunuslar ve Şahinler olmak üzere ikiye ayrılır.

Yunuslar bir motosiklete iki kişi binerler. Öndeki öncü, arkada oturan artçı diye adlandırılır, artçı elinde silah taşır. Genelde iki motosiklet birlikte gezerler olaylara iki ekip olarak müdahale ederler. Daha çok asayişle ilgili konulara müdahil olurlar. Yunusların kıyafetleri kırmızı siyah ve beyaz renklerden oluşmaktadır. Armalarında başında kep bulunan bir yunus balığı figürü yer alır. Bu timlere insanlarla iyi ilişki kurmanın, yakın dostluğun, güler yüzlü ve sevecen davranmanın sembolü olan "yunuslar" ismi verilmiştir. Halk arasında "yunuslar" olarak

³⁷Geleri, (2012). a .g. e., s. s. 116.

³⁸Devriye Hizmetleri, <http://www.asayis.pol.tr/Sayfalar/devriye.aspx>, (25.11.2013).

bilinmektedirler. Şahinler ise Yunusların aksine devriye görevlerini motosiklete tek başına binerek ifa ederler. Bölgelerindeki trafik konularına bakarlar ayrıca eskort ve yol açma hizmetlerini yerine getirirler. Tek motor halinde gezdiklerinden yunusların aksine işleri daha zordur. Bu görevlerinin yanı sıra normal polislik görevlerini de (asayiş) sağlamakla yükümlüdürler. Şahinler genelde birlikte olaylara hızlı müdahaleleri ve sempatik polis tavırlarıyla insanlara daha yakın görünmektedirler. Şahinlerin kıyafeti fosforlu sarıdan yeşile dönmüş ayrıca lacivert ve beyaz da bulunmaktadır. Armalarında bir pençesinde şimşek gagasında da zeytin dalı bulunan şahin figürü yer almaktadır³⁹.

Sahil devriyesinin görevi, deniz veya sahil gibi sorumluluk bölgelerinde suç işlenmesinin önlemek ve caydırıcı tedbirler almak, deniz ve sahil yoluyla meydana gelebilecek kaçakçılık (uyuşturucu, insan, silah ve tarihi eser başta olmak üzere) ve oluşabilecek başkaca olayları engellemek, boğazlardan geçiş yapan büyük ağır gemilerle stratejik önem taşıyan gemilerin geçiş güvenliğini sağlamak, devlet büyüklerinin deniz yoluyla yapacakları seyahatlerde ve deniz kenarında yapacakları toplantılarda güvenlik tedbirleri almak⁴⁰.

Atlı devriyenin görevlerini aşırı şiddet olaylarının beklenmediği gösteri ve yürüyüşlerde düzeni sağlamak, çeşitli kutlama, motorlu taşıtların girmesinin mümkün olmadığı yerlerde milli parklar ve kırsal alanlarda devriye hizmeti sağlamak, şenlik ve toplu etkinliklerde devriye hizmetleri ile diğer önleyici güvenlik hizmetlerini yürütmek, spor karşılaşmalarında düzeni sağlamak, merasim tören kitaları içerisinde yer almak, polis-halk ilişkilerinin geliştirilmesine katkıda bulunmak olarak söyleyebiliriz⁴¹.

Atlı devriyelerin son yıllarda polisin önleyici güvenlik hizmetleri bağlamında yeri olduğunu söylemek oldukça güçtür. Atlı devriyeler son zamanlarda çevik kuvvet polisine yardımcı unsur olarak kullanılmakta olup daha çok polis günleri etkinliklerinde ve tören geçişlerinde kullanılmaktadır.

Köpekli devriyenin görevlerini özetleyecek olursak, genel olarak psikolojik caydırıcılık etkisinin yanında, suçla mücadelede binaların ve arazinin aranmasında yardımcı olmak, yanındaki polisi olası fiziksel saldırılara karşı korumak, yasalara aykırı olarak toplanan kalabalıklara gerektiğinde müdahale etmek, zula tabir edilen

³⁹Emniyet Genel Müdürlüğü, http://tr.wikipedia.org/wiki/Emniyet_Genel_Müdürlüğü, (25.11.2013).

⁴⁰Geleri, (2012). a. g. e., s. 120.

⁴¹Geleri, (2012). a. g. e., s. 121.

yerlerden uyuşturucunun ve kaçak silah veya sigaranın yerini bulmak, patlayıcı maddelerin yerini tespit etmek, asayişe yönelik devriye hizmetinde bulunmak olarak özetleyebiliriz⁴².

Köpekli polis timleri son yıllarda özellikle KOM birimlerinde uyuşturucu kaçak silah ve sigara konusunda, terörle mücadelede patlayıcı maddeler konusunda önemli operasyonlarda yer almışlardır. Köpekli polis timleri çevik kuvvet birimlerinin de toplumsal olaylarda vazgeçilmez yardımcısı haline gelmiştir. Köpekli polis timlerinin tam olarak devriye hizmetlerinde kullanıldığını da söylememiz mümkün değildir.

Bisikletli devriye; bisikletli polis timleri toplumda “martılar” olarak bilinmektedir. 28/06/2002 tarihinde onaylanan “Emniyet Genel Müdürlüğü Taşra Teşkilatı Motosikletli ve Bisikletli Polis Timleri Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği” hükümlerine göre görev yapmaktadırlar.

Suçun işlenmeden önlenmesi, suçla daha hızlı ve etkili bir şekilde mücadele edilmesi amacıyla otomobil devriyesinin ve motosikletli devriyelerin giremediği ya da yeterince hizmet veremediği noktalarda (yeşil alanlar, fuar alanları, sahil şeritleri, mesire alanları), turizm bölgelerinde ve araç trafiğine kapalı alışveriş merkezleri civarında görev yapmak üzere ihtiyaç duyulan bazı illerimizde düzenleyici polislik hizmetlerinin geliştirilmesi amacıyla “Bisikletli Polis Timleri” kurulmuştur⁴³.

2.2.3. Bina ve Tesislerin Korunması

Günümüzde gerek emniyet müdürlüklerinin tesisleri ve gerekse de devlet büyüklerinin bulunduğu bina ve tesislerin büyüklüğü, karmaşıklığı, binlerce personel ve vatandaş barındırması, terör örgütlerinin az bir patlayıcı ile bina ve tesislere yönelik eylemde bulunma çabaları, gibi nedenlerden dolayı saldırganların ilk hedefleri haline gelmektedir. Bundan dolayı bina ve tesislerin korunmasında giriş ve çıkış kontrolünün ve çevre emniyetinin önemli bir yeri vardır.

“Polis, tehlikenin önlenmesi veya bertaraf edilmesi amacıyla güvenliğini sağladığı bina ve tesislere gelenlerin; herhangi bir emir veya karar olmasına bakılmaksızın, üstünü, aracını ve eşyasını teknik cihazlarla, gerektiğinde el ile kontrol etmeye ve aramaya yetkilidir. Bu yerlere girmek isteyenler kimliklerini

⁴²Geleri, (2012). a. g. e., s. 121.

⁴³Devriye Hizmetleri, <http://www.asayis.pol.tr/Sayfalar/devriye.aspx>, (04.12.2013).

sorulmaksızın ibraz etmek zorundadırlar. Milletlerarası anlaşmalar hükümleri saklıdır” (PVSK md. 9).

Bina ve tesislerin korunması, insan gücünün dışında teknolojik cihazlarla sağlamak ve bu şekilde güvenliğin ön planda tutularak etkin hale getirmek daha verimli olmanın kaçınılmaz kuralı hale gelmiştir. Bundan dolayı bina ve tesislerin korunmasında güvenlik teknolojilerinin kolluk birimlerine sunduğu cihazların önemine de değineceğiz.

Bina ve tesislerin korunmasında öncelikle kontrol noktaları oluşturulmalıdır. “Polisin korumakla yükümlü bulunduğu bina ve tesislere girecek şahısların, eşyaların ve taşıtların teknolojik güvenlik cihazlarıyla kontrole tabi tutularak güvenliği tehlikeye düşürecek maddelerin tespiti işlemine arama; tahditli alanlara, girişten önce oluşturulan, şahısların, eşyaların ve araçların kontrol edildiği yerlere kontrol noktası denilmektedir”⁴⁴.

Bina ve tesislerin korunmasında kolluk görevlilerinin yerine getirdiği göreve nokta hizmeti denilmektedir. Buna göre nokta hizmeti, kamu düzenin korunması, suçların önlenmesi, özel dikkat gösterilmesi gereken, belirli yerlere karşı yapılabilecek saldırıların önlenmesi ve çevre sakinlerine güven verilmesi amacıyla özel olarak belirlenmiş, belirli ve sınırlı bir alanda sabit ve üniformalı olarak, yerine getirilen bir hizmettir (PKT md. 200).

Arama ve kontrol noktalarının amacı; kontrol altında tutulan, diğer bir tabirle korunan yerin güvenliğini olumsuz yönde etkileyecek/etkileyebilecek tehlikeli maddelerin, şahısların, araçların girişini önlemek, bunun için sirkülasyon halinde olan şeylerin (insan, eşya, posta, kargo), sınırlandırılarak kontrollü geçişlerle içeriye alınması sağlamaktır⁴⁵.

Bina ve tesislerin korunmasında giriş ve çıkışın önemini anlatmak için kontrol noktalarını altı ana başlıkta toplayabiliriz. Bunlar; personel kontrolü, ziyaretçi şahısların kontrolü, şahıs ve bagaj araması, özellikli kişilerin kontrolü, eşyaların kontrolü ve araçların kontrolüdür.

Kontrol noktalarına geçmeden önce bu noktaların genel olarak özelliklerini değinecek olursak, kontrol noktaları öncelikle iyi aydınlatılmalı, geniş olmalı, tasarımı personelin fiziksel ve zihinsel olarak iyi durumda kalmalarını sağlamalı ve

⁴⁴EGM, Koruma Daire Başkanlığı, Önemli Tesisleri Koruma Kursu Ders Kitabı, s. 50 t. y.

⁴⁵EGM, Koruma Daire Başkanlığı, a. g. e., s. 50.

üstü kapalı olmalıdır. Kontrol noktasında, metal kapı dedektörü, x-ray cihazı, el dedektörü, posta kontrol dedektörü, üst arama kabini ve bagaj/paket/çanta vb. arama kabini bulunmalı ve diğer güvenlik birimleriyle haberleşme imkânına sahip olmalıdır. Kontrol noktası girişi, şahısların yoğunluğuna göre belirli sayıda yolcu veya ziyaretçinin bekleyebileceği büyüklükte olmalıdır. Şahısların giriş yaptığı kapı dedektörleri, çıkış olarak kullanılmamalıdır. Kontrol noktalarında kullanılan cihazlar, silah vb. maddelerin gizlenilmesi teknikleriyle baş edilebilmesi açısından, en son teknoloji ürünü cihazlar olmalıdır. Kontrol noktasında dikkatsizlik ve monotonluğun önüne geçmek için görevli personel, günlük mesai içinde çeşitli noktalarda dönüşümlü olarak çalıştırılmalıdır. Personel 20 dakikadan fazla aynı noktada çalıştırılmamalı, aynı işi 40 dakika geçmeden yapmamalıdır⁴⁶.

Yukarıda belirttiğimiz gibi kontrol noktalarında ayrıca korunan bina veya tesisin bulunduğu yeri giriş ve çıkış noktalarını ve çevresini gösteren kroki yer almalıdır. Bunun yanında bina veya tesiste çalışanların veya oturların kimlik ve telefonları bilgileri de yer almalıdır. Kontrol noktasında görevli personel haber merkeziyle irtibata geçebilmesi için en hızlı haberleşme cihazı olan telsiz kullanmalı diğer birimlerden de acil durumlarda telsiz kanalıyla haberleşerek yardım istemeli, kriz durumlarında devriye ekipleriyle koordinasyonu iyi sağlamalı onları yönlendirmelidir.

Nokta görevlileri bölgesinden kesinlikle ayrılmamalı başka işlerle uğraşmamalıdır. Nokta mahallinde veya görüş alanında meydana gelen bir suçla karşılaştığında derhal müdahale etmeli, şüphelileri yakalamalı varsa delilleri muhafaza altına almalı, yardıma ihtiyaç duyması halinde en yakın devriye ekibinden yardım istemeli, konuyla ilgili amirine bilgi vermelidir.

Personel kontrolünün sağlanması için öncelikle personelin sürekli özel tanıtma ve giriş kartı kullanmalı, hangi personelin nerelere girebileceği belirlenmeli ve kontrol görevlisi tarafından bu durum bilinmelidir. Kontrol görevlisi kurumda çalışanları çok iyi tanımalı ve bu kişilerle çok olumlu ve ölçülü ilişkiler kurmalıdır. Personelin, sadece girmeye yetkili olduğu bölümlere girmesi sağlanmalı, usulüne uygun olmayan bir şekilde veya zorla içeri girmek isteyen personelle ilgili işlem

⁴⁶EGM, Koruma Daire Başkanlığı, a. g. e., s. 51.

yapılmalıdır. Ayrıca görevliler tesislere sürekli gidip gelen iş sahipleri ve çalışanların yakınları da imkânlar çerçevesinde tanınmalıdır⁴⁷.

Özellikle mesai dışında gelen kurum görevlilerine de mutlak surette kimlik sorulmalı, özel tanıtma ve giriş kartlarının kullanmaları gerektiği hatırlatılmalıdır. Mesai saati dışında da ziyaretçilerin gelebileceği unutulmamalı, buna göre kuruma gelen herkesin mutlak suretle kimlik kontrolü yapılmalıdır. Aksi halde nokta görevlileri tarafından yapılacak dikkatsizlikler telafisi mümkün olmayan sonuçlar doğurabilecektir.

Ziyaretçi şahısların kontrollerindeki amaç, şahısların ve yanlarında taşıdıkları bagajın kontrolden geçirilmesi; silahların, patlayıcıların veya diğer tehlikeli araç ve maddelerin bina ve tesislere girmesini engellemek böylece bina ve tesislere yönelik muhtemel tehlikeyi önlemektir⁴⁸:

Ziyaretçi girişlerinde şu hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir⁴⁹.

- 1- Bütün şahıslar ve yanlarında taşıdıkları eşyalar bina ve tesislere girilmeden önce mutlaka kontrol edilmelidir. Normal durumlarda her 10 şahıs, paket ve çantadan biri önlem amacıyla aranır. Şüphe uyandıran her nesne, açılarak incelenir.
- 2- Kontrol noktalarında kapı dedektöründen geçmek istemeyen veya eşyalarını X-Ray cihazından geçirmek istemeyen şahıslar bina ve tesislere alınmazlar.
- 3- X-Ray cihazı ve kapı dedektöründe silah ve tehlikeli herhangi bir madde tespit edildiğinde, bunlardan ruhsatlı olanlar, usulüne uygun olarak alınır ve çıkışta iade edilir.
- 4- Yurt dışından silahla gelen ve önceden silahla girmesine izin verilen üst düzey konukların koruma görevlilerinin silahları, kontrol edilip kaydedildikten sonra girişine müsaade edilir.

Kontrol görevlileri ziyaretçilere nazik davranmalı, gideceği yerle ilgili olarak yardımcı olmalıdır. Ziyaretçi girişlerinde mutlak suretle kimlik kontrolü yapılmalı, aranan şahıslardan olup olmadığına genel bilgi toplama sisteminden bakılmalıdır. ziyaretçiye gideceği yere uygun giriş kartı verilmeli, ziyaretçi defterine kaydı

⁴⁷Geleri, (2012). a. g. e., s. 144.

⁴⁸EGM, Koruma Daire Başkanlığı, a. g. e., s. 53.

⁴⁹EGM, Koruma Daire Başkanlığı, a. g. e., s. 53.

yapılmalı, gerektiğinde ziyaret edeceği kişiyle irtibat sağlanarak teyit etme yoluna gidilmelidir. Ayrıca ziyaretçinin nerelere giremeyeceği yönünde gerektiğinde uyarılar yapılmalıdır. Ziyaretçilerden silah taşıma yetkisine sahip olanların korunan alana girmeden silahı tutanak karşılığı alınarak özel bir yerde muhafaza edilir daha sonra tutanakla sahibine geri iade edilir.

Şahıs ve bagaj araması, bina ve tesislerin korunmasında önemli bir yer tutmaktadır. Terörist gruplar genellikle devlet kurumlarının binalarına canlı bomba ya da araçlarda getirdikleri bomba düzenekleriyle eylem yapma çabası içerisine girmektedirler. Bundan dolayı şahıs ve araçların aranması korunan binanın nizamiye kapısı olarak adlandırılan yerlerde yapılması uygun olacaktır.

Şahıs ve bagaj araması sırasında dikkat edilecek hususlar şunlardır⁵⁰:

- 1- Şahıslar, kontrol noktasında metal kapı dedektöründen, bagajları ise X-ray cihazlarından geçirilerek alınacaktır. X-Ray'dan geçen ve şüpheli görüntü veren çanta ve paketler mutlaka açılarak kontrol edilecektir.
- 2- Kontrol noktasında bagajını açtırıp kontrol ettirmeyi reddeden şahıs, güvenlik görevlilerince ayrı bir bölüme alınarak bagajı açtırıp iyice aranmadan, kesinlikle korunan alana geçmesine müsaade edilmeyecektir.
- 3- Şahıslar kapı dedektöründen geçmeden önce üzerindeki metal eşyalar belli bir yere bırakılacak ve şahıs daha sonra kapı dedektöründen geçirilecektir. Bıraktıran metal eşyalar daha sonra kontrol edilecektir.
- 4- Kişilerin üzerinde elle arama yapılacaksa, arama kabininde veya arama için yapılmış perde arkasında, tercihen üçüncü bir şahsın huzurunda hem cinsi tarafından yapılacaktır.
- 5- Normalden ağır el bagajları ve X-Ray'da seçilemeyen görüntü veren bagajlar fiziki aramaya tabi tutulacak, çanta ve bagajların altları ve yan tarafları el ile kontrol edilerek gizli bölmesi bulunup bulunmadığı kontrol edilecektir.
- 6- Silah veya patlayıcı maddelerin saklanabileceği hesap makinesi, oyuncak, kamera, portatif bilgisayar vb. alet ve cihazlar X-Ray cihazı ile incelenecek, herhangi bir tadilat görüp görmediği, pilleri, telleri ve bağlantılarında fünüye bulunup bulunmadığı iyice kontrol edilecektir.

⁵⁰EGM, Koruma Daire Başkanlığı, a. g. e., s. 54.

- 7- Şahısların üzerinde birden fazla silah veya patlayıcı madde olacağı göz önünde bulundurularak, ruhsatlı silahı olanlar dâhil kapı dedektörü sinyal vermeyene kadar kontrole tabi tutulacaktır.
- 8- Çanta ve bagajların aranması, sahibinin huzurunda ve kendisine açtırılarak yapılmalıdır.
- 9- Kapı dedektörlerinin hassasiyeti, ısı durumuna göre değişeceğinden, sabah, öğle ve akşam bir sorumlu tarafından hassasiyet ayarı yapılacaktır.
- 10- Silahların belli bir görüntüsü olmakla beraber, teröristlerce hazırlanan bombaların belli bir şekli bulunmamaktadır. X-Ray cihazında çalışan görevlilere bir bombanın patlayıcı, pil, fünye ve tel bağlantılarından meydana geleceği, zaman ayarlı olanlarında da saat bulunacağı hatırlatılarak terörist zihniyetle düşünerek görev yapmaları sağlanacaktır.
- 11- X-Raydan geçen şüpheli çanta ve bagajların sadece içi değil, kenarlarında, menteşelerinde tel ve fünye gizlenmiş olabileceğinden, incelemelerde bu hususa dikkat edilecektir. Normal görüntü veren bagajların yüzde onu caydırıcı tedbir olarak aranacaktır.

Kontrol görevlisi her zaman dikkatli ve duyarlı olacak korunan binaya gelen herkesin üstünü eşyasını ve bagajını detaylı olarak arayacak uzaktan kendisine güven telkin edebilecek şahıslara müsamaha göstermeyecektir. Bütün bu tedbirleri alan kontrol görevlileri suç unsuruna rastlaması halinde delilleri muhafaza ederek, şüpheli şahsı gözaltına alarak en yakın adli kolluk birimine olay tutanağı ile birlikte teslim edecektir.

Özellikli kişilerin kontrollerinde şu hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir⁵¹:

- 1- Korunan yer silahla girilmeyecek yerlerden ise silah taşıma yetkisine sahip olanlar silahları tutanakla alınır ve çıkışta verilmek üzere kilitli bir yerde muhafaza edilir.
- 2- Siyasiler, üst düzey kamu görevlileri ile iş, sanat ve basın dünyasında tanınmış kişilere duyarlı olunmalıdır.

Çocuklar, yaşlılar, ve özürlü kişileri de burada değerlendirmek uygun olacaktır. Çünkü kontrol görevlileri ilk bakışta devletin yüzünü göstermekte, devletin vatandaşa açılan penceresi olarak görülmektedir. Bundan dolayı özürlü kişilere,

⁵¹Geleri, (2012). a. g. e., s. 145.

yaşlılara ve çocuklara yakın ilgi gösterilmeli, nazik davranılmalı, şefkat gösterilmeli, bu şahıslara karşı sabırlı olunmalı, gideceği yer konusunda yardımcı olunmalıdır.

Eşyaların kontrollerinde şu hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir⁵²:

- 1- Personelin yanında bulundurduğu çanta vb. eşyalar gerektiğinde usulüne uygun olarak X-ray cihazından geçirilmek suretiyle kontrol edilmelidir.
- 2- Ziyaretçilerin üstlerinde ve yanlarında bulundukları çanta ve diğer eşyalarda tehlikeli olabilecek maddelerin bulunup bulunmadığı X-ray cihazından geçirilmek suretiyle kontrol edilmelidir.
- 3- Tesis girişinde kilitli özel bir yer bulundurulmalıdır. Tesise girişi yasak fakat taşınması yasak olmayan maddeler burada tutanakla teslim alınarak geçici olarak muhafaza edilmeli, çıkışta sahibine teslim edilmelidir.
- 4- X-ray cihazında eşyaların kontrolünü yapan görevli her zaman dikkatli olmalı, kontrol esnasında başka işlerle ilgilenmemelidir.
- 5- Kontrol esnasında, suç unsuruna rastlanıldığında tutanakla birlikte şahıs ve suç unsuru en yakın ilgili kolluk birimine teslim edilmelidir
- 6- Bina veya tesislerde görevli kişilere posta veya kargo geldiğinde bu paketlerde gerekli güvenlik kontrolünden geçirilmelidir. Suç unsuruna rastlandığında en yakın ilgili kolluk birimine bildirilmelidir.

Eşyaların aranmasında X-ray cihazının önemi büyüktür. Eşyaların içerisinde yer alan herşeyin röntgenini çekerek kontrol görevlisine göstermektedir. Böylece kontrol görevlisinin uzun zamanını alabilecek bir aramayı anında gösterime sunmaktadır. Böyle önemli bir güvenlik teknolojisinin bütün korunan binalarda bulunması artık zorunlu hale gelmiştir.

Araçların kontrollerinde şu hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir⁵³:

- 1- Araç giriş kontrol noktasında yerin özelliğine göre 3 ile 5 arasında personel görevlendirilmelidir.
- 2- Görevliler araç arama konusunda bilgili olmalıdırlar. Görevli, sonradan araca özel bir bölme yapılmışsa bunu fark edebilmelidir.
- 3- Araç incelemesi araç sahibinin huzurunda en az iki görevli tarafından yapılmalıdır (hasar, hırsızlık, gibi şikâyet konularının önüne geçmek için).

⁵²Geleri, (2012). a. g. e., s. 146.

⁵³ EGM, Koruma Daire Başkanlığı, a. g. e., s. 55.

- 4- Araç giriş ve çıkış yerlerinden misafir ve ziyaretçilerin giriş ve çıkışlarına izin verilmemelidir.
- 5- Bina ve tesislere gelen personelin araçlarındaki misafirlerin eşyaları x-ray cihazından geçirilmelidir.
- 6- Genelde araç giriş noktalarında araçların altları ayna ile aranıp bagaj ve iç kısımları aranmamaktadır. Caydırıcılık açısından en az her on araçtan birinin bagaj ve diğer kısımlarına bakılmalıdır.
- 7- Mümkün oldukça ziyaretçi ve misafirlerin araçları bina ve tesislerin içerisine park ettirilmemelidir.

Araçların kontrolleri korunan binaya uzak mesafede ana kontrol giriş noktaları oluşturularak burada aranmalıdır. Araç trafiğinin yoğun olduğu yerlerde bir personel araçların yöndermesiyle ilgili görevlendirilmesi trafiği tehlikeye sokmayacaktır. Araç kontrollerinde zula tabir edilen bölgelerde personelin dikkatli ve duyarlı olması gerekmektedir. Çünkü eylemciler suç unsurlarını bu tip bölmelerde saklamaktadırlar. Araç kontrol noktalarında binaya giriş yapacak olan aracın ruhsat bilgileri ve sürücünün bilgileri kontrol edilmeli sürücüye aracın ön göğüs bölgesinde bulundurmaya üzere araç giriş kartı vermelidir.

Araç kontrol noktasının özellikleri ise imkanlar dahilinde çalışan görevlilerin sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak yapıya sahip olmalı, güvenlik kontrolü yapıldığına dair ve sürücülerin rahat görebilecek yerlerde işaret levhaları olmalı, araç trafiği fazla ise kapılar rahatça açılıp kapanır şekilde olmalı, izinsiz giren ve kontrolden kaçan araçların hareketini engel olacak kapanlar olmalı, kapılar herhangi bir tehlike durumunda veya şartlar gerektiğinde tamamen kapanıp kilitlenebilmeli ve kilitler sökülemeyecek durumda olmalı, tesis ve binalara girecek araçların tamamı güvenlik kontrolüne tabi tutulacaksa nokta ona göre dizayn edilmeli ve teknolojik imkânlardan faydalanılmalı, iyi bir haberleşme ve alarm sistemine sahip olmalı, gece yapılacak aramalar için güçlü bir aydınlatma sistemi olmalıdır⁵⁴.

Yukarıda saydığımız kontrol noktalarında öncelikle personelin güvenliğini sağlayacak fiziksel koşullar geliştirilmelidir. Bunun dışında personel görevini icra ederken de kendi güvenliğini ön planda tutarak profesyonel bir şekilde görevini ifa etmelidir. Bunun dışında kontrol noktalarında kamera sistemleri konularak noktalarda yapılan kontrollerin kayda alınması doğabilecek bir güvenlik zaafiyeti

⁵⁴ EGM, Koruma Daire Başkanlığı, a. g. e., s. 55.

neticesinde faillerin yakalanmalarına yardımcı olacak ayrıca şüpheli şahıslar üzerinde caydırıcılık etkisi oluşturacaktır.

Görüldüğü gibi altı ana başlık altında sıraladığımız kontrol noktalarında her ne kadar güvenlik teknolojisinin sunduğu metal kapı dedektörü, x-ray cihazı, el dedektörü, posta kontrol dedektörü gibi cihazlardan faydalanılsa da bu cihazları kontrol eden ve denetleyen insan faktörünün değeri ve önemi göz ardı edilmemelidir. Polis teşkilatında bu gibi kontrol noktalarını koruma görevi, merkez teşkilatında Koruma Daire Başkanlığı tarafından, Özel Statülü İl Emniyet Müdürlükleri Hassas Bölgeleri Koruma Şube Müdürlüğü ile Boğaziçi Köprüleri Koruma Şube Müdürlüğü, A, B ve C Tipi İl Emniyet Müdürlükleri Koruma Şube Müdürlüğü tarafından yerine getirilmektedir. Teşkilatın güvenlik alanında teknolojik gelişmeler açık olması ve bu tip görevlere donanımlı personelin seçilmesi önem arz etmektedir. Ayrıca görevli personelin hizmet içi eğitimlerle kendini geliştirmesi, yeni güvenlik teknolojileriyle tanıştırılması sunulan hizmetin etkinliğini ve verimliliğini artıracak güvenlik hizmeti sunan bir teşkilatın öncelikle kendi güvenliğini sağlamasını kaçınılmaz hale getirecektir.

2.2.4. Yakalama ve Arama

2.2.4.1. Yakalama

Yakalama yetkisinin anayasal dayanağı, Anayasanın 19. maddesinde kişi hürriyeti ve güvenliği başlığı altında düzenlenmiştir. Buna göre, kişi hürriyeti ve güvenliğinin esas olduğu, belirli durumlarda kişilerin hürriyetlerinin yakalanmak suretiyle sınırlanabileceği, yakalanan kişinin serbest bırakılmadığı takdirde en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırk sekiz saat ve toplu olarak islenen suçlarda en çok dört gün içinde hâkim önüne çıkarılması gerektiği hükme bağlanmıştır. Yakalama işlemi, CMK, PVSK ve YGİY’de belirtilen usul ve esaslara göre gerçekleştirilmektedir.

Yakalama, sanığın bir hakim kararı olmadan özgürlüğünün kısıtlanması sonucunu doğuran en ağır koruma yöntemidir. Yakalama bir ceza olmayıp bir koruma tedbidir⁵⁵. Hâkim kararı veya Cumhuriyet savcısının emriyle veya doğrudan kolluk kuvveti veya suçüstü hâlinde herkes tarafından yapılabilir (YGİY md. 6).

⁵⁵Yaşar, a. g. e., s. 257.

Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin 4. maddesine göre yakalama terimi, “kamu güvenliğine, kamu düzenine veya kişinin vücut veya hayatına yönelik var olan bir tehlikenin giderilmesi için denetim altına alınması gereken veya suç işlediği yönünde hakkında kuvvetli iz⁵⁶, eser, emare ve delil bulunan kişinin gözaltına veya muhafaza altına alma işlemlerinden önce özgürlüğünün geçici olarak ve fiilen kısıtlanarak denetim altına alınmasını”, ifade eder. Kolluğun durdurma, kimlik sorma ve önleme araması için makul şüphe gerekli ikenhukumuzda yakalama işlemi için kuvvetli şüpheye yer verilmiştir.

Yakalama işlemi önleme ve adli yakalama olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Buna göre maddi olgulara dayanarak keyfi müdahalelerden uzak suç işleyeceğinden kuşku duyulan kimselerin yakalanması önleme yakalaması, suç işlendikten sonra suçla ilgili olarak yakalamaya ise adli yakalama denilmektedir⁵⁷. Bir işlemin adli yakalama sayılabilmesi için öncelikle araştırılan suça yönelik kuvvetli suç şüphesi bulunması gerekmekte daha sonra kural olarak hakim veya savcı kararı olmalıdır. Bu karardan sonra kişinin özgürlüğünün geçici olarak sınırlandırılması ve fiziksel olarak denetim altına alınması gerekmektedir. Yakalanan kişi muhafaza altına alınacak ya da Cumhuriyet savcısının emriyle gözaltına alınıp gözaltı işlemleri yapılacaktır⁵⁸.

Muhafaza altına alma işlemi, “kanunun yetki verdiği hâllerde yetkili merci önüne çıkarılması gereken kişilerin ilgili kurumlar veya kişilerce teslim alınana kadar sağlıklarına zarar vermeyecek şekilde ve zorunlu olduğu ölçüde özgürlüklerinin kısıtlanıp alıkonulmasını” ifade etmektedir (YGİY md. 4).

Ceza soruşturmasının sürüncemede kalmaması ve deillerin karartılmadan yapılması için uygulanacak bir tutuklama tedbirinin olabilmesi için öncelikle şüphelinin kolluk tarafından yakalanması gerekmektedir. Böylelikle sanığın kişi hürriyetinin engellenmesine “adli yakalama” denir. Adli yakalamanın amacı, Muhakeme Hukuku olduğundan bu şekilde bir yakalama veya tutuklama ceza olmayıp, sadece koruma tedbiridir⁵⁹.

PVSK'nın 13. maddesinde polisin yakalama yetkisi düzenlenmektedir. Buna göre, polis,

⁵⁶Kuvvetli iz: Olaylara somut delillere dayanan belirli bir yoğunluğa ulaşmış şüphelinin varlığını göstermektedir. Daha fazla bilgi için bkz. Bıçak, (2011). a. g. e., s. 586.

⁵⁷Derdiman, a. g. e., ss. 356, 359.

⁵⁸Eryılmaz, (2012). a. g. e., s. 331.

⁵⁹Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhuğlu. (2011). *Ceza Muhakemesi Hukuku Belleteni*. İstanbul, s. 35.

“A) Suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan diğer hallerde⁶⁰ suç işlendiğine veya suça teşebbüs edildiğine dair haklarında kuvvetli iz, eser, emare veya delil bulunan şüphelileri,

B) Haklarında yetkili mercilerce verilen yakalama veya tutuklama kararı bulunanları,

C) Halkın rahatını bozacak veya rezalet çıkaracak derecede sarhoş olanları veya sarhoşluk halinde başkalarına saldıranları, yapılan uyarılara rağmen bu hareketlerine devam edenler ile başkalarına saldırmaya yeltenenleri ve kavga edenleri,

D) Usulüne aykırı şekilde ülkeye giren ya da haklarında sınır dışı etme veya geri verme kararı alınanları,

E) Polisin kanunlara uygun olarak aldığı tedbirlere karşı gelenleri, direnenleri ve görev yapmasını engelleyenleri,

F) Bir kurumda tedavi, eğitim ve ıslahı için kanunlarla ve bu Kanunun uygulanmasını gösteren tüzükte belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirlerin yerine getirilmesi amacıyla, toplum için tehlike teşkil eden akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol bağımlısı serseri veya hastalık bulaştırabilecek kişileri,

G) Haklarında gözetim altında ıslahına veya yetkili merci önüne çıkarılmasına karar verilen küçükleri, yakalar ve gerekli kanuni işlemleri yapar.”

Kısa süreli durdurmalar ve trafik kontrolü için durdurmalar yakalama sayılmaz. Kısa süreli durdurma sırasında soru sorulabilir. Ancak, ısrarlı bir şekilde soru sorulmaması gerekir⁶¹. Durdurma işleminin uzun sürmemesi, yakalamaya dönüşmemesi gerekmektedir.

Kolluk yakaladığı kişinin kaçması engellemek için gerekli tedbirleri alır. Şahsın yakalandıktan sonra başka bir yere götürülmesi halinde, kendisine ve başkasına

⁶⁰Gecikmesinde sakınca bulunan hâller, AÖAY'nin 6. maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre gecikmesinde sakınca bulunan hâl:a) Adli açıdan; derhâl işlem yapılmadığı takdirde suçun iz, eser, emare ve delillerinin kaybolması veya şüphelinin kaçması veya kimliğinin tespit edilememesi ihtimâlinin ortaya çıkması ve gerektiğinde hâkimden karar almak için vakit bulunmaması hâlini, b) İdari açıdan; derhâl işlem yapılmadığı takdirde, millî güvenlik ve kamu düzeninin, genel sağlık ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunmasının tehlikeye girmesi veya zarar görmesi, suç işlenmesinin önlenememesi, taşınması veya bulundurulması yasak olan her türlü silâh, patlayıcı madde veya eşyanın tespit edilememesi ihtimâlinin ortaya çıkması ve gerektiğinde hâkimden karar almak için vakit bulunmaması hâlini ifade etmektedir.

⁶¹Yenisey ve Nuhoglu, a. g. e., s. 36.

zarar verilmesini engellemek için kelepçe takılması CMK'nın 93. maddesine göre kolluğun takdirine bırakılmıştır.

Kolluğun yakalama şartları Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma yönetmeliğinin 5. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre kolluk görevlileri;

“a) Gecikmesinde sakınca bulunan ve Cumhuriyet savcısına veya derhâl âmirlerine müracaat imkânı olmayan hâllerde; hakkında yakalama emri düzenlenmesi veya tutuklama kararı verilmesi gereken kişileri ya da suçüstü hâlinde veya gecikmesinde sakınca bulunan diğer hâllerde suç işlendiğine veya suça teşebbüs edildiğine dair haklarında kuvvetli iz, eser, emare ve delil bulunan şüphelileri,

b) Kolluk kuvvetinin kanun ve usul dairesinde verdiği emre itaatsizlik edenleri ve aldığı tedbirlere uymayanları,

c) Görev yaparken mukavemette bulunan veya görevinden alıkoymak maksadıyla kolluk kuvvetine zorla karşı koyan ve yakalanmadıkları taktirde hareketlerine devam etmeleri ihtimali bulunan kişileri,

d) Haklarında yetkili mercilerce verilen yakalama emri, yakalama ve tutuklama kararı bulunanları veya kanunla istenilen bir mükellefiyeti yerine getirmedikleri için yakalanması gerekenleri,

e) Uyuşturucu ve uyarıcı maddeleri alan, satan, bulunduran veya kullananları,

f) Halkın rahatını bozacak veya rezalet çıkaracak derecede sarhoş olanları veya sarhoşluk hâlinde başkalarına saldıranları,

g) Halkın huzur ve sükûnunu bozanlardan, yapılan uyarılara rağmen bu hareketlerine devam edenlerle, başkalarına saldırıya yeltenenleri ve kavga edenleri,

h) Bir kurumda tedavi, eğitim ve ıslahı için kanunlarla belirtilen esaslara uygun olarak, alınan tedbirlerin yerine getirilmesi amacıyla toplum için tehlike teşkil eden akıl hastası, uyuşturucu ve uyarıcı madde veya alkol tutkunu, serseri veya hastalık bulaştırabilecek kişileri,

ı) Haklarında mahkemece çocuk bakım ve yetiştirme yurtlarına veya benzeri resmî veya özel kurumlara yerleştirilmesine veya yetkili merci önüne çıkarılmasına karar verilen çocukları,

i) Usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren veya hakkında sınır dışı etme veya geri verme kararı alınan kişileri, yakalayabilir.”

“Kimliğini bir belgeyle veya kolluk kuvvetince tanınmış veya güvenilir kişilerin tanıklığı ile ispat edemeyenlerle, gösterdikleri belgelerin doğruluğundan şüphe edilen kişileri, aranan kişilerden olup olmadıkları anlaşılıncaya veya gerçek kimliği ortaya çıkıncaya kadar yirmidört saati geçmemek üzere, yakalama ve muhafaza altına almaya yetkilidir. Bu kişilere kimliklerini ispatlamaları hususunda gerekli kolaylık gösterilir” (YGİY md. 5/2).

“Kişiye suçu işlerken rastlanması veya suçüstü bir fiilden dolayı izlenen kişinin kaçması ihtimalinin bulunması veya hemen kimliğini belirleme imkânının bulunmaması herkes tarafından geçici olarak yakalama yapılabilir” (YGİY md. 5/3).

Özel kişiler faili yakalarken zor kullanabilir ama bunun makul bir oranı aşmaması gerekir, olayda meşru savunma veya zorunluluk halinin şartları gerçekleşmişse silah kullanamaz. Bu oranı aşan zor kullanımı, özellikle silâh kullanılması veya özel kişiye verilmiş bir yetki olmayan arama veya elkoyma işlemleri, özel kişilerce yapılamaz. Geçici olarak yakalanan kişi, geciktirilmeden kolluğa teslim edilir⁶².

Kolluk kendisine teslim edilen bu kişiyi yakalayabilir, Cumhuriyet savcısının talimatı olmadan gözüaltına alamaz veya şüpheliyi serbest bırakamaz. Kolluk olayı Cumhuriyet savcısına bildirir savcıdan ya gözüaltına kararı alır ya da serbest bırakma emri alır.

Böylece yakalama işlemi hâkim kararı veya Cumhuriyet savcısının emriyle veya doğrudan kolluk kuvveti veya suçüstü hâlinde herkes tarafından yapılabilecektir (YGİY md. 6/1).

Yakalama işlemi gerçekleştikten sonra şüphelinin kaçmasını, kendisine veya başkalarına zarar vermesini önlemek amacıyla kaba üst araması yapılarak, silâh ve vb eşyalardan uzak tutulması sağlanır. Yakalama sırasında suçun delilleri kolluk tarafından derhal muhafaza altına alınır. Yakalanan kişiye, suç ayırımı gözetilmeksizin yakalama sebebi ve hakkındaki iddialar ile susma ve müdafiden yararlanma, yakalanmaya itiraz etme hakları ile diğer kanunî hakları ve itiraz hakkını nasıl kullanacağı, herhâlde yazılı, bunun hemen mümkün olmaması hâlinde sözlü olarak derhâl bildirilir (YGİY md. 6/2-3-4).

“Kolluk kuvveti tarafından yapılan yakalama hâlinde işlem, yakalanan kişi ve uygulanan tedbirler derhâl Cumhuriyet savcısına bildirilir” (YGİY md. 6/5).

⁶²Yenisey ve Nuhoğlu, a. g. e., s. 39.

“Yakalamadan ve gözaltı süresinin uzatılmasına ilişkin emirden, yakalananın bir yakınına veya belirlediği bir kişiye Cumhuriyet savcısının emriyle gecikmeksizin haber verilir” (YGİY md. 6/6).

“Yakalama işlemi bir tutanağa bağlanır. Bu tutanağa yakalananın, hangi suç nedeniyle, hangi koşullarda, hangi yer ve zamanda yakalandığı, yakalamayı kimlerin yaptığı, hangi kolluk mensubunca tespit edildiği, haklarının tam olarak anlatıldığı açıkça yazılır, bu tutanağın bir sureti yakalanan kişiye verilir. Bu kişiye ayrıca haklarının yazılı olarak bildirildiğini ve kendisi tarafından da bu hususun anlaşıldığını belirten bu yönetmeliğe ekli "Yakalama ve Gözaltına Alma Tutanağı Şüpheli ve Sanık Hakları Formu" tanzim edilerek imzalı bir örneği verilir” (YGİY md. 6/7).

İlgiliye haklarının derhal bildirilmesi, şarttır (CMK md. 90/4). Yakalanan kişiye; susma, müdafiden yararlanma, yakınlarına haber verme, lehine delil toplanmasını isteme ve yakalamaya itiraz etme hakkı öğretilmelidir. Hakların bildirilmemesi tazminat isteme sebebidir (CMK md. 141/1, c).

“Suç işlerken rastlanması veya suçüstü bir fiilden dolayı izlenen kişinin kaçması ihtimalinin bulunması veya hemen kimliğini belirleme imkânının bulunmaması nedeniyle başkaları tarafından yakalanıp kolluk görevlilerine teslim edilen veya bu hâllerde kolluk görevlilerince yakalanan ya da haklarında tutuklama kararı veya yakalama emri düzenlenmesini gerektiren ve gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde; Cumhuriyet savcısına veya âmirlerine derhâl başvurma imkânı bulunmaması sebebiyle kolluk görevlilerince yakalanan kişi ve olay hakkında Cumhuriyet savcısına hemen bilgi verilerek, emri doğrultusunda işlem yapılır. Cumhuriyet savcısı tarafından verilen sözlü emir, en kısa zamanda yazılı hâle dönüştürülerek mümkün olması hâlinde en seri iletişim vasıtasıyla ilgili kolluğa bildirilir; aksi hâlde ilgili kolluk görevlilerince alınmasına hazır edilir. Ancak, kolluk görevlisi emrin yazılı hâle getirilmesini beklemeden sözlü emrin gereğini yerine getirir” (YGİY md. 6/8).

“Yakalanan kişi, Cumhuriyet savcısının emri ile serbest bırakılmazsa, soruşturmanın tamamlanması için gözaltına alınır” (YGİY md. 6/9).

“Muhafaza altına alınmak amacıyla yakalanan kişiler hakkında da YGİY'nin 6. Maddesinin ikinci fıkrası hükmü uygulandıktan sonra, yakalama sebebi, yakalamaya itiraz etme hakkı ve bu hakkı nasıl kullanılacağı derhâl bildirilir. Bu kişilerden ıslah

veya tedavi kurumuna götürülmesi gerekenlerin ilgili kurumlarca teslim alınmaları sağlanır. Teslim alınmaması hâlinde, durum bir tutanakla tespit edilir ve tutanağın bir sureti mülkî amire gönderilir” (YGİY md. 6/10).

“Yakalanan kişinin gözaltına alınacak olması veya zor kullanılarak yakalanması hâllerinde hekim kontrolünden geçirilerek yakalanma anındaki sağlık durumu belirlenir” (YGİY md. 9/1).

Yakalama, gözaltına alma ve ifade alma yönetmeliğinde, yakalanan kişilerden gözaltına alınacak veya zor kullanılan kişilerden olanlardan sağlık raporunun alınması hükmedilmişse de uygulamada yakalanan şüpheli kişilerin Cumhuriyet savcısının talimatıyla serbest kaldıktan sonra doktor raporları alınmadığı durumlarda kolluk tarafından herhangi bir fiziksel müdahaleye maruz kalmamalarına rağmen kendilerine zarar verildiği iddiasıyla adliyeye suç duyurusunda buldukları böylece kolluk birimlerinin işgücünü zayıflatmaya çalıştıkları görülmektedir. Kolluk birimlerinin yakaladıkları şüpheli şahısları gözaltına almamış veya zor kullanmamış olsalarda imkanlar ölçüsünde serbest kaldıklarında doktor raporu almaları yerinde bir uygulama olacaktır.

2.2.4.2. Arama

Arama, saklanan bir kişinin veya gizli ve saklı tutulan bir eşyanın, “önleme” veya “adli” amaçlarla, meydana çıkarılması amacıyla yapılan bir araştırma işlemidir⁶³.

Arama, ceza yargılamasında yararlı olacak delillerin veya sanığın, istekle adli mercilere tesliminden kaçınılması durumunda zorla ele geçirilmesi için sakladıkları yerde yapılan işlemdir⁶⁴.

Arama kavramı, suç şüphesi altındaki kişilerin, suç delillerinin ve müsadereye tabi nesnelere elde edilmesi amacıyla, konutta, diğer kapalı yerlerde ve kişiler üzerinde ve araçlarında yapılan ceza muhakemesi işlemidir⁶⁵.

Arama, işlenmiş olan bir suçun failinin, henüz işlenmekte olan bir suçun şüphelisinin yakalanması için veya suç eşyası taşıyan veyahut bir soruşturmanın

⁶³Yenisey ve Nuhoglu, a. g. e., s.130.

⁶⁴Ejder Yılmaz. (2005). *Hukuk Sözlüğü*. Yetkin Yayınları, Ankara, s. 61.

⁶⁵Yaşar, a. g. e., s. 212.

delili olabilecek eşyanın bulunmasına yarayacak şekilde kişinin özel hayatına müdahale edilerek geçici olarak hürriyetinin kısıtlanması işlemidir⁶⁶.

Arama, suçu önlemek amacıyla suç işlenmeden önce yapılabileceği gibi suç işlendikten sonra delillerin elde edilmesi ve/veya sanığın veya şüphelinin yakalanabilmesi amacıyla da yapılabilir. Bundan dolayı arama işlemi hukukumuzda iki türlü olarak karşımıza çıkmaktadır. Birincisi adli arama ikincisi ise önleme araması işlemidir. Suç işlenmeden önce yapılan aramaya önleme araması, suç işlendikten sonra yapılan aramaya adli arama denir. Adli ve önleme aramaları yönetmeliğinde her iki arama işlemine yer verilmiştir.

Adli arama, yakalanabileceği veya suç delillerinin elde edilebileceği hususunda somut delillere dayalı kuvvetli şüphe varlığı halinde; şüphelinin veya sanığın üstü, eşyası, konutu, işyeri veya ona ait diğer yerlerin aranmasını ifade etmektedir (CMK md. 116).

“Önleme araması ise, millî güvenlik ve kamu düzeninin, genel sağlık ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, taşınması veya bulundurulması yasak olan her türlü silâh, patlayıcı madde veya eşyanın tespiti amacıyla, hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde mülkî âmirin yazılı emriyle ikinci fıkrada belirtilen yerlerde, kişilerin üstlerinde, aracında, özel kâğıtlarında ve eşyasında yapılan araştırma işlemidir” (AVÖAY md. 19).

Görüldüğü gibi önleme aramasında henüz meydana gelmemiş fakat gelmesi muhtemel suçların önlenmesi amaç iken, adli aramada somut delillere dayalı kuvvetli suç şüphesi altında olan kişilerin yakalanması ya da ortaya kısmen çıkmış bir suçun aydınlatılması veya delillerin toplanması amaçlanmıştır. Her iki aramada da yetkili hakim kararı gerekmekte olup gecikmesinde sakınca bulunan hallerde önleme aramasında mülki amir yetkili iken adli aramada Cumhuriyet savcısı ve kolluk amiri yetkilidir.

⁶⁶Eryılmaz, (2003). a. g. e., s. 33.

İKİNCİ BÖLÜM

3. KİMLİK SORMA

3.1. DURDURMA VE KİMLİK KONTROLÜ

Durdurma ve kimlik sorma yetkisi önleyici güvenlik tedbirleri içerisinde çok önemli bir yere sahiptir. Gerek suçların önlenmesi gerekse de işlenen suçun faillerinin yakalanması için durdurma ve kimlik sorma yetkisi öncül bir işlem olup diğer tedbirlerin uygulanması için vazgeçilmezdir. Durdurma ve kimlik sorma yetkisi kolluğun başka bir makamdan, hâkimden veya savcıdan emir ya da izin almadan kullanabileceği ender yetkilerden birisidir. Bu nedenle keyfi uygulamalara mahal vermemek için kolluk güçleri tarafından son derece titizlikle kullanılması gereken bir yetkidir.

3.1.1. Durdurma

Önleyici güvenlik tedbirlerinin temelini oluşturan arama, kimlik sorma ve yakalama gibi yetkilerin kullanılabilmesi için kolluğun öncelikle hukuka uygun bir durdurma yapması gerekmektedir. Yani durdurma yetkisi beraberinde şartlar oluştuğunda kimlik sorma, arama ve yakalama yetkilerini getirmektedir.

Durdurma, kolluk görevlisi tarafından duran veya hareket halinde olan kişinin, kamuya açık bir alanda, hareket kabiliyetinin, belirli bir yerde bulunma sebebi ve üzerinde veya yanında bulundurduğu eşya hakkında bir açıklama istemek üzere özgürlüğünün geçici olarak sınırlandırılmasıdır⁶⁷.

“Durdurma yetkisi”, polisin adli ve idari yetkilerinin temelini oluşturmaktadır. Polis, durdurma işlemini yerine getirmeden kimlik sorma ya da yakalama gibi yetkilerini kullanamaz. Durdurma işlemi PVSK değişikliğine kadar kanunlarımızda düzenlenmeyen bir yetkidir. Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu’ na

⁶⁷Eryılmaz, (2003). a. g. e., s. 32.

eklendiği 5681 sayılı Kanunun ilgili madde gerekçesinden de anlaşılacağı üzere, durdurma yetkisi, temel hak ve özgürlükleri en az etkileyen, polisin görevlerinin yerine getirilmesi bakımından en başta gelen zorunlu bir yetkidir⁶⁸.

Polis, durdurmayı haklı sebeplere dayandırarak yapmalıdır, polis kendisini haklı çıkarabilecek sebeplere ulaşmak ümidi ile kişileri rızası dışında durdurup özgürlüğünü kısıtlayamaz. Özgürlüğünü kısıtladığı kişilere de sorduğu sorularla geriye dönük haklı sebep bulma yoluna gidip durdurma işlemini meşrulaştıramaz. Kişi polisin sorduğu sorulara cevap verme yükümlülüğü içerisinde olmayıp fakat kimliğini ibraz etme zorundadır. Ayrıca kişi suçların önlenmesi ve suçluların yakalanması için polise yardımcı olma konusunda ahlaki yükümlülük içerisinde⁶⁹.

Polisin, kişileri ve araçları durdurma amaçları PVSK'nın 4/A. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre;

“a) Bir suç veya kabahatin işlenmesini önlemek,

b) Suç işlendikten sonra kaçan faillerin yakalanmasını sağlamak, işlenen suç veya kabahatlerin faillerinin kimliklerini tespit etmek,

c) Hakkında yakalama emri ya da zorla getirme kararı verilmiş olan kişileri tespit etmek,

ç) Kişilerin hayatı, vücut bütünlüğü veya malvarlığı bakımından ya da topluma yönelik mevcut veya muhtemel bir tehlikeyi önlemek, amacıyla durdurabilir.”

Önleme amaçlı durdurma işlemi, tamamen kolluğun tecrübesine dayanarak uzak bir tehlikenin ortadan kaldırılmasına yönelik önleyici çalışmalar yapmaktır. Burada kolluk geçmiş tecrübelerine dayanarak belirli bir suçun kısa veya uzun vadede işlenebileceği yönünde analizler yapmakta fakat bu analizlerini tam olarak belirli bir yöne veya kişiye yönelmemektedir⁷⁰. Polisin buradaki objektif tecrübesi; “bir polis memurunun meslekte geçirdiği yıl sayısına göre edinilen bir tecrübe olmayıp, kurumsal kültür ve mesleki formasyona sahip herhangi bir polis memurunun şüphe eksenli yaklaşımına göre şekillenen ve bunu elde ettiği bilgiler,

⁶⁸Cengiz Zeybek. (2007). Temel Hak ve Özgürlükler Bağlamında Polisin Durdurma Yetkisi. *Çağın Polisi Dergisi*, 6 (70):33.

⁶⁹Eryılmaz, (2003). a. g. e., s. 176.

⁷⁰Eryılmaz, (2003). a. g. e., ss. 38-39.

veriler ve analiz sonuçları ile ilişkilendirerek somut olayın koşulları içerisinde kullanmayı sağlayan bir tecrübedir”⁷¹.

Kolluğun durdurma yetkisinin PYSK’ da düzenlenmesi yerinde olmuştur. Çünkü temel hak ve özgürlükleri kısıtlamanın ancak kanunla olabileceğini belirtilen Anayasaya uyumlu hale getirilmiştir.

Durdurma ve kontrol işlemleri AVÖAY’nin 27. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre:

“Bir kişiyi geçici olarak durdurmak, yakalama sayılmaz; yakalama sayılması için kişinin fiilen denetim altına alınması gerekir. Denetim için araçların durdurulması da mümkündür.

Durdurma yetkisinin kullanılabilmesi için, "umma" derecesinde makul şüphe bulunmalıdır. Kolluk görevlisi, tecrübesine dayanarak, izlediği davranışlarından, o kişinin bir suç işleyeceği veya işlediği hususunda kanaat elde eder veya kişinin silahlı olduğu ve hâlen tehlike yarattığı kanaatine varırsa kişi durdurulabilir.

Somut emarelerle desteklenen şüphe bulunmadan, süreklilik arzedecek, fiili durum ve keyfilik oluşturacak şekilde durdurma ve kontrol işlemi yapılamaz.

Sebebin oluşmasına veya şüpheye yol açan davranışları hakkında, durdurulan kişiye sorular yöneltilebilir. Kişi bu sorulara cevap vermekle yükümlü değildir.

Durdurma yetkisinin kullanılmasına neden olan şüphe, yapılan açıklama ile ortadan kalkarsa, kişinin gitmesine engel olunmaz.”

Durdurma üzerine aşağıdaki işlemler yapılır (AVÖAY md. 27/5):

“a) Durdurulan kişi üzerinde giysilerinden herhangi birisi çıkarılmaksızın, yoklama biçiminde bir kontrol yapılır. Bu işlem sonucunda, kişide silâh bulunduğu sonucunu çıkarmaya yeterli şüphe meydana gelirse, memur kendiliğinden silâh ve diğer suç eşyası araması yapabilir.

b) Yoklama suretiyle kontrol, kişinin cinsiyetinde bulunan görevli tarafından yapılır.

c) Yapılan kontrolün konusu ve sebepleri ilgiliye açıklanır.

d) Bir kişinin veya aracın durdurulma süresinin, şartlara göre makul olması ve kontrol için ayrılan süreyi aşmaması gerekir.

e) Yoklama suretiyle kontrol, kişiye en az sıkıntı verici şekilde yapılır.

⁷¹Zeybek, a. g. e., s. 34.

f) Yapılan kontrolün neticesinde suça ilişkin iz, eser, emare ve delil elde edilirse, kişi yakalanır.

g) Uyuşturucu gibi belirli bir şeyin, kişinin herhangi bir yerinde gizlendiği düşünülüyorsa, daha geniş çaplı kontrol yapılabilir.

h) Yoklama suretiyle kontrol, kişinin veya aracın ilk durdurulduğu yerde veya o yerin yakınında, mümkün olduğu kadar başkalarının göremeyeceği tarzda yapılır. Başka yere götürülerek kontrol yapılamaz.

i) Makul sebebi olduğu takdirde, daha geniş kapsamlı kontrol yapılması için, kolluk aracından veya yakındaki kapalı bir yerden yararlanılabilir.

j) Kontrolden sonra talep üzerine olay yerinde derhâl bir tutanak düzenlenir.

Bu maddede yazılı işlemler gece de yapılabilir.”

Durdurma ve kontrol, arama yapmak değildir. Durdurma tedbiri, kişi hak ve özgürlüğüne müdahale olmasına rağmen Anayasada yer almayan bir yetkidir. Anayasada yakalama şeklinde bir yetki vardır. Gözle görülmeyen yerdeki bir şeyin tespiti işlemine dönüşürse arama başlamış olur⁷².

Yukarda belirttiğimiz AÖVAY’ nin 27/a maddesinde geçen “durdurulan kişi üzerinde giysilerinden herhangi birisi çıkarılmaksızın, yoklama biçiminde bir kontrol yapılır. Bu işlem sonucunda, kişide silâh bulunduğu sonucunu çıkarmaya yeterli şüphe meydana gelirse, memur kendiliğinden silâh ve diğer suç eşyası araması yapabilir.” hükmü kanaatimizce PYSK’nın 4/A-6 maddesinde yer alan “.....gerekli tedbirleri alabilir.....” hükmüne dayanarak ve bu maddeye uyumlu hale getirilmek amacıyla yapılmış bir düzenlemedir. Burada kanun koyucunun her ne kadar yoklama biçiminde kontrolden kastı yetkili mercin yazılı emri olmadan kabaca arama da olsa bu durum PYSK ve CMK’da yer alan arama hükümlerine aykırıdır. Çünkü arama işlemi hukukumuzda önleme aramaları için hakim veya mülki amir, adli aramalar için ise hakim, savcı veya kolluk amirinin emriyle yapıldığından daha katı kurallara bağlanmıştır. Yine bunun devamında kolluk memurlarının kişide silâh bulunduğu sonucunu çıkarmaya yeterli şüphe oluştuğunda resen yapacağı bir arama işlemi, Anayasa, PYSK ve CMK’ya aykırı olduğu kannatindeyiz. Çünkü kolluk memuruna arama işlemini düzenleyen ne CMK’da ne de PYSK’da böyle bir yetki verilmemiştir.

⁷²Levent Polat. (2007). *Haksız Arama Suçu*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul, s. 34.

Konuyu “kimlik sorma işleminin yerine getirilmesi ve sona ermesi” bölümünde daha detaylı aktaracağımız için burada yeterli olduğu düşüncesindeyiz.

3.1.2. Kimlik Kontrolü

Kimlik, toplumsal bir varlık olan insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olması sağlayan şartların bütünüdür⁷³. Kimlik başka bir ifade ile hüviyet, kişisel belgeler içeren ve resmi kurumlarca verilen belgedir⁷⁴.

Kimlik kontrolü, polisin Cumhuriyet savcısından ya da mahkemeden karar alması gerektirmeyen resen yapılan bir işlemdir. Kimlik kontrolü polisin suç ve suçluyla mücadele etmesinde önemli bir yere sahiptir. Fakat polisin kimlik sorma yetkisi sınırsız değildir makul şüphe şartları oluştuğunda bu işlemi gerçekleştirmesi hukuka uygunluk sebebidir.

Polisin kimlik sorma yetkisinin amaçlarını şu şekilde sıralayabiliriz⁷⁵:

- Suç ve kabahatlerin işlenmesini önlemek,
- İşlenmiş suçların faillerini bulup yakalamak,
- Yurt dışına giriş-çıkış yapanları kontrol etmek,
- Usulsüz giriş yapan ya da bulunan yabancıları tespit etmek,
- Adil ve dürüst (doğru) yargılamaya olanak tanımak,
- Maddi gerçeğin ortaya çıkmasına katkıda bulunmak,
- Ehliyetsiz araç kullanılmasını önlemek,
- Kimlik hırsızlığı ve sahte kimlik kullanmayı önlemek ve tespit etmek,
- Kimliği olmayan kişilerin tespit edilmesi halinde nüfusa kayıt edilmelerini sağlamak,
- Kimlik sorma ile halka güvende olma hissi vermek ve potansiyel suçluları caydırmak,
- Bu işlem ile hem halkın polise olan yaklaşımını hem de polisin halkı tanımasını sağlamak.

Polis bir yerde suç işlemeye hazırlık aşamasında iken ya da suçun işlendiğini veya kararlaştırıldığını somut olaylarla ortaya koyması halinde kimlik sorma işlemi

⁷³TDK, Büyük Türkçe Sözlük, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts (25.04.2014).

⁷⁴ Ali Şafak. (1996). *Hukuk Sözlüğü*. Selim Kitabevi, Ankara, s. 272.

⁷⁵Ziyaettin Kaygusuz. (2010). Kimlik Sorma ve Kimlik Tespiti. *Polis Bilimleri Dergisi*, 10 (1):91.

gerçekleştirebilir. Örneğin somut olaylarla birlikte toplum bakımından önemli olan bir tesis, resmî bir bina veya tehlike içinde olan bir başka nesne söz konusu olup da, bu tesise, binaya veya nesneye karşı suç işlenebileceğini gösteren veriler mevcutsa, polis binanın içinde veya yakınlarında bulunan kimselerin kimliklerini sorabilir⁷⁶.”

3.2. İLGİLİ MEVZUAT

3.2.1. 2559 Sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu

PVSK'nın 4/A maddesinde “kimlik sorma”, 5. maddesinde ise “parmak izi alma” (kimlik tespiti) ve fotoğrafların kayda alınması konusu düzenlenmiştir.

“Polis, görevini yerine getirirken, kendisinin polis olduğunu belirleyen belgeyi gösterdikten sonra, kişilere kimliğini sorabilir. Bu kişilere kimliğini ispatlamaları hususunda gerekli kolaylık gösterilir. Belgesinin bulunmaması, açıklamada bulunmaktan kaçınması veya gerçeğe aykırı beyanda bulunması dolayısıyla ya da sair surette kimliği belirlenemeyen kişi tutularak durumdan derhal Cumhuriyet savcısı haberdar edilir. Bu kişi, kimliği açık bir şekilde anlaşılincaya kadar gözaltına alınır ve gerekirse tutuklanır. Gözaltına ve tutuklamaya karar verme yetkisi ve usulü bakımından 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri uygulanır“ (PVSK md. 4/A).

“Kimliğinin tespiti amacıyla tutulan kişiye, kimliği tespit edildikten sonra ve talepte bulunması halinde, bu amaçla tutulduğuna ve tutulma süresine dair bir belge verilir. Kişinin kimliğinin belirlenmesi durumunda, bu nedenle gözaltına alınma veya tutuklanma haline derhal son verilir” (PVSK md. 4/A).

3.2.2. 1774 Sayılı Kimlik Bildirme Kanunu

Kimlik Bildirme Kanununun 2. maddesine göre; otel, motel, han, pansiyon, bekar odaları, kamp, kamping, tatil köyü ve benzeri her türlü, özel veya resmi konaklama yerleri ile özel sağlık müesseseleri, dinlenme ve huzur evleri, dini ve hayır kurumlarının sosyal tesislerinin sorumlu işleticileri, bu yerlerde ücretli veya ücretsiz, gündüz veya gece, yatacak yer gösterdikleri yerli veya yabancı herkesin kimlik ve geliş- ayrılış kayıtlarını, usulüne uygun şekilde günü gününe tutmak, genel

⁷⁶Feridun Yenisey. Durdurma, Kimlik Sorma, Kimlik Tespiti.
http://www.cagipolisi.com.tr/eski_sitemiz/69/10-11.htm (02.12.2013).

kolluk örgütlerinin her an incelemelerine hazır bulundurmak, Devlet İstatistik Enstitüsüne, talebi halinde vermek zorundadırlar.

Ayrıca kimlik bildirme kanununun 3. maddesine göre, yukarıda sayılan tesislerin sorumlu işleticilerinin kimlikleri, tesis açılmadan evvel müessesenin sahibi veya kanuni temsilcisi tarafından en yakın kolluk birimine bildirilir.

3.2.3. 5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun

Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanununun 7/b maddesinde toplantı, konser, spor müsabakası, sahne gösterileri ve benzeri etkinlikler ile cenaze ve düğün törenlerinde kimlik sorma yetkisi verilmiştir.

3.2.4. 5326 Sayılı Kabahatler Kanunu

Kabahatler Kanunu'nun kimliği bildirmeme başlıklı 40. maddesine göre; görevle bağlantılı olarak sorulması halinde kamu görevlisine kimliği veya adresiyle ilgili bilgi vermektan kaçınan veya gerçeğe aykırı beyanda bulunan kişiye, bu görevli tarafından elli Türk Lirası idarî para cezası verilir. Açıklamada bulunmaktan kaçınması veya gerçeğe aykırı beyanda bulunması dolayısıyla kimliği belirlenemeyen kişi tutularak durumdan derhal Cumhuriyet savcısı haberdar edilir. Bu kişi, kimliği açık bir şekilde anlaşılincaya kadar gözaltına alınır ve gerekirse tutuklanır. Gözaltına ve tutuklamaya karar verme yetkisi ve usulü bakımından Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri uygulanır. Kişinin kimliğinin belirlenmesi durumunda, bu nedenle gözaltına alınma veya tutuklanma haline derhal son verilir.

3.2.5. 5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu

5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanununun 11/1. Maddesine göre; Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan her kişi yurt içinde nüfus müdürlüğüne, yurt dışında dış temsilciliğe müracaatla kendisini nüfus kütüklerine yazdırmaya ve nüfus cüzdanı almaya mecburdur. Ergin olmayanların nüfus olaylarını yazdırıp nüfus cüzdanlarını almaya vasi, vasi veya kayyımları, bunların bulunmaması halinde, çocukları yanlarında bulunduranlar ile 24/5/1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununun yetkili kıldığı kuruluş yetkilileri görevlidirler.

5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanununun 18/2. maddesine göre, kolluk görevlileri; kimlik kontrolleri veya herhangi bir işlem nedeniyle kimliğini ispat

edemeyenlerle, nüfusta kayıtlı olmadığını tespit ettikleri kişileri, haklarında gerekli işlemleri yaptıktan sonra düzenleyecekleri evrakı o yerdeki nüfus müdürlüğüne bildirmekle yükümlüdürler.

3.2.6. 5682 Sayılı Pasaport Kanunu

5682 sayılı Pasaport Kanununun 2/1.maddesine göre; Türk vatandaşları ile yabancılar Türkiye'ye girebilmek ve Türkiye'den çıkabilmek için yolcu giriş - çıkış kapılarındaki polis makamlarına usulüne uygun ve muteber pasaport veya pasaport yerine geçerli bir vesika ibraz etmeye mecburdurlar.

5682 sayılı Pasaport Kanununun 22. maddesinde yurt dışına çıkmaları; mahkemelerce yasaklananların, açık kimlikleri hudut kapısı bulunan emniyet müdürlüklerine, şahsın nüfusa kayıtlı olduğu İl Emniyet Müdürlüğüne ve Emniyet Genel Müdürlüğüne bildirir. Polis birimleri de bu kişilerin isimlerini kimlik sorgulaması sırasında bakmak zorundadır.

3.2.7. 01/06/2005 Tarih ve 25832 Sayılı Resmi Gazetede Yayımlanan Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği

01/06/2005 Tarih ve 25832 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinin 18/e. maddesinde, polise şartları oluştuğunda kendiliğinden suç işlenmesini önlemek için kişilerden kimlik sorma yetkisi verilmiştir.

3.3. KİMLİK SORMA İŞLEMİNİN YERİNE GETİRİLMESİ VE SONA ERMESİ

Kimlik sorma işleminin yerine getirilmesi için polis öncelikle durdurma yetkisini kullanması gerekmektedir. Polisin durdurma yetkisi PVSK'nın 4/A maddesinde düzenlenmiştir.

Durdurma yetkisinin kullanılabilmesi için makul bir sebebin bulunması gerekir. Makul sebep polisin tecrübesine ve içinde bulunulan durumdan edindiği izlenime dayanmalıdır (PVSK md. 4/A-2).

Polis, durdurduğu kişiye öncelikle durdurma sebebini bildirir ve durdurma sebebine ilişkin sorular sorabilir; daha sonra kimliğini veya bulundurulması gerekli diğer belgelerin ibraz edilmesini isteyebilir (PVSK md. 4/A-3).

Polisin durdurulan kişiye makul bir açıklamayla durdurma sebebini bildirmesi durdurulan kişiyi rahatlatarak, muhtemel bir direncin ortadan kaldırılmasını sağlayacaktır. Kolluk daha sonra durdurma konusuna sebep teşkil eden sorular soracaktır, buna göre kimlik sorma işlemine geçecektir. Aksi halde keyfi bir durdurma işlemi oluşacaktır⁷⁷. Kişi bu halde bile polis tarafından sorulan sorulara cevap verme zorunda olmayıp sadece kimliğine ilişkin sorulara cevap vermek zorundadır. Yine de bu durum kişinin aleyhine yorumlanarak kolluk tarafından gecikmesinde sakınca bulunan halden arama emri alınıp arama işlemine maruz kalabilmesini engellemeyecektir.

Polis kimlik sorma işlemini, kendisinin polis olduğunu belirleyen belgeyi gösterdikten sonra, gerçekleştirebilir. Polis kimliğini ispatlamaları hususunda kişilere gerekli kolaylığı göstermek zorundadır (PVSK md. 4/A-8). Bu bağlamda, kolluk, kendi tanıdığı insanlara bu kişiyi sorabileceği gibi, bu kişiyi tanıyan insanların bilgisine de başvurabilir veya şüphelinin kimliğini temin etmesi için evinden veya işyerinden bir yakınına telefonla ulaşmasına yardımcı olmalıdır. Ancak kolluğun göstereceği bu kolaylık, durdurulan kişinin kimliğine ulaşmak için evine ve işyerine birlikte gitmeyi kapsamamaktadır⁷⁸.

Resmi üniformalı olmayan sivil polis, öncelikle kendi kimliğini göstermek zorundadır. Resmi üniformalı olduğu açıkça belli olan polisin ise kimlik gösterme zorunluluğu yoktur fakat kişiler tarafından tereddüt oluşması durumunda resmi polisler de kimliklerini göstermek mecburiyetindedirler⁷⁹.

Kişinin açık kimliğini belirtir belgesinin bulunmaması, bununla birlikte kimliğini açıklayıcı beyanlardan kaçınması veya gerçeğe aykırı beyanda bulunması dolayısıyla ya da başka bir şekilde kimliği tespit edilemeyen kişi yakalanarak derhal Cumhuriyet savcısı haberdar edilir. Kişinin açık kimliği tespit edilene kadar Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri gereğince gerekirse gözaltına alınır ve tutuklanır. (PVSK md. 4/A-9).

⁷⁷Mesut B. Eryılmaz. (2012). *Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri*. Polis Akademisi Yayınları, Ankara, s. 208.

⁷⁸ Eryılmaz, (2012). a. g. e., s. 209.

⁷⁹ İdris Güzel. (2006). *Kolluk Rehberi*. Ulus Basım Yayınları, İstanbul, s. 49.

Polis, durdurma işlemini gerçekleştirdikten sonra kendisine veya başkasına yönelik tehditi engellemek için kişi üzerinde veya aracında silah veya tehlike oluşturan diğer bir eşyanın bulunduğu hususunda “yeterli şüphenin” varlığı halinde, gerekli tedbirleri alabilir. Fakat polis bu tedbir çerçevesinde kişinin üzerindeki elbisenin çıkarılması veya aracın, dışarıdan bakıldığında içerisi görünmeyen bölümlerin açılması isteyemez (PVSK md. 4/A-6).

Durdurma süre olarak, konusuna esas teşkil eden işlemin zorunlu süresinden fazla olmamalıdır (PVSK md. 4/A-4). Aksi halde keyfilik doğuracaktır. Durdurmanın beraberinde kimlik sorma işlemini getirmesi bu zamanın daha geniş olacağı anlamına gelmez, süreklilik arz edecek, fiilî durum ve keyfilik oluşturacak şekilde durdurma işlemi yapılamaz (PVSK md. 4/A-2). Kimlik sorma işlemi uygulamada beş dakikayı geçmemesi gerekmektedir yoksa yakalamaya dönüşme ve TCK m. 109 anlamında kişiyi özgürlüğünden yoksun kılma (kişiyi hürriyetinden yoksun kılma) suçunun işlenmiş olma ihtimali gündeme getirecektir⁸⁰.

Durdurma işleminin süresini bir sınırlamaya tabi tutulması mümkün değildir. Bu sürenin ne kadarlık bir süre olabileceği uygulamada somut olaylara, durdurma işleminin yapılış amacına göre göre değişiklik gösterebilecektir. Bir kimliğin tespiti için birkaç dakika sürebilecek iken, birden fazla kişinin karıştığı iştirak halinde suçlarda kaçan faillerinin yakalanmasını sağlamak amacıyla yapılmış olan bir durdurmada durdurulan ve “öncü” tabir edilen bir aracın arkasından geldiği düşünülen bir başka aracın beklenmesi amacıyla birkaç saat devam edebilecektir. Aynı şekilde bir şehirlerarası yolcu otobüsünün durdurulması halinde de tüm yolcuların kontrolleri bitene kadar sürdürülebilecektir. Ama normal koşullarda, örneğin birkaç dakikada bitirilebilecek bir işlem için yapılmış olan bir durdurma, yine örneğin birkaç saat devam ettirilemeyecektir⁸¹.

Durdurma, konusuna esas teşkil eden sebebinin ortadan kalkması halinde kişilerin ve araçların ayrılmalarına izin verilir (PVSK md. 4/A-5).

Polis önleyici güvenlik hizmetleri bağlamında şüpheli araçlar ve kişiler üzerinde yaptığı rutin uygulamalarda durumunun yoğunluğuna göre yapılan kimlik sorma işlemlerinde eğer kimliğini ispat edememesi halinde kişi, polise karşı koyabilir

⁸⁰Eryılmaz, (2012). a. g. e., s. 208.

⁸¹Ali İhsan Erdağ. (2010). Kolluğun “Durdurma ve Kimlik Sorma” Yetkisi (PVSK madde 4/A). *Ankara Barosu Dergisi*, 68 (4):43-44.

veya kaçabilir. Bu gibi durumlara karşı polisin bilgili, eğitilmiş ve hazırlıklı olması gerekir⁸².

Açık kimliğinin belirlenmesi amacıyla yakalanan kişiye, kimliğinin tespiti yapıldıktan sonra talep etmesi halinde, bu amaçla tutulduğuna ve tutulma süresini belirtir bir belge verilir. Kişinin kimliğinin belirlenmesi durumunda, bu nedenle gözaltına alınma veya tutuklanma haline derhal son verilir (PVSK md. 4/A-10).

Kişilerin nüfusa kayıtlı olmadığı anlaşılırsa nüfusa kayıtlarının yapılabilmesi için gerekli işlemler yapıldıktan sonra, PVSK'nın 5' inci maddesine göre fotoğraf ve parmak izi tespit edilerek kayda alınır (PVSK md. 4/A-11).

Kimliği tespit edilemeyen kişinin yabancı olduğunun anlaşılması halinde, 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun hükümlerine göre işlem yapılır (PVSK md. 4/A-12).

Kimlik sorma işlemlerinde kimlik bilgilerinin kayda alınmaması kolluk açısından uygulama da büyük sorunlara neden olmaktadır. Çünkü kimlik sorma işleminin tek başına suçu caydırma yönünde etkisi zayıftır. Kişi kendine kimlik sorulsa bile henüz suç işleme eğiliminde olmadığından kolluğu ikna edici cevaplar verebilmektedir. Ayrıca kolluk tarafından bir kişinin kimlik bilgilerinin kontrol edilmesi o kişinin suç işleyeceğinin anlaşılacağı gibi, suç işleme düşüncesini de vazgeçirmeyecektir. Hal böyle olunca, suç işlemeyi düşünen bir kişinin kimlik bilgilerinin kayıt altına alınmış olması bu kişideki muhtemel suç işleme düşüncesini yok etme ihtimali doğabilecektir⁸³.

PVSK'nın 4/A maddesinin ve AVÖAY' nin 27. maddesinin hukuka uygunluk sebeplerini ve uygulamadaki yansımalarını irdelenecek olursak, polis, öncelikle durdurma yetkisini tecrübesine dayanarak makul bir sebebin varlığı halinde ancak bir suç veya kabahatin işlenmesini önlemek, suç işlendikten sonra kaçan failerin yakalanmasını sağlamak, işlenen suç veya kabahatlerin faillerinin kimliklerini tespit etmek, hakkında yakalama emri ya da zorla getirme kararı verilmiş olan kişileri tespit etmek, kişilerin hayatı, vücut bütünlüğü veya malvarlığı bakımından ya da topluma yönelik mevcut veya muhtemel bir tehlikeyi önlemek, amacıyla kullanabilecektir. Burada belirtmek gerekir ki polis adli makamlardan izin almaksızın sahip olduğu durdurma yetkisini uygulama da sadece kimlik sorma amaçlı kullanılmaktadır. Zaten

⁸²Kaygusuz, (2010). a. g. m., s. 113.

⁸³Eryılmaz, (2012). a. g. e., s. 210.

polis arama, el koyma veya yakalama kararlarının icrasında durdurma yetkisini kendiliğinden elde etmiş olacaktır.

Burada dikkat çekilmesi gereken bir diğer konu ise, PVSK'nın 4/A-6 maddesinde yer alan "Polis, durdurduğu kişi üzerinde veya aracında silah veya tehlike oluşturan diğer bir eşyanın bulunduğu hususunda yeterli şüphenin varlığı halinde, kendisine veya başkalarına zarar verilmesini önlemek amacıyla yönelik gerekli tedbirleri alabilir. Ancak bu amaçla kişinin üzerindeki elbisenin çıkarılması veya aracın, dışarıdan bakıldığında içerisi görünmeyen bölümlerinin açılması istenemez" hükmü olmuştur. Burada polisin makul şüphe üzerine durdurdurduğu bir aracın kendisine yönelik bir tehlike oluşturduğunu sezmesi halinde ne yapacağı sorusudur? Kanun koyucunun burada "güvenlik tedbirlerini alabilir" ifadesi çok muğlaktır ve anlaşılabilir değildir.

Polis durdurduğu kişinin üzerinde ve aracında muhtemel bir tehlikeyi engellemek için makul şüpheye rağmen aramanın dışında derhal nasıl bir tedbir alacağı merak konusudur. Kanun koyucu acaba "*güvenlik tedbirlerini alabilir*" ifadesinden durdurulan kişinin üzerinin, yetkili mercin yazılı emri olmadan, AVÖAY' nin 27. maddesinde belirtilen en azından sıvazlama yöntemiyle aranmasına müsaade ederek, kolluğa ve başkalarına yönelik kişiden kaynaklanacak tehlikeyi önlemeye yönelik bir çözüm mü sunmaktadır? Kanun koyucunun böyle bir amacının olduğu düşünülse de acele hallerde kolluk memurlarının yetkili mercin yazılı emri olmadan kendiliğinden arama yapması hukuka aykırıdır. Kaldı ki Anayasanın 20. maddesi, CMK'nın 119. maddesi ve PVSK'nın 9. maddesi buna izin vermemektedir⁸⁴.

Adli amaçlı olarak, durdurduğu kişinin üzerinde uyuşturucu, silah, bomba düzeneği gibi suç unsuru arayacak kolluk memuru, kolluk amirinden; durdurduğu kişinin üzerinde, kendisine veya etrafa zarar verecek bir eşyaya ulaşmak isteyen kolluk memuru da, önleme amaçlı yapacağı bu tip aramalar için mülki amirinden yazılı emir almadan arama yapamayacaktır. Yapılması gereken, CMK öncesi dönemde ve diğer AB üyesi ülkelerde olduğu gibi, sokakta yapılacak aramalarda, gecikmesinde sakınca olan hallerde gerek önleme gerekse adli amaçlı arama

⁸⁴Eryılmaz. (2012). a. g. e., s. 209.

için kolluk memurlarına, herhangi bir arama kararı istemeden, doğrudan arama yetkisi vermektedir⁸⁵.

Polisin kimlik sorma yetkisini düzenleyen PVSK'nın 4/A-9 da yer alan "Belgesinin bulunmaması, açıklamada bulunmaktan kaçınması veya gerçeğe aykırı beyanda bulunması dolayısıyla ya da sair surette kimliği belirlenemeyen kişi tutularak durumdan derhal Cumhuriyet savcısı haberdar edilir. Bu kişi, kimliği açık bir şekilde anlaşılincaya kadar gözaltına alınır ve gerekirse tutuklanır. Gözaltına ve tutuklamaya karar verme yetkisi ve usulü bakımından 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri uygulanır" hükmünü inceleyecek olursak maddenin tutuklanma açısından uygulama alanı olmadığını söyleyebiliriz.

Söz konusu madde kimlik belgesi olmama veya kimliği ile ilgili açıklamada bulunmaktan kaçınma ya da gerçeğe aykırı beyanda bulunma sebeplerinden birine bağlı olarak kimliği ispat edilemeyen kişinin tutuklanacağını öngörmüş olsa da CMK hükümlerine göre bu kişinin tutuklanması mümkün değildir. Zira bir kişinin üzerinde kimlik belgesi bulunmaması ne suçtur ne de kabahattir. Dolayısıyla ortada suç yoksa CMK hükümlerinin uygulanma alanı da yoktur. Hal böyle iken tutuklamayı düzenleyen CMK madde 100'e göre de kabahat bir tutuklama nedeni değildir. Kanun koyucu burada gözaltı işlemleri sonrası da kişinin özgürlüğünün kısıtlanmasını istese de hukukumuzda bu isteği karşılayacak müessese yoktur⁸⁶.

Bir kişinin üzerinde kimlik belgesi bulundurmaması suç veya kabahat değil iken kimliği ile ilgili açıklamada bulunmaktan kaçınması ya da gerçeğe aykırı beyanda bulunması ise Kabahatler Kanunu'nun 40. maddesine göre kabahattir. Her ne kadar bu hallerde de durdurma ve kimlik sorma işlemi idari bir işlem olmasına rağmen kanun koyucu adli bir işlem olan gözaltı işlemlerini ve Cumhuriyet savcısını araç olarak kullanmaktadır. Böylece kendisinin aranan şahıslardan olmadığı bir kimlik belgesi veya sair bir belge ile ispatlayamayan, açıklamada bulunarak kimliğini ortaya koyamayan, kimliği ile ilgili yalan beyanda bulunduğu düşünülen kişiler gözaltına alınabileceklerdir⁸⁷.

Sonuç olarak kolluk bir kişinin kimliğini sorduğunda kişi kimliğini ibraz edememesi durumlarında bu kişilere kimliğini ispatlamaları hususunda gerekli

⁸⁵Mesut B. Eryılmaz, 5681 Sayılı Kanun İle Polis Vazife Ve Selahiyet Kanundaki (PVSK) Değişiklikler Sonrası Oluşan Yeni Durum; Bir Adım İleri, İki Adım Geri, <http://mesutbedrieryilmaz.blogspot.com.tr/>, (15.04.2014).

⁸⁶Eryılmaz. (2012). a. g. e., s. 212.

⁸⁷Eryılmaz. (2012). a. g. e., ss. 211-212.

kolaylık gösterecek bu şekilde kimliğini tespit etmeye çalışacaktır. Ancak şahıs kimliği ile ilgili olarak açıklamada bulunmaktan kaçınması veya gerçeğe aykırı beyanda bulunması hallerinde ya da kimliği makul sürede belirlenemeyen kişilerle ilgili olarak Cumhuriyet savcısına başvuracak gözaltı işlemleri yapıp yapılmayacağına Cumhuriyet savcısı karar verecektir. Gözaltındayken kişinin kimliğinin belirlenmesi durumunda gözaltı işlemleri derhal sona erecektir.

3.4. POLİSİN KİMLİK SORMA VE KİMLİK TESPİT İŞLEMLERİNDE YETKİSİNİ KÖTÜYE KULLANMASININ SONUÇLARI

3.4.1. Ceza Hukuku Yaptırımları

Polisin kimlik sorma ve kimlik tespit işlemlerinde yetkisini kötüye kullanmasının sonuçlarını, görevi kötüye kullanma ve görevi ihmal, verileri yok etmeme, verilerin hukuka aykırı olarak kaydedilmesi, verilerin hukuka aykırı olarak verilmesi, soruşturmanın gizliliğinin ihlali olarak incelenebilir.

3.4.1.1. Görevi Kötüye Kullanma ve Görevi İhmal

Görevi kötüye kullanma suçu 5237 sayılı TCK'nın ikinci kitabının "Millete ve Devlete Karşı Suçlar ve Son Hükümler"e yer veren dördüncü kısmının "Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar" başlıklı birinci bölümünde 257'nci maddede düzenlenmiştir. Buna göre;

- (1) Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan haller dışında, görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle, kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olan ya da kişilere haksız bir menfaat sağlayan kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
- (2) Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan haller dışında, görevinin gereklerini yapmakta ihmal veya gecikme göstererek, kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olan ya da kişilere haksız bir menfaat sağlayan kamu görevlisi, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Burada üzerinde durmamız gereken konu, bu suçun oluşabilmesi için, kişinin mağdur olması ve meydana gelen fiilin polisin görevi ile ilgili olmasıdır.

3.4.1.2. Verileri Yok Etmeme

5237 sayılı TCK'nın 138. maddesine göre, kanunların belirlediği sürelerin geçmiş olmasına karşın verileri sistem içinde yok etmekle yükümlü olanlara görevlerini yerine getirmediklerinde altı aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir. Buna göre, fizik kimliğin tespiti amacıyla alınan kişisel verilerin beraat, takipsizlik gibi nedenlerle sonuçlanması halinde, verilerin imha edilmemesi halinde, görevli polisler bu madde hükmüne göre cezalandırılabilirlerdir⁸⁸.

3.4.1.3. Verilerin Hukuka Aykırı Olarak Kaydedilmesi

5237 sayılı TCK'nın 135. maddesine göre hukuka aykırı olarak kişisel verileri kaydeden kimseye altı aydan üç yıla kadar hapis cezası verilir. Buna göre, yetkili olmayan veya hukuka aykırı olarak kişisel verileri kayda alan polis, bu madde hükmüne göre ceza alacaktır.

3.4.1.4. Verilerin Hukuka Aykırı Olarak Verilmesi

5237 sayılı TCK'nın 136. maddesine göre, kişisel verileri, hukuka aykırı olarak bir başkasına veren, yayan veya ele geçiren kişi bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Buna göre, fizik kimliğin tespiti amacıyla alınan parmak izi, fotoğraf gibi kişisel verileri, yetkili mercinin talimatı olmadan veya yetkili olmayan kişilere verilmesi halinde bu suç işlenmiş olacaktır.

3.4.1.5. Soruşturmanın Gizliliğinin İhlali

5271 sayılı CMK'nın 157. maddesine göre, "kanunun başka hüküm koyduğu hâller saklı kalmak ve savunma haklarına zarar vermemek koşuluyla soruşturma evresindeki usul işlemleri gizlidir." Hükmüyle soruşturma evresinde gizlilik kararı mevcut ise kimlik bilgileri dâhil hiçbir bilgi ve belge açıklanamaz. Aksi takdirde TCK'nın 285. maddesinde belirtilen "gizliliğin ihlali" suçunu oluşacağı kanaatindeyiz.

⁸⁸Kaygusuz, (2010). a. g. m., s. 110.

3.4.2. Tazminat Hukuku Yaptırımları

5271 sayılı CMK'nın tazminat istemi başlıklı 141. maddesinde koruma tedbirleri nedeniyle mağdur olan vatandaşların tazminat hakları olduğu belirtilmiştir. Buna göre;

“(1) Suç soruşturması veya kovuşturması sırasında;

a) Kanunlarda belirtilen koşullar dışında yakalanan, tutuklanan veya tutukluluğunun devamına karar verilen,

b) Kanunî gözaltı süresi içinde hâkim önüne çıkarılmayan,

c) Kanuni hakları hatırlatılmadan veya hatırlatılan haklarından yararlandırılma isteği yerine getirilmeden tutuklanan,

d) Kanuna uygun olarak tutuklandığı hâlde makul sürede yargılama mercii huzuruna çıkarılmayan ve bu süre içinde hakkında hüküm verilmeyen,

e) Kanuna uygun olarak yakalandıktan veya tutuklandıktan sonra haklarında kovuşturmayaya yer olmadığına veya beraatlerine karar verilen,

f) Mahkûm olup da gözaltı ve tutuklulukta geçirdiği süreleri, hükümlülük sürelerinden fazla olan veya işlediği suç için kanunda öngörülen cezanın sadece para cezası olması nedeniyle zorunlu olarak bu cezayla cezalandırılan,

g) Yakalama veya tutuklama nedenleri ve haklarındaki suçlamalar kendilerine, yazıyla veya bunun hemen olanaklı bulunmadığı hâllerde sözlü açıklanmayan,

h) Yakalanmaları veya tutuklanmaları yakınlarına bildirilmeyen,

i) Hakkındaki arama kararı ölçsüz bir şekilde gerçekleştirilen,

j) Eşyasına veya diğer malvarlığı değerlerine, koşulları oluşmadığı halde elkonulan veya korunması için gerekli tedbirler alınmayan ya da eşyası veya diğer malvarlığı değerleri amaç dışı kullanılan veya zamanında geri verilmeyen,

k) Yakalama veya tutuklama işlemine karşı Kanunda öngörülen başvuru imkânlarından yararlandırılmayan,

Kişiler, maddî ve manevî her türlü zararlarını, Devletten isteyebilirler.

(2) Birinci fıkranın (e) ve (f) bentlerinde belirtilen kararları veren merciler, ilgiliye tazminat hakları bulunduğunu bildirirler ve bu husus verilen karara geçirilir.”

Kimlik sorma ve kimlik tespit işlemlerindeki hukuka aykırılıkta, idare hukuku alanında hizmet kusuruna ya da kişisel kusura dayanabilecektir. Hizmet kusuru ya da kişisel kusur gibi her iki halde de hukuka aykırılığı gerçekleştiren idarenin aleyhine

tazminat davaları açılmakta, kişisel kusurda kamu görevlilerinin tazminat hukukuna göre sorumluluğu kendilerine rücu edilmek kaydıyla saklı kalmaktadır (AY md. 129/5, DMK md. 13).

3.4.3. Emniyet Örgütü Disiplin Tüzüğünde Yer Alan Yaptırımlar

23.3.1979 tarih ve 7/17339 sayılı Emniyet Örgütü Disiplin Tüzüğündeki bazı hükümler şu şekildedir: “Görev sırasında veya dışında yasaklanan tutum ve davranışlarda bulunmak”, “iş sahiplerine veya halka karşı onur kırıcı söz söylemek veya davranışta bulunmak”, “Hizmet içinde resmi sıfatının gerektirdiği saygınlığı ve güven duygusunu sarsacak eylem ve davranışlarda bulunmak”, “iş sahiplerine ya da herhangi bir nedenle emniyet binalarına gelen ya da getirilenlere işkence yapmak”, “Yetkisini veya nüfuzunu kendisine veya başkalarına çıkar sağlamak amacıyla veya kin veya dostluk nedeniyle kötüye kullanmak”, eylem, tutum ve davranışlar değişik oranlarda disiplin cezası yaptırımına bağlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

4. ÖNLEME ARAMASI

4.1. ARAMAYA HÂKİM OLAN İLKELER

Aramaya hâkim olan ilkeler hukuk devleti ilkesi, adil yargılanma hakkı, oran(tı)lılık ilkesi, insan onurunun dokunulmazlığı ilkesi, özel hayatın gizliliği ilkesi olmak üzere beş başlık altında incelenebilir.

4.1.1. Hukuk Devleti İlkesi

Hukuk devleti ilkesi, devletin her türlü eylem ve işlemlerinin hukuk kurallarına bağlandığı, idarenin keyfi eylem ve işlemlerinin olmadığı, adalet mekanizmasının işlediği, vatandaşların hukuki güvenlik içerisinde yaşadığı devlet düzeni olarak anlaşılır⁸⁹. Hukuk devletinde idarenin işlemleri yargısal denetime tabidir, mahkemeler bağımsızdır, hak ve özgürlükler anayasal güvence altındadır⁹⁰.

1982 Anayasası'nın 2'nci maddesinde Türkiye'nin bir hukuk devleti olduğu yazılıdır. Anayasallık bağlamında hukuk devleti, devletin bütün eylem ve işlemlerinin evrensel hukuk değerlerine ve önceden belirlenmiş pozitif hukuk kurallarına uymasındır⁹¹. Gerçekte bir devletin anayasasının olması onun anayasal devlet olduğunu göstermez. Aynı şekilde yazılı hukuk kurallarının olması onun hukuk devleti olduğu anlamına da gelmez. Hukuk devleti hukuk olan devlet değil hukuka bağlı olan devleti ifade etmektedir⁹².

Hukuk devleti ilkesine göre, yasama, yürütme ve yargı gibi Anayasal organlar gücünü, "Millet" adına hukukun genel ilkeleri, Anayasa ve kanunlar çerçevesinde insan onrunu korumak, insan hakları ile temel hak ve hürriyetleri güvence altına almak, adaleti ve hukuk güvenliğini sağlamak amacıyla kullanılır. Buna göre hukuk

⁸⁹ Adnan Küçük. (2008). *Anayasa Hukuku*. Orion Kitabevi, Ankara, s. 131.

⁹⁰ Yılmaz, a. g. e., s. 274.

⁹¹ Mustafa Erdoğan. (2005). *Anayasa Hukuku*. Orion Kitabevi, Ankara, s. 76.

⁹² Mehmet T. Gülsoy. (2007). *Özgürlüklerin Korunmasında Anayasa Yargısının Yeri ve Meşruluğu*. Yetkin Yayınları, Ankara, s. 62.

devletin temel ilkeleri, insan haklarının gerçekleştirilmesi, adaletin sağlanması ve güvenliğin temin edilmesidir⁹³.

Hukuk devleti genel anlamda, “yönetenlerin ya da siyasal iktidar sahiplerinin keyfi eylem ve işlemlerine karşı yönetilenlere hukuksal güvenceler sağlayan bir devlet tipi, temel hak ve hürriyetlerin teminat altına alındığı ve kişilere hukuksal teminat sağlayan devlet, hukuka dayanarak ve hukuk sayesinde var olan devlet/yönetim, vatandaşların hukuki güvenlik içinde buldukları, devletin eylem ve işlemlerinin hukuk kurallarına bağlı olduğu bir sistemi anlatır” gibi bir çok şekilde tanımlanmıştır⁹⁴.

Hukuk devletinin temel prensiplerinden biri de bireylerin birbirleriyle ve devletle olan ilişkilerini düzenleyen hukuk kurallarının daha önceden bilinmesi veya öngörülebilir olmasıdır. Bu öngörülebilirlik toplumsal düzen ve siyasal düzenin bir parçası olan “güvenlik” olgusunu ön plana çıkarmaktadır. Buna göre bireyler devlet karşısında kendilerini güvende hissetmektedirler. Hukuk devleti, bu güvenliği ihlal eden devlet karşısında bağımsız ve tarafsız yargıyla da bireylerin temel hak ve özgürlüklerini korumaktadır⁹⁵. Hukuk devleti sayesinde bireyler, devleti temsilen yetki kullanan makam ve mercilerin ne zaman ne yapabileceğini önceden bilir ki bu da vatandaşların geleceğe dönük hayat planları yapmalarını ve kendilerini güven içerisinde hissetmelerine neden olur. Böylece bireyler devletin keyfi davranmayacağını bilir ve güven içinde yaşamını sürdürür⁹⁶.

Anayasa mahkemesi bir kararında hukuk devletini, ” insan haklarına saygı gösteren ve bu hakları koruyucu adil bir hukuk düzeni kuran ve bunu devam ettirmeye kendisini yükümlü sayan, bütün davranışlarında hukuk ve Anayasa'ya uyan bir devlet" tir şeklinde tanımlamıştır⁹⁷.

Hukuk devletinin gerekleri genel gerekleri ve özel gerekleri olarak ayırabiliriz. Genel gerekleri (devletin hukuka bağlılığı), yasama organı hukuka bağlı olmalıdır, yargı organı hukuka bağlı olmalıdır, yürütme organı hukuka bağlı olmalıdır. Özel gerekleri (idarenin hukuka bağlılığı) ise, idare yargısal denetime tabi

⁹³Bahri Öztürk. "Yeni Ceza Muhakemesi Hukukunun Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu", <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale2.htm> (23.03.2014).

⁹⁴ Hakan Altıntaş. (2008). *Hukuk Devleti İlkesinin İşlerliği Açısından Türk Kamu Yönetimi Üzerine Genel Bir Değerlendirme*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Yayını No : 131, s. 208.

⁹⁵ Zühtü Arslan. (2005). *Anayasa Teorisi*. Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 24.

⁹⁶ Erdoğan, a. g. e., ss. 76-77.

⁹⁷ AYM'nin, 29.01.1980 tarih, 1979/38 esas, 1980/11 sayılı kararı (RG.15.05.1980 / 16989).

olmalıdır, hakimler bağımsız ve teminatı olmalıdır, idari faaliyetler önceden bilinebilir olmalıdır, hukuki güvenlik ilkesi mevcut olmalıdır, idarenin mali sorumluluğu mevcut olmalıdır⁹⁸.

Hukuk devletinin karşıtı ise keyfi yönetimi ifade eden polis devletidir⁹⁹. Burada polis devleti deyimi, polis tarafından idare edilen “kolluk veya zabıta” anlamında değil, kamu düzenini ve güvenliğini sağlamak zorunda olan siyasi iktidarın bunu yaparken hiçbir sınır ve denetim tanımayan, hesap vermeyen, kamu gücü ve devlet otoritesi anlamındadır. Günümüz demokrasisinde esas olan polis devleti değil devletin polisi olmak anlayışı hem polisi, hem de halkı koruyan temel bir ilkedir¹⁰⁰. O halde, hukuk devleti ilkesinin varlığından söz edebilmek için, kanunların, hukukun genel ilkelerine uygun olması ve insan haklarını koruyucu kurallar içermesi yetmez; uygulamanın da bu kanunlara ve hukukun genel ilkelerine uygun olması gerekir¹⁰¹.

Hukuk devleti olmanın zorunlu bir sonucu olarak polis insan haklarının teminatı olmak zorundadır. Polis, kişiyi ve toplumu birlikte korumak zorundadır. Polisin faaliyetini, artık insan haklarının bir engeli olarak değil, insan-toplum karşıtlığı içerisinde insan haklarının teminatı olarak algılamak gerekmektedir¹⁰².

Kolluk, hukuk kurallarının uygulanmasını sağlamakla yükümlüdür. Dolayısıyla, güvenlik güçleri görevlerini yerine getirirken, devletin menfaatlerini toplumsal menfaatlerin önünde tutmak gibi hukuk dışı tartışmalara bağlı kalmak yerine, hukuk devleti anlayışını benimsemek zorunda olmalıdır¹⁰³.

4.1.2. Adil Yargılanma (Dürüst İşlem İlkesi) Hakkı

Devletin temel görevlerinden biri, toplumsal hayatta kamu güvenliğini ve huzuru tesis etmek için suç ve suçluyla mücadele etmek, böylece kamu düzeninin devamlılığını sağlamaktır. Fakat, devlet suçluyla mücadele ederken suçluların haklarına saygı göstermeli, ceza muhakemesi sürecinde başta sanık olmak üzere muhakemeye katılan tüm bireylerin haklarını güvence altına almalıdır. Aksi takdirde, ceza muhakemesinin amacı olan maddi gerçeğin ortaya çıkartılması ve suçluların

⁹⁸ Kemal Gözler. (2003). *Anayasa Hukukuna Giriş*. Ekin Kitabevi, Bursa, s. 209.

⁹⁹ Gülsoy, a. g. e., s. 62.

¹⁰⁰ Fındıklı ve Bilgiç, a. g. e., ss. 17-18.

¹⁰¹ Eryılmaz, (2003). a. g. e., s. 94.

¹⁰² Zeki Hafizoğulları. (1995). İnsan Hakları, Polis Görevi ve Yetkisi, *AÜHFD*, 44 (1-4): 565.

¹⁰³ Zühtü Arslan. (2008). Güvenlik Sektörü Yönetişimi Türkiye ve Avrupa Güvenlik Sektörü Çalışmaları Dizisi – 4, TESEV Yayınları, s. 39.

yakalanması için yürütülen soruşturmalar, bireylerin haklarını suçtan daha fazla ihlal edip, toplumsal yaşamı tehdit eder hale gelecektir¹⁰⁴.

Dürüst işlem ilkesinde amaç, ceza soruşturmasının kandırma, yanıltma veya zorlama gibi bireyin iradesini engelleyen veya savunmayı engelleyici yollara sapılmaksızın, hukuk devleti ilkesine uygun olarak, önceden kanunda belirtilen hükümler çerçevesinde yapılmasıdır¹⁰⁵. Buradaki amaç delillerin toplanmasında kullanılan yol ve yöntemlerin hakkaniyete uygun ve insan onuruna yakışır adalet saygınlığına zarar vermeden yapılmasıdır¹⁰⁶.

Arama tedbiri, ister suçu önlemeye yönelik olsun ister adli amaçlı olsun burada ele geçirilen deliller maddi gerçeğin ortaya konulabilmesi ve adil bir yargılanma açısından önemli bir yer tutmaktadır. Hukuka aykırı elde edilmiş delil savunma hakkının da ihlali sonucunu doğurur.

Arama tedbirinde amaç, yukarıda yapılan açıklamalarda da ifade edildiği gibi, maddi gerçeğe her ne pahasına olursa olsun ulaşmak demek değildir. Hile ile veya temel hakların ihlal edilmesi pahasına elde edilen delil dürüst ve adil değildir. Dürüst işlem ilkesi bu araştırmanın sınırını oluşturmaktadır. Bu açıdan herhangi bir arama kararı olmamasına rağmen, böyle bir karar varmışçasına yapılan bir arama işlemi de bu ilkeye aykırılık oluşturur. Bu şekilde elde edilmiş bir delilin de ceza muhakemesinde hukuka aykırı delil olduğundan kullanılmaması gerekir¹⁰⁷.

1982 Anayasasının 36. maddesinde teminat altına alınan adil yargılanma hakkı aynı zamanda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin "Adil Yargılanma Hakkı" başlıklı 6. maddesinde şu şekilde ifade edilmiştir:

"1. Herkes, gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili nizalar, gerek cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahiptir. Hüküm açık oturumda verilir; ancak, demokratik bir toplumda genel ahlak, kamu düzeni ve ulusal güvenlik yararına, küçüklerin korunması veya davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veya davanın açık oturumda görülmesinin adaletin selametine zarar verebileceği bazı özel durumlarda, mahkemenin zorunlu

¹⁰⁴Hakan Karakehya. (2007). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Maddesi (Adil Yargılanma Hakkı) Bağlamında Ceza Muhakemesinde Duruşma*. Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir, ss. 15-16.

¹⁰⁵ Bahri Öztürk, a. g. m. <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale2.htm>, (23.03.2014).

¹⁰⁶Veli Özer Özbek. (1999). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbiri Olarak Arama*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 32.

¹⁰⁷ Özbek, (1999). a. g. e., s. 32.

göreceği ölçüde, duruşmalar dava süresince tamamen veya kısmen basına ve dinleyicilere kapalı olarak sürdürülebilir.

2. Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar suçsuz sayılır.

3. Her sanık en azından aşağıdaki haklara sahiptir: a) Kendisine yöneltilen suçlamanın niteliği ve nedeninden en kısa zamanda, anladığı bir dille ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek; b) Savunmasını hazırlamak için gerekli zamana ve kolaylıklara sahip olmak; c) Kendi kendini savunmak veya kendi seçeceği bir avukatın yardımından yararlanmak ve eğer avukat tutmak için mali olanaklardan yoksunsa ve adaletin selameti gerektiriyorsa, mahkemece görevlendirilecek bir avukatın para ödemeksizin yardımından yararlanabilmek; d) iddia tanıklarının sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında çağrılmasının ve dinlenmesinin sağlanmasını istemek; e) Duruşmada kullanılan dili anlamadığı veya konuşmadığı takdirde bir tercümanın yardımından para ödemeksizin yararlanmak.

Hukukumuzda kabul edilmiş olan bu ilkenin kolluk faaliyetleri için önemi büyüktür. Şöyle ki gerek CMK'daki başta arama tedbiri olmak ve diğer tedbirleri uygulayarak delil toplayan gerekse de PVSK ve AÖAY'de belirtilen yetkileri kullanarak durdurma, yakalama, arama gibi bir suç önlemeye yönelik tedbirler alan polisin suçun deliline keyfi işlemlerden uzak, hukuka uygun bir şekilde ulaşması adil yargılama açısından önem arz etmektedir.

Polis, bir suçun şüphelisini yakaladığında ya da o suç şüphesi ile ilgili arama sonucunda bir delile ulaştığında gözaltında bulundurduğu şüpheliye derhal haklarını hatırlatmalı, suçlu muamelesi yapmamalı, kendisini hakim yerine asla koymamalıdır. Polis sanığın aleyhine delilleri topladığı gibi lehine olan delilleri de toplamalıdır¹⁰⁸.

Adil yargılanma hakkı; ceza muhakemesinin her aşamasında ister şüpheli isterse sanık olsun bireylerin haklarını koruduğu gibi, aynı şekilde yargılamaya esas teşkil edecek her türlü delilin dürüstçe ve tarafsızca toplanmasını, temel hak ve özgürlüklere müdahaleyi gerektiren tedbirlerin, yasal ve makul sebeplere bağlı olarak hakkaniyete uygun, orantılı bir biçimde gerçekleştirilmesini öngörmektedir¹⁰⁹.

¹⁰⁸Bkz. Cumhuriyet savcısı, maddî gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adli kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür (CMK. md.160/2).

¹⁰⁹Durmuş Tezcan vd. (2004). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*. Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara, s. 1.

4.1.3. Oran(tı)lılık İlkesi

Sosyal hukuk devletinde yapılan eylem ve işlemlerin aşırılıktan uzak oranlı yapılması gerekir. Devlet her vatandaşına eşit mesafede uzak olsa da ceza hukukunda bazı hallerde bu eşitlik yerini oranlı davranmaya bırakır¹¹⁰. “Orantılılık” ilkesine “aşırılık yasağı” da denilmektedir. Burada amaç, aşırılıktan kaçınmaktır. Bu anlamda, kullanılan araç ile ulaşılması hedeflenen amaç arasında makul bir denge sağlamaktır¹¹¹.

Arama tedbirinden beklenen kamu yararı, temel hak ve özgürlüklere verilmesi muhtemel zarardan fazla ise; başka bir deyişle, temel hak ve özgürlüklere yapılan müdahale suçla mücadelede elde edilecek menfaatlardan önemli ise haklı görülebilir. Aksi takdirde beklenen yarar ile ortaya çıkması muhtemel bir zarar arasında oransızlık var demektir. Bu da orantılılık ilkesine aykırıdır. Bu nedenle, aramada amaç yakalama veya suça konu delil elde etmek olmalıdır yoksa deliller toplanmış şüpheliler yakalanmışsa arama tedbiri ağır olacak bu durumda bireysel hak ve özgürlüklere sınırlama getirecek, dolayısıyla orantısız bir işlem gerçekleştirilecektir¹¹².

Kişi özgürlüklerinin kısıtlayan tedbirlere başvurulduğu durumlarda ilk olarak devletin yapmış olduğu işlemde beklediği kamu menfaati ile kişi hakları arasında bir oranlılık gözetilmesi gerekmektedir. Genellikle şüpheli olmayan kişiler üzerinde rastgele uygulanan durdurma ve arama işlemlerinin özgürlüklerin kullanılmasında müdahale sınırını açtığından insan hakkı ihlalidir¹¹³.

Oranlılık ilkesinin uygulanabilmesi için kolluk raporları önemli bir yer tutmaktadır. Gerçekten de arama kararına karar verecek olan bir mülki amir ya da hâkim, kolluk raporuna göre kararını verecektir. Kolluk makul şüphe oluştuğunu gösterecek arama gerekçesinde elde ettiği istihbari ve somut olay bilgilerini objektif bir şekilde değerlendirmeli ve karar mercilerine iletmelidir.

Örneğin, uyuşturucu sevkiyatı yapılacağına yönelik bir istihbari bilgi, kişinin konutunda arama yapılmasını haklı göstermeye yetmez. Aynı zamanda istihbaratı destekleyen kuvvetli şüpheye dayanan somut delillerin var olması, bu delillerin

¹¹⁰ Veli Ö. Özbek. (2006). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 63.

¹¹¹ İlyas Şahin. (2004). *Türk Ceza Yargılaması Hukukunda Yakalama ve Gözaltına Alma*, Seçkin Yayınları, Ankara, s. 115.

¹¹² Özbek. (1999). a. g. e., ss. 33-34.

¹¹³ Ali Kuyaksil. (2002). *İnsan Hakları Bilgileri*. Eylül Yayınevi, Ankara, s. 220.

konutta arama yapılması için makul ve kabul edilebilir nitelikte olması gerekir. Aksi halde, ağır bir suç iddiasıyla, keyfi olarak herkesin konutunda arama yapılması mümkün hale gelecektir ki, bu hukuk sistemimizin kabul etmeyeceği bir durumdur¹¹⁴.

4.1.4. İnsan Onurunun Dokunulmazlığı İlkesi

İnsan onuru, insanın insan olmasından kaynaklanan en doğal hakkıdır. Dolayısıyla bu hak diğer temel hakların özüdür. Diğer temel haklar bu kavramın içerisinden ortaya çıkar. Gerçekten de bir insanın onuru olmazsa diğer temel haklarının varlığından söz edemeyiz. İnsan onuru insanın özgürlüğünü bizzat gerçekleştirmesini ve kişiliğini bizzat geliştirmesini şart koşar. Kısacası insan onuru kendi hür iradesidir¹¹⁵.

Haysiyet insanların maddi ve manevi varlıklarını pekiştirdiği değerler bütünüdür. Maddi varlığına yapılan fiziksel müdahaleler insanın haysiyetini zedelemesi esas ise de, manevi varlığa yapılan müdahaleler de aynı derecede insan haysiyetini rencide edebilir. Örneğin, bir şüpheliye tokat atmak mı yoksa hakaret etmek mi daha çok insan haysiyetini zedelediği tartışılabilir¹¹⁶.

Anayasanın 17/3 maddesinde “Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz.” hükmüyle insan onurunun dokunulmazlığı güvence altına alınmıştır. Burada yasaklanan davranışlar insanın maddi ve manevi varlığına, beden bütünlüğüne onuruna karşı girişilebilecek saldırılardır¹¹⁷.

AİHS'nin 3. maddesine göre “Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz.” AİHS'ne göre, kötü muamele işkence, görüldüğü gibi kişilerin işkence, insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele olmak üzere üçlü bir ayrıma tabi tutmuştur. AİHS'ne göre insanlık dışı muameleye tutulmama hakkı mutlak bir haktır. Ceza soruşturmalarında sanıktan kötü muamele yoluyla elde edilecek deliller olsa bile bu meşru görülmez¹¹⁸.

¹¹⁴ Seydi Kaymaz. (1997). *Uygulamada ve Teoride Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı (Yasak) Deliller*. Seçkin Yayınevi, Ankara, s. 138.

¹¹⁵ Özbek, (1999). a. g. e., s. 25.

¹¹⁶ Eryılmaz, (2012). a. g. e., s. 65.

¹¹⁷ Bülent Tanör vd. (2000). *İnsan Hakları*. YKY Yayınları, İstanbul, s. 61.

¹¹⁸ Eryılmaz, (2003). a. g. e., ss. 70-71.

Kişilerin özellikle belirli bir etnik yapıya, siyasi düşünceye, dine veya farklı bir görünüşe sahip olmasından dolayı durdurulup aranması kötü muameleye tabi tutulmasına neden olmakta bu durumda kurumsallaşmış bir ayrımcı muameleden söz edilmesine neden olmaktadır. Dolayısı ile durdurma ve arama yetkilerinin belirli gruplar üzerinde sürekli uygulanması aşağılayıcı muameleye tabi tutulama iddiasını gündeme getirebilir¹¹⁹.

Polis bir yandan güvenlik ve özgürlükler arasındaki hassas dengeyi sağlamaya çalışırken bir yandan da insan hakları ihlallerine neden olmaktadır. Fakat güvenlik ile özgürlükler arasındaki dengenin bozulmaması, yani hak ve özgürlüklerin güvenliğe kurban edilmemesi hayati önem taşımaktadır¹²⁰.

Çalışma hayatının her alanında insanlarla karşılaşan ve gerektiğinde onların üzerinde güç kullanmak zorunda kalan kolluk birimleri aşırılıktan uzak oranlı bir şekilde muamele yapmak zorundadır. Şahısların etkisiz hale getirilmesiyle güç kullanmanın sona erdiğinin bilinmesinde fayda olacağı kanaatindeyiz. Aksi halde kolluk birimlerinin yapmış oldukları eylem işkence olarak karşılırlarına çıkabilecektir.

Özellikle son çıkan CMK hükümleriyle birlikte kolluk kuvvetleri işkence ve kötü muamele ile ilgili olarak gündeme gelme de özellikle toplumsal olaylarda meydana gelen kötü muamele olayları nedeniyle bu konuda daha çok yol alınması gerektiği gerçeğini ortaya koymaktadır.

4.1.5. Özel Hayatın Gizliliği İlkesi

Her demokratik hukuk devletinde bireylere, maddî ve manevî varlıklarını istedikleri gibi koruyup geliştirebilecekleri hür bir hayat alanı tanınır¹²¹. Bu hayat alanının sınırlarını genişliği, her devletin kendi toplumunu oluşturan insanlara taleplerini ve ihtiyaçlarını elde etme konusunda sağlamış olduğu özgürlüklerin genişliği ile yakından alakalıdır. Ülkenin siyasi iktidarı kamu menfaatini birey menfaatine göre ikinci planda tutuyor, baskıcı ve otoriter olmaktan uzaklaşıyorsa, devletteki bireylerin özgürlüğü de o derece genişliyor demektir¹²².

Özel hayatın gizliliği, hukuki düzenlemelerle korunmasındaki temel tahrık noktası "hukuk devleti ilkesi" ve "insan haysiyetinin dokunulmazlığı ilkesi" dir. Söz

¹¹⁹Eryılmaz, (2003). a. g. e., s. 75.

¹²⁰Arslan, (2008). a. g. e., s. 25.

¹²¹Bahri Öztürk, a.g.m. <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale2.htm> (23.03.2014).

¹²²Eryılmaz, (2003). a. g. e., s. 65.

konusu ilkelerin hâkim olmadığı ülkelerde ise, keyfilik hâkimdir ve özel hayatın gizliliğinin korunması bahis konusu değildir.

Doktrinde, insanın sosyal bir varlık olduğu, yaşamını ancak diğer insanlarla toplu olarak gerçekleştireceği gerçeğinden hareketle, insan hayatının esas itibari ile iki yönünün olduğu kabul edilir. Bunlar “hayatın genel ve özel yönleridir”; hayatın özel yönü de “özel hayat” ve “hayatın gizli alanı” olmak üzere ikiye ayrılır. Hayatın özel yönünde yer alan gizli yönü mutlak surette koruma altındadır devletin veya başkalarının buraya müdahale etme yetkisi yoktur tamamen bireyin kendisiyle baş başa kaldığı kendisinin insiyatifinde olan hayattır¹²³.

Özel hayatın gizliliği ve korunması Anayasanın 20, 21, 22. maddelerinde koruma altına alınmıştır. Anayasamıza göre, herkes özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz (Ay. md. 20); kimsenin konutuna dokunulamaz (Ay. md. 21); herkes haberleşme hürriyetine sahiptir, haberleşmenin gizliliği esastır (Ay. md. 22).

Anayasamıza göre ayrıca kişinin özel hayatının ancak kanunla sınırlanabileceği ve millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; özel hayatın gizliliğine dokunulamayacağı garanti altına alınmıştır. Anayasa mahkemesi bir kararında¹²⁴, bir kişinin üstünün ve özel eşyasının hakim kararıyla aranması zorunluluğunun getirilmesi ve özel sınırlama nedenlerinin varlığının şart kılınmasının, özel yaşam alanının korunmasını güçlendirdiğini ifade etmiştir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 12. maddesinde özel hayatın gizliliğine şu şekilde yer verilmiştir:

“Kimsenin özel yaşamına, ailesine konutuna ya da haberleşmesine keyfi olarak karışılmaz, şeref ve adına saldırılamaz. Herkesin bu gibi karışma ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.”

AIHS'nin 8. maddesinde özel hayatın gizliliği korunan temel haklardandır.

Bu maddeye göre;

¹²³ Murat Aydın. (2012). *Arama ve Elkoyma*. Seçkin Yayıncılık, Ankara. s. 27.

¹²⁴ AYM'nin, 22/02/2006 tarih, 2003/29 esas, 2006/24 sayılı kararı (RG. 27.07.2006 / 26241).

Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir.

Madde de açıklandığı üzere özel hayatın gizliliği, koruma altına alınmakla beraber ancak belirtilen şartlarda bazı sınırlamalara gidilebilir.

Devletin ve organlarının başkalarının özel hayatına müdahale etmesini engelleyecek tedbirler (negatif yükümlülük) alması özel hayata saygı gösterilmesi için yeterli değildir. Devlet bireylerin birbirlerinin özel hayatlarına da saygılı olmayı gerektirecek yasal düzenlemeler (pozitif yükümlülük) yapmak yükümlülüğündedir¹²⁵.

Özel hayatın gizliliği ilkesinin temel haklardan olması ve kanun koyucu tarafından bu ilkenin yasalarla güvence altına alması kadar uygulanmasının hukuka uygunluğu da çok önemlidir. Kolluk birimleri çoğu kez durdurma, yakalama, arama gibi doğrudan bireylerin özel hayatlarına müdahale etmektedirler. Bu müdahalenin orantılı olması insan haklarının korunması açısından önem taşımaktadır. Gerektiğinde insanların özel hayatlarına müdahale eden polis bu yasal çerçevede keyfiyetten uzak yapması insanların kendilerini güvende sağlamalarının temel koşulunu oluşturmaktadır. Bu yönde yapılacak ihlallerin her ne kadar kolluk görevlisinin cezalandırılmasına yol açacak olması da birey açısından telafi edilmesi imkansız sonuçlar doğurmasını engellemeyecektir.

4.2. ÖNLEME ARAMASININ AMACI

“Önleme araması; millî güvenlik ve kamu düzeninin, genel sağlık ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, taşınması veya bulundurulması yasak olan her türlü silâh, patlayıcı madde veya eşyanın tespiti amacıyla hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde mülki amirin yazılı emriyle kişilerin üstlerinde, aracında, özel kâğıtlarında ve eşyasında yapılan arama işlemidir” (AVÖAY md. 19).

¹²⁵Eryılmaz, (2003). a. g. e., s. 69.

Önleme araması; somut ve muhtemel tehlikenin yok edilmesi amacıyla, kişilerin üstünde, eşyasında ve araçlarında, silah, patlayıcı madde gibi suç unsurları ile bizzat suç unsuru oluşturmamakla birlikte duruma göre suç işlemekte kullanılabilir (pet şişe, bozuk para, çakmak gibi) eşyanın bulunması için gerçekleştirilen araştırma faaliyeti olup, aynı zamanda toplum için potansiyel suçlulara ulaşmak amacı ile de başvuruyla caydırıcı bir yöntemdir¹²⁶.

Önleme araması, suçun işlenmeden engellenmesi ve suç işlenecek eşyaların yakalanması, kamu düzenini sağlamak amacıyla, yapılan diğer eylem ve işlemler gibi, sonuca ulaşabilmek için kolluğun araştırma yapmasıdır¹²⁷.

Yukarıda belirtilen tanımlardan da anlaşılacağı üzere önleme araması, suç işlenmesinden önce yapılan arama olduğu ve yargısal (adli) bir işlem olmayıp, idari bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Önleme aramasının kural olarak hâkim tarafından hükme bağlanması, idari yapısını değiştirmez. Böylece önleyici kolluk hizmetleri kapsamında yapılan önleme aramasına yargı teminatı bağlanmıştır¹²⁸.

Önleme aramasıyla muhtemel bir tehlike üzerine aranan kişinin üzerinde, eşyasında veya arabasında suç işlemek için kullanılacak bir eşyanın bulunarak elkonulması sonucunda suçun işlenmesi önlenerek ve toplum muhtemel bir tehlikeden korunmuş olacaktır. Elkonulan eşyanın suç niteliği taşımadığı fakat suç işlemek için kullanılabilir olduğu durumlarda (bozuk para, su şişesi vb.) eşyaya sadece geçici olarak el konacak, tehlike ortadan kalkınca sahibine geri verilecektir¹²⁹.

Kolluğun uygulama da önleme aramasına yönelik tedbirleri ülkenin veya ilin bulunduğu sosyal, siyasal, kültürel gelişmelere veya jeopolitik konumuna bağlı olabilmektedir. Örneğin ülkemizde yapılan genel seçimlerin huzurlu ve güvenli bir ortamda yapılabilmesi ya da ülke genelinde yapılan bir spor organizasyonun (Avrupa veya dünya şampiyonaları vb.) gerek gelen turistlerin güvenliği gerekse de organizasyonun huzurlu bir ortamda gerçekleşmesi ve polis bu doğrultuda tedbirler alması için önleme arama kararı alması gerekebilecektir. İllerde ise terör, kaçakçılık veya asayiş olaylarıyla ya da bazı illerimizin büyük toplantılara (Nato Zirvesi, G-20 Zirvesi vb.) ev sahipliği yapması durumlarında o ilde belirli zamanlarda ve belirli

¹²⁶Eryılmaz, (2003). a. g. e., s. 161.

¹²⁷Ali Şafak ve Vahit Bıçak. (2005). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. EGM Yayını, Ankara, s. 76.

¹²⁸Hüsnü Aldemir. (2012). *Arama ve Elkoyma*. Bilge Yayınevi, Ankara, s. 121-122.

¹²⁹Eryılmaz, (2003). a. g. e., s. 35.

güzergahlarda önleme arama kararı alınıp önleyici polisiye tedbirleri uygulanabilmektedir.

Bu verilen örneklerde görüldüğü gibi, kolluğun önleme aramasındaki amacı, kamu düzenin veya kamu güvenliğini tehlikeye sokan kişi veya eşyaları bulmaktır. Böylece kolluk önleme aramasıyla suç ve suç unsuruna rastladığında bunları muhafaza altına alacaktır¹³⁰.

4.3. İLGİLİ MEVZUAT

Kolluğun önleme aramasına yönelik hukuki dayanaklar çeşitli kanun ve yönetmeliklerde belirtilmiştir. Bunların başlıcaları, Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu, Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri, 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu, Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği'dir.

4.3.1. 2559 Sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu

“Polis, tehlikenin veya suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla usulüne göre verilmiş sulh ceza hâkiminin kararı veya bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde mülkî âmirin vereceği yazılı emirle; kişilerin üstlerini, araçlarını, özel kâğıtlarını ve eşyasını arar; alınması gereken tedbirleri alır, suç delillerini koruma altına alarak 5271 sayılı CMK hükümlerine göre gerekli işlemleri yapar” (PVSK md. 9/1).

Arama talep yazısında, arama için makul sebeplerin oluştuğunun gerekçeleriyle birlikte gösterilmesi gerekir (PVSK md. 9/2).

Arama kararında veya emrinde;

- a) Aramanın sebebi,
- b) Aramanın konusu ve kapsamı,
- c) Aramanın yapılacağı yer,
- ç) Aramanın yapılacağı zaman ve geçerli olacağı süre, belirtilir (PVSK md.

9/3).

¹³⁰Feridun Yenisey. (2011). Arama. *Çağın Polisi Dergisi*. 10 (115):6-11.

PVSK da ayrıca önleme aramasının nerelerde yapılacağı belirtilmiştir (PVSK md. 9/4). Konutta, işyerinde ve kamuya açık olmayan yerlerde polisin önleme araması yetkisinin olmadığı ayrıca koruması altında olduğu bina ve tesislere gelenlerin üzerlerini emir ve karara ihtiyaç duymadan her zaman arayabileceği, önleme arama kararına istinaden yapılan aramalardan dolayı kararı veren merciye tutanakla bilgi vereceği belirtilmiştir.

4.3.2. 2803 Sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri

Jandarma, emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin korunmasını sağlayan ve diğer kanun ve nizamların verdiği görevleri yerine getiren silahlı, askeri bir güvenlik ve kolluk kuvvetidir (JTGYK md. 3). 12.03.1983 tarih 2803 sayılı JTGYK'de arama konusunda açık bir hüküm yok ise de bu kanuna dayanılarak çıkarılan 17.12.1983 tarih 18254 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Hakkındaki Yönetmeliğin (JTGYYY) 31. ve devamı maddelerinin önleme araması yapma yetkisini vermiştir.

JTGYYY'nin genel arama başlıklı 32. maddesinde "jandarma; gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda, il sınırları içinde valinin, ilçe sınırları içinde kaymakamın somut olay ve gereksinimler için her seferinde yeniden bulunacağı istemi üzerine:

a. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili mevzuat kapsamına giren toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin düzenini ve güvenliğini bozacak faaliyet ve davranışları önlemek üzere, toplantı veya yürüyüşlerin yapıldığı yerde veya yakın çevresinde,

b. Özel hukuk tüzel kişileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının veya sendikaların genel kurul toplantılarının güvenliğini sağlamak üzere toplantının yapıldığı yerde veya yakın çevresinde,

c. Siyasi parti toplantılarında, toplantıyı düzenleyenlerin başvurusu üzerine, toplantının düzen ve güvenliğini sağlamak amacıyla, toplantı yapılacak yerin giriş ve çıkış yerlerinde ve çevresinde,

d. Can ve mal güvenliğinin ve seyahat özgürlüğünün sağlanması için tren, otobüs, vapur, uçak, metro ve benzeri yer üstü ve yer altı toplu taşıma araçları ile hava limanı, iskele, liman, gar, istasyon, otogar, otobüs terminali gibi halkın topluca bulunduğu yerlerle her çeşit spor karşılaşması veya eğlence, müsamere, konser gibi nedenlerle büyük halk topluluklarının birikebileceği yerlerde,

e. Eğitim ve öğretim özgürlüğünün sağlanması için, her derecede eğitim ve öğretim kurumları (askeri okullar hariç) ile yüksek okul ve bağlı diğer kurumların veya eklentilerinin içinde, yakın çevrelerinde, giriş ve çıkış yerlerinde,

f. Öğrenci yurtları, pansiyonları, lokalleri ve bunların eklentileriyle (Silahlı Kuvvetlere ait olanlar dışında) toplumda tedirginlik, korku ve dehşet yaratacak şiddet eylemlerine girişebileceğini gösteren yeterli belirti ve delillerin varlığı halinde kamuya ait ve kamuya açık yerlerde, yerleşme birimlerinin giriş ve çıkış yerlerinde,

g. Cana, ırza, mala veya tasarruf emniyetine tecavüz, sabotaj, adam kaçırmak veya rehin almak silahlı gasp ve soygun, ateşli silahlar ve bıçaklarla bomba ve öteki patlayıcı, parlayıcı ve yakıcı maddelerle saldırıda bulunmak, uçak, tren, otobüs, vapur ve benzerleri öteki yerüstü ve yeraltı toplu taşıma araçlarını kaçırmak, zaptetmek veya yolcularını rehin tutmak suretiyle toplumda tedirginlik, korku ve dehşet meydana getirerek sırf kamu düzenini bozmağa ve milli güvenliği sarsarak Anayasa'da yer alan temel hak ve hürriyetleri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü, nitelikleri Anayasa'da belirlenen Cumhuriyeti tehlikeye düşürmeye yönelik şiddet eylemlerine girişileceğini gösteren kesin belirtilerin elde edilmesi halinde, umumi ya da umuma açık yerlerde veya öğrenci yurtlarında veya eklentilerinde veya kentin veya öteki yerleşme birimlerinin giriş ve çıkış yerlerinde veya ana caddelerinde seyreden taşıt araçlarında,

Kanunlara göre elkonulması gerekli araç, gereç ve eşyaların bulundurulup bulundurulmadığının saptanması, suçla ilgili kişileri ele geçirmek amacıyla; kişilerin üstlerini, araçları, eşyaları ve özel taşıtları arar. Suç unsuru gördüklerine el koyar, soruşturma dosyası ile birlikte adli makamlara gönderir.”

4.3.3. 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu

“Vali, il sınırları içinde bulunan genel ve özel bütün kolluk kuvvet ve teşkilatının amiridir. Suç işlenmesini önlemek, kamu düzen ve güvenini korumak için gereken tedbirleri alır. Bu maksatla Devletin genel ve özel kolluk kuvvetlerini istihdam eder, bu teşkilat amir ve memurları vali tarafından verilen emirleri derhal yerine getirmekle yükümlüdür” (İİK, md. 11/A).

“Vali; sivil hava meydanları, limanlar ve sınır kapılarında, güvenliğin sağlanması, giriş-çıkışlarla ilgili görev ve hizmetlerin düzenli ve etkili bir biçimde yürütülmesi, görevli kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonun

gerçekleştirilmesi için gerekli önlemleri almaya ve uygulamaya, kuruluşların çalışmalarını denetlemeye yetkilidir. İçişleri Bakanlığının uygun göreceği bu yerlerde vali tarafından mülki idare amiri görevlendirilir. Vali, yetkilerinin tamamını veya bir kısmını görevlendirdiği mülki idare amirine devredebilir. Bu yerlerde hizmet veren kuruluşlar, görevli mülki idare amirine karşı sorumludur. Görevlendirilen mülki idare amiri, Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun ile Gümrük Kanununun arama ile ilgili hükümleri saklı kalmak üzere, genel güvenlik ve kamu düzeni bakımından gerekli gördüğü hallerde, sivil hava meydanlarında, limanlarda ve sınır kapılarında, binaları, uçakları, gemileri ve her türlü deniz ve kara taşıtlarını, giren çıkan yolcular ile buralarda görevli kamu kuruluşları ve özel kuruluşlar personelinin üstlerini, araçlarını ve eşyalarını aratabilir. Aramanın kimler tarafından yapılacağı kaydını da taşıyan arama emri yazılı olarak verilir. İvedi durumlarda sözlü olarak verilen emir derhal yerine getirilir ve en kısa zamanda yazılı olarak teyit edilir” (İİK ek md. 1).

5442 Sayılı İl İdaresi Kanununda özel bir arama durumuna yer verilmiştir. Böylece vali ya da valinin görevlendireceği mülki idare amirine arama emri verme yetkisi tanınmıştır. Kaymakamlar ilçelerde böyle bir yetkiyi kullanamaz. Kaymakamlar İl İdaresi Kanununun 32/B bendi uyarınca ilçe sınırları içerisinde bulunan genel ve özel kolluk kuvvet ve teşkilatının amiri olması sıfatıyla gecikmesinde sakınca bulunan hallerde genel önleme araması emri vermeye yetkilidir. Ayrıca “ivedi durumlarda sözlü olarak verilen emir derhal yerine getirilir ve en kısa zamanda yazılı olarak teyit edilir.” hükmü kanaatimizce Anayasanın 20. maddesine¹³¹ aykırıdır. Zira anayasa aramada gecikmesinde sakınca bulunan halde yetkili merciin yazılı arama emri vermesini istisnasız kabul etmiştir.

4.3.4. 01/06/2005 Tarih ve 25832 Sayılı Resmi Gazetede Yayımlanan Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği

Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinin 19. maddesinde önleme aramasının hangi amaçla ve hallerde nerelerde önleme araması yapılacağı belirtilmiş

¹³¹T.C Anayasası md. 20 “Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin **yazılı emri bulunmadıkça**; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz.....”

20. maddesinde ise hangi usul ve esaslarda yapılacağı ayrıca arama talep, emir ve kararlarında hangi hususlara dikkat edileceğine değinilmiştir.

4.4. ÖNLEME ARAMASININ ŞARTLARI

4.4.1. Makul Şüphe ve Somut Olguların Varlığı

Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinin md. 20/1’de “önleme aramalarında işlemin yapılacağı kanunda belirtilen umumî ve umuma açık yerlerde makul sebeplerin oluştuğunu” denilmek suretiyle aramanın hukuka uygun olabilmesi için makul bir sebebin bulunması gerektiği belirtilmektedir.

“Makul şüphe, hayatın akışına göre somut olaylar karşısında genellikle duyulan şüphedir. Makul şüphe, aramanın yapılacağı zaman, yer ve ilgili kişinin veya onunla birlikte olanların davranış tutum ve biçimleri, kolluk memurunun taşındığından şüphe ettiği eşyanın niteliği gibi sebepler göz önünde tutularak belirlenir. Makul şüphede, ihbar veya şikâyeti destekleyen emarelerin var olması gerekir. Belirtilen konularda şüphenin somut olgulara dayanması şarttır. Arama sonunda belirli bir şeyin bulunacağını veya belirli bir kişinin yakalanacağını öngörmeyi gerektiren somut olgular mevcut bulunmalıdır” (AVÖAY md. 6).

Önleme aramasının yapılmasının makul sebebi, arama yapılmadığı takdirde kamu için bir tehlikenin doğacağını gösteren makul sebep sayılabilecek somut olgular bulunmasıdır¹³². Önleme aramasının yapılabilmesi belli şartlara, yani makul ve kabul edilebilir bir sebep ve somut olguların varlığına bağlıdır¹³³.

Önleme aramasının soyut değil somut ve öngörülebilir nitelikte bir tehlikeye dayanması makul sebebi oluşturmaktadır. Kişilerin üzerinde, eşyasında ve/veya aracında tehlike teşkil edecek eşyaların veya kişilerin olabileceğini gösteren olgulara dayanan makul ve kabul edilebilir sebepler ne kadar güçlü ise tehlike de kadar somut kabul edilecektir. Tehlikeyi doğuran makul sebeplerin varlığı aramanın yapılacağı zaman ve yerin koşullarına göre belirlenir. Örneğin, geçmişteki oynanan maçlarda

¹³²Hüseyin Yalçın. (2010). *Önleme Araması*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s. 50.

¹³³Ziyaattin Kaygusuz. (2004). “Önleme Araması” *Polis Dergisi*, (Çanakkale Destanı: Özel Sayı), 10 (38): 429.

tarafklararın sürekli kavga içerisinde olması stadyum çevresinde nleme arama yapılması makul ve kabul edilebilir bir sebeptir¹³⁴.

Makul Şüphe akla uygun Őphedir. Önleme araması için kuvvetli veya yeterli Őpheyi değil bunlardan daha az yoğunluğa sahip olan makul Şüphe arama kararı için yeterlidir. Makul Şüphe sebeplerinin belirli somut bir olaya dayandığının açıkça belirtilmesi arama sonucunda suç unsuru tespit edileceği veya Şüphelinin yakalanacağının öngörülmesi gerekmektedir. Soyut olarak belirli bir yerde suçluların yakalanma ihtimaline karşı arama kararı verilmez. Örneğin kolluk birimlerinin çeşitli aralıklarla yapmış oldukları huzur operasyonları, yol uygulamaları gibi genel belirli bir bölgeyi kapsamayan, uzun süreli arama yetkisi içeren talepleri makul Şüphe sebeplerinin bulunmaması nedeniyle hukuka aykırıdır¹³⁵.

Sıradan Şüpheye sahip olan polis bu durumu makul Şüphe seviyesine getirmesi gerekmektedir. Bu amaçla kişiyi gzetleyebilir, kişi hakkında bilgi toplayabilir. Makul Şüphe için genel kanatlar bilimsel olarak ortaya konulsa da somut olay karşısında bu durumun değerlendirilmesi gerekir. Örneğin, bazı etnik bir kökenden gelen kişilerin daha fazla suç işledikleri istatistiksel bir veri olsa bile, bu makul Şüphe için yeterli değildir. Aynı Şekilde giyim tarzı, sa tipi, sabıka kaydı gibi hususlar da makul Şüphe için yeterli değildir. Bu kişilerin somut olay karşısında mekana ve zamana göre davranışları önemlidir. Hırsızlığın yaygın olduğu bir bölgede gece yarısı eşya taşınması gibi durumlar makul Şüphe için yeterli olabilir¹³⁶.

4.4.2. Önleme Araması Kararı/Emri İçeriği ve Kapsamı

Önleme aramasında, kararın kural olarak hâkim tarafından verilmesi öngörülmüŐtür.

Anayasanın 20. maddesine göre ‘‘Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el

¹³⁴Eryılmaz, (2003). a. g. e., ss. 161, 162.

¹³⁵Aydın, a. g. e., s. 103.

¹³⁶Aydın Ziya zgr ve Süleyman Sözen (Ed.). (2009). Polisin Görev ve Yetkileri, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, s. 72.

konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.” Buna göre kanunla yetkili kılınmış merciin emri/kararı bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası” aranamayacaktır.

PVSK'nin 9. maddesi Anayasanın 20. maddesine uygun olarak önleme aramasının “usulüne göre verilmiş sulh ceza hâkiminin kararı veya bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde mülkî âmirin vereceği yazılı emirle” yapılabileceğini düzenlemektedir.

Önleme aramalarında işlemin yapılacağı kanunda belirtilen umumî ve umuma açık yerlerde makul sebeplerin oluştuğunu ve millî güvenlik ve kamu düzeninin, genel sağlık ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, taşınması veya bulundurulması yasak olan her türlü silâh, patlayıcı madde veya eşyanın tespiti amacının ortaya çıktığını ve tehlikenin oluştuğunu gösteren belirlemeler, ön araştırma yapılarak toplanan bilgiler öncelikle kolluk tarafından bir rapor halinde önceden tespit edilir. Rapor aramanın yapılması önerilen yer ve zaman ile birlikte o yer mülkî âmirine, gerekçeleri ile birlikte yazılı olarak iletilir. Yetkili merci, kolluğun talebini uygun bulursa, hâkimden arama kararı talep eder; ancak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde yazılı arama emri verir (AVÖAY md. 20/1).

Önleme aramasında gecikmesinde sakınca bulunan hal, AVÖAY'nin 4. maddesinde “derhâl işlem yapılmadığı takdirde, millî güvenlik ve kamu düzeninin, genel sağlık ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunmasının tehlikeye girmesi veya zarar görmesi, suç işlenmesinin önlenememesi, taşınması veya bulundurulması yasak olan her türlü silâh, patlayıcı madde veya eşyanın tespit edilememesi ihtimalinin ortaya çıkması ve gerektiğinde hâkimden karar almak için vakit bulunmaması hâli” şeklinde tanımlanmıştır.

Uygulamada PVSK'da sayılan durumlarda kişilerin bir anda bir araya gelip toplanması mümkün olmayacağından “gecikmesinde sakınca olan hal” istisnasının ve dolayısıyla mülki amirce arama kararı verme durumunun sıklıkla uygulanması zor gözükmetedir.

Kolluğun önleme araması talebi mülki amirin uygun bulmasıyla birlikte dosyanın hâkimin önüne gelmesi üzerine, hâkim dosya üzerinde yapacağı inceleme sonucunda, makul sebep ve somut tehlikenin varlığı kanaatine varırsa arama kararı

verebilecek aksi durumlarda vermeyecektir. Ayrıca, önleme araması kararında aramanın sebebi, konusu ve kapsamı, yapılacağı yer, geçerli olacağı zaman süresi açıkça belirtilir (AVÖAY md. 20/3).

Sonuç olarak önleme arama kararı kural olarak yetkili sulh ceza hâkiminin yetkisindedir. Ancak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise yazılı arama emrini verecek yetkili merci illerde vali veya görevlendireceği vali yardımcısı¹³⁷ ilçelerde ise kaymakamdır.

Hukuk sistemimizde idari bir işlem olan önleme arama kararının “hâkim” tarafından verilmesine iki tür eleştiri getirilmektedir. Bunlardan birincisi, hâkim kararı alma koşulu, anayasanın kuvvetler ayrılığı ilkesi ile çelişmekte ve fonksiyon tecavüzüne yol açmaktadır. Yürütmenin/idarenin görev ve yetki alanında olan kamu düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, hak ve özgürlüklerin korunması, faaliyetleri sırasında ihtiyaç duyulan bir kısım yetkilerin kullanılabilmesi, yargı fonksiyonu içinde bulunan hâkimin kararına bağlı kılınmıştır¹³⁸. İkincisi ise, hâkim kararının önleme amaçlı aramalarda pek anlamlı olmadığı, ortada henüz bir suç veya suç işleme şüphesi olmadan hukuki değerlendirme yapılmasının doğru olmayacağı kanaatidir¹³⁹. Belirtmek gerekir ki, Anayasa Mahkemesinin 22/02/2006 tarih ve 2003/29 esas ve 2006/24 karar sayılı kararında¹⁴⁰ önleme arama kararı ile ilgili olarak 2559 sayılı PYSK'nın 9. maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına karar vermiştir:

Anayasa Mahkemesinin kararında özetle, 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu'nun 4771 sayılı Kanunla değişik 9. maddesinin birinci fıkrasında yer alan “...usûlüne göre verilmiş hakim kararı...” hükmüyle her yönüyle idarî bir tasarruf olan ve ancak idari makamların yetkisinde bulunan idari aramalarda hakim kararı aranması; 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın başlangıç bölümünde yer alan ve Kuvvetler Ayrımını vurgulayan ilgili fıkrasına, 6. maddede yer alan ve “Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet Yetkisi kullanamaz.” hükmüne, Anayasa'nın 8., 9., 20. ve 125/5 maddelerine, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 12. maddesine aykırı olduğu iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne dava açıldığı, Anayasa Mahkemesi ise, özel hayata müdahale anlamı

¹³⁷AVÖAY nin 4. maddesine göre mülki amir, illerde vali veya bu konuda yetkilendirdiği yardımcısını, ilçelerde kaymakamı ifade etmektedir.

¹³⁸ Koç vd, (2007). a. g. e., s. 103.

¹³⁹ Eryılmaz, (2012). a. g. e., s. 219.

¹⁴⁰ RG: 27.07.2006 tarih ve 26241 sayılı nüshasında yayımlanmıştır.

taşıyan önleme aramasının bir idari işlem olduğu, özel hayatın gizliliğinde İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin 12. maddesinde ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8. maddesinde belirtildiği gibi Anayasa'da da güvence altına alındığı ve ancak hakim kararı ile kısıtlanabileceği hüküm altına alındığı belirtilmiştir. Önleme aramasının her ne kadar bir idari işlem olsa da temel hak ve özgürlüklere ancak hakim kararı ile müdahale edileceği bunun da Anayasa'nın ihlali anlamına gelmeyeceği, önleme arama kararının idari makamlar tarafından verildiği takdirde Anayasaya aykırı olacağını ifade etmiştir.

Temel hak ve özgürlüklere yönelik olan bu yetkinin kullanılması hakim kararına bağlanması önemli bir güvencedir. Fakat suçun önlenmesi bir idari işlem olması ve bu işleme yargı denetimi getirilmesi uygulama da bir anlam ifade etmeyecektir. Çünkü, önleme aramasının genellikle kalabalıkların bulunduğu yerler olması, bu yerlerin her zaman için kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanacağı yerler olması dolayısıyla bu yerlerde kişilerin hak ve özgürlükleri için bir tehlike var olacağından hareketle arama yapılması kaçınılmaz hale gelecek ve hakim önleme arama kararı vermek zorunda kalacaktır¹⁴¹.

ETK 1. maddesine göre ülkenin genel güvenliğinden İçişleri Bakanının sorumlu olması ve İçişleri Bakanın da bu işleri Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı ve diğer kolluk birimlerince yerine getirmesi, gerektiğinde Bakanlar Kurulu kararı ile ordu kuvvetlerinden faydalanması suçun önlenmesinin tamamiyle yürütme/idare organının sorumluluğunda olduğunu ortaya koymaktadır.

Kanatımızca önleme arama kararlarında somut bir suç ve suç işleme şüphesi olmaması ve mevcut mevzuat hükümlerine göre de hakimlerin kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesine, genel sağlık ve genel ahlakın korunmasına yönelik bir sorumluluğunun olmaması göz önünde bulundurulduğunda, önleme aramasına hakimlerin karar vermesi, idari makamların suç önleme yetkilerinin gaspa uğradığını göstermektedir.

¹⁴¹Mesut B. Eryılmaz , Önleme Araması ve Uygulamada Karşılaşılan Problemler, <http://mesutbedrieryilmaz.blogspot.com.tr/2011/01/onleme-aramasi-ve-uygulamda.html>, (10.04.2014).

Bütün bu değerlendirmelerden sonra mülki amire sunulan örnek bir rapor ve mülki amirin uygun görüp yetkili sulh ceza mahkemesine talep yazısı aşığıdaki gibi örneklendirilebilir¹⁴²:

¹⁴²... Emniyet Müdürlüğü Asayiş Şube Müdürlüğünün 06.12.2013 tarihli raporu ve valilik makamının Nöbetçi Sulh Ceza Mahkemesine önleme arama kararı alınmasına yönelik talep yazısıdır.

T.C
..... VALİLİĞİ
İl Emniyet Müdürlüğü

Sayı :

06/12/2013

Konu : Arama Kararı Talebi.

NÖBETÇİ SULH CEZA MAHKEMESİNE

İlimiz merkezi polis sorumluluk bölgesi olan mahallesinin, esnafın ve halkın topluca bulunduğu yer olan en yoğun caddelerinden caddesinde günün 13:00 ile 17:00 saatleri arasında meydana gelen asayiş olaylarında (hırsızlık, gasp) ve şüpheli şahısların yakalanma oranlarında hızlı bir artış olduğu görülmekte, ayrıca konu ile ilgili olarak mağdur şahıslardan 155 polis imdat hattına çok sayıda ihbar geldiği gözlemlenmektedir.

Bu duruma paralel olarak millî güvenlik ve kamu düzeninin, genel sağlık ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması, ilimiz merkezinde oluşturulan huzur ve güven ortamının devamlılığının sağlanması ve olması muhtemel yankesicilik, hırsızlık, gasp, dolandırıcılık, kapkaççılık, olaylarının önlenmesi, taşınması veya bulundurulması yasak olan her türlü silâh ve patlayıcı madde veya eşyanın tespiti ile daha önceden suç işlemiş ve yakalanmamış olan kişilerin ele geçirilmesi ve ele geçen suç unsuru malzemelere el konulması amacı ile;

01.06.2005 tarih ve 25832 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren; Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği'nin "Önleme Araması ve Kapsamı" başlıklı 19. maddesinin önleme aramalarının nerelerde yapılacağını belirleyen bölümünde yer alan;

- c) Halkın topluca bulunduğu veya toplanabileceği yerlerde,
- e) Umumî veya umuma açık yerlerde,
- f) Yerleşim yerlerinin giriş ve çıkışlarında,
- g) Her türlü toplu taşıma veya seyreden taşıt araçlarında, maddelerine istinaden;

İlimiz merkezi polis sorumluluk bölgesi olan mahallesinde bulunan bulunan park ve bahçeler, kafe, internet kafe, kahvehane vb. umuma açık yerler ve diğer umuma mahsus eğlence yerlerinde, şüpheli araçlar ve kişiler üzerinde 06 Aralık- 09 Aralık 2013 tarihleri arasında önleme araması yapılabilmesi için gerekli iznin verilmesini arz ederim.

.....
Vali a.
Vali Yardımcısı

ÖRNEK TALEP FORMU

...../12/2013 Br.Mem. :
...../12/2013 Br.Amiri :
...../12/2013 Şb.Md. :
...../12/2013 Emn.Müd.Yrd :

Önleme arama talep yazısını inceleyecek olursak; makul şüphe ve somut olguların varlığını saptamak gerekirse, “İlimiz merkezi polis sorumluluk bölgesi olan mahallesinin, esnafın ve halkın topluca bulunduğu yer olan en yoğun caddelerinden caddesinde günün 13:00 ile 17:00 saatleri arasında meydana gelen asayiş olaylarında (hırsızlık, gasp) ve şüpheli şahısların yakalanma oranlarında hızlı bir artış olduğu görülmekte, ayrıca konu ile ilgili olarak mağdur şahıslardan 155 polis imdat hattına çok sayıda ihbar geldiği gözlemlenmektedir. ” Gerekçesi kanaatimizce makul şüphe ve somut olgu olarak kabul edilebilir bir gerekçedir. Çünkü polisin, olaylara müdahalesinde artış olduğu gözlenmekte gerek suç sayısı bakımından gerekse de yakalanan şüpheli sayısı fazlalaşmaktadır. Ayrıca potansiyel şüphelilerin poliste vatandaşın huzurunu bozacağı endişesi oluşturmuştur.

Görüldüğü gibi “millî güvenlik ve kamu düzeninin, genel sağlık ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması, ilimiz merkezinde oluşturulan huzur ve güven ortamının devamlılığının sağlanması ve olması muhtemel yankesicilik, hırsızlık, gasp, dolandırıcılık, kapkaççılık, olaylarının önlenmesi, taşınması veya bulundurulması yasak olan her türlü silâh ve patlayıcı madde veya eşyanın tespiti ile daha önceden suç işlemiş ve yakalanamamış olan kişilerin ele geçirilmesi ve ele geçen suç unsuru malzemelere el konulması amacı ile; “ denmek suretiyle aramanın sebebi, aramanın konusu ve kapsamı,

Aramanın yapılacağı yer olarak ise,

“c) Halkın topluca bulunduğu veya toplanabileceği yerlerde,

e) Umumî veya umuma açık yerlerde,

f) Yerleşim yerlerinin giriş ve çıkışlarında,

g) Her türlü toplu taşıma veya seyreden taşıt araçlarında,

maddelerine istinaden;

“İlimiz merkezi polis sorumluluk bölgesi olan mahallesinde bulunan bulunan park ve bahçeler, kafe, internet kafe, kahvehane vb. umuma açık yerler ve diğer umuma mahsus eğlence yerlerinde, şüpheli araçlar ve kişiler üzerinde “ denmek suretiyle belirtilmiştir.

“06 Aralık- 09 Aralık 2013 tarihleri” ise; geçerli olacağı zaman süresi AVÖAY’ nin ilgili maddelerine uygun olarak talep yazısında belirtilmiştir. Aynı zamanda talep yazısında valinin konu ile ilgili olarak vali yardımcısını görevlendirdiği görülmektedir.

Yukarıda belirtilen talebe istinaden; Sulh Ceza Mahkemesi'nin önleme arama kararı gerekçeleriyle aşağıdaki gibi örneklendirilebilir:

<p>T.C.İLİ (...). SULH CEZA MAHKEMESİ</p> <p>D.İŞ NO: 2013/.....</p> <p>HAKİM KATİP</p> <p>TALEP TARİHİ : 06.12.2013 KARAR TARİHİ: 06.12.2013</p> <p>TALEP: Emniyet Müdürlüğü'nün 06.12.2013 tarih ve 2013/.....sayılı yazıları İlimiz merkezi polis sorumluluk bölgesi olan mahallesinde bulunan bulunan park ve bahçeler, kafe, internet kafe, kahvehane vb. umuma açık yerler ve diğer umuma mahsus eğlence yerlerinde, şüpheli araçlar ve kişiler üzerinde 06 Aralık- 09 Aralık 2013 tarihleri arasında önleme araması yapılabilmesi ve ele geçen suç unsuru malzemelere el konulması için gerekli iznin verilmesi hususunda karar verilmesini talep etmiş olmakla evrak incelendi;</p> <p>KARAR: Emniyet Müdürlüğü'nün 06.12.2013 tarih ve 2013/.....sayılı yazısı ile, Millî güvenlik ve kamu düzeninin, genel sağlık ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması, ilimizde oluşturulan huzur ve güven ortamının devamlılığının sağlanması ve olması muhtemel yankesicilik, hırsızlık, gasp, dolandırıcılık, kapkaççılık, olayların önlenmesi, taşınması veya bulundurulması yasak olan her türlü silâh ve patlayıcı madde veya suç eşyasının tespiti ile daha önceden suç işlemiş ve yakalanmamış olan kişilerin ele geçirilmesi amacı ile; İlimiz merkezi polis sorumluluk bölgesi..... mahallesinde bulunan sabit noktalar ve umumî veya umuma açık istirahat ve eğlence yerlerinde (bar, pavyon, gazino, otel, motel, kahvehane, internet kafe, park ve bahçeler vb. yerlerde) yerleşim yerlerinin giriş ve çıkışlarında, her türlü toplu taşıma veya seyreden taşıt araçlarında ve kişiler üzerinde suç işlenmesinin önlenmesi, kamu düzeninin korunması suç delillerin elde edilmesi amacı ile Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinin ilgili maddeleri gereğince şüpheli kişilerin üstlerinin, araçlarının ve eşyalarının üzerinde bir defaya mahsus 06 Aralık 2013 tarihi saat: 08.00'den başlayıp 09 Aralık 2013 günü saat 08.00'a kadar ÖNLEME ARAMASI YAPILMASINA İZİN VERİLMESİNE,</p> <p>Arama esnasında ele geçirilecek olan suç eşyalarına CMK 119-127 maddeleri gereğince el konulmasına,</p> <p>Dair evrak üzerinde yapılan inceleme sonucunda tebliğ tarihinden ibaren 7 gün içinde dilekçe ile veya mahkeme kalemine müracaat edilerek tutanak düzenlettilmesi suretiyle itiraz yolu açık olmak üzere karar verildi. 06.12.2013.</p> <p>KATİP HAKİM</p>
--

Arama kararları belirli bir durum ve belirli bir amaç için verilmelidir. Ancak, uygulamada, kolluk görevlileri “uygulama” , “huzur operasyonları” ve “güvenlik taraması” adı altında bir hafta, iki hafta, hatta aylık ve yıllık genel arama kararlarla¹⁴³, belirli bir amaca matuf olmayan genel aramalar gerçekleştirebilmektedir¹⁴⁴. Bu durumda herkesin her zaman her an aranma yolunun açılması, kanunun konuluş amacı olan kişilerin keyfi, gelişigüzel durdurularak aranmasının önlenmesi amacına aykırıdır. Arama kararlarında, aramanın sebebinin, konusunun, kapsamının, yapılacağı yerin yanı sıra zamanın ve arama kararının geçerli olacağı sürenin açıkça belirtilecek olması arama kararlarının keyfi olarak uygulanmaması açısından önemlidir¹⁴⁵.

Arama kararları kolluk kuvvetlerinin imkan ve sayısını aşacak şekilde, geniş kapsamlı, yerleşim yerinin büyük bir kısmında veya tamamında arama-tarama faaliyetlerine konu olacak şekilde verilemez¹⁴⁶.

Yukarıda açıklanan gerekçeler göz önünde bulundurulduğunda, 12.02.2014 tarihli Sulh Ceza Mahkemesinin vermiş olduğu arama kararını örnek olarak inceleyecek olursak:

¹⁴³Bkz. OHAL Araması <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/25848291.asp>, (15/04/2014).

¹⁴⁴Eryılmaz , a. g. m, <http://mesutbedrieryilmaz.blogspot.com.tr/2011/01/onleme-aramasi-ve-uygulamda.html>; (15.04.2014).

¹⁴⁵Eryılmaz, (2012). a. g. e., ss. 220-221.

¹⁴⁶Aydın, a. g. e., s. 107.

TÜRK MİLLETİ ADINA

T.C.

..... İLİ

..... SULH CEZA MAHKEMESİ

DEĞİŞİK İŞ KARAR

DEĞİŞİK İŞ NO: 2014/107

HAKİM :

KATİP :

TALEP EDEN : Valiliği Emniyet Müdürlüğü

TALEP : Önleme Araması

TALEP TARİHİ : 12.02.2014

KARAR TARİHİ : 12.02.2014

Evrak üzerinde yapılan inceleme sonucunda;

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ:

TALEP : Valiliği Emniyet Müdürlüğü'nün 12.02.2014 havale tarihli ve tarih vesayılı yazısı ile Asayişin sağlanabilmesi için merkez ilçe (.....) sorumluluk bölgesinde 13/02/2014-27/02/2014 tarihleri arasında 15 gün süreyle kişilerin üstleri ve araçları ve özel kağıtlarının ve eşyalarının da önleme amacıyla arama yapmak için gerekli izin verilmesi talep etmiştir.

GEREKÇE : Vali Yardımcısı tarafından imzalanmış, Valiliği Emniyet Müdürlüğü evrakı incelenmiştir.

Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinin 19. maddesi uyarınca önleme araması Millî güvenlik ve kamu düzeninin, genel sağlık ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, taşınması veya bulundurulması yasak olan her türlü silâh, parlayıcı madde veya civanın tespiti, amacıyla, hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde mülkî âmirin yazdı emriyle ikinci fıkrada belirtilen yerlerde, kişilerin üstlerinde aracında, özel kağıtlarında ve eşyasında yapılan arama işlemidir. Önleme araması aşağıdaki yerlerde yapılabilir; 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamına giren toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapıldığı yerde veya yakın çevresinde, Özel hukuk tüzel kişileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları veya sendikaların genel kurul toplantılarının yapıldığı yerin yakın çevresinde, Halkın topluca bulunduğu veya toplanabileceği yerlerde, Öğretim ve eğitim özgürlüğünün sağlanması için her derecede öğretim ve eğitim kurumlarının ve üniversite binaları ve ekleri içerisinde, kurumun imkânlarıyla önlenmesi mümkün görülmeyen olayların çıkması olasılığı karşısında rektör, acele hâllerde de dekan veya bağlı kuruluş yetkililerinin kolluktan yardım istemeleri hâlinde, girilecek üniversite, bağımsız fakülte veya bağlı kurumların içerisinde, bunların yakın çevreleri ile giriş ve çıkış yerlerinde, Umumî veya umuma açık yerlerde veya öğrenci yurtlarında veya eklentilerinde, Yerleşim yerlerinin giriş ve çıkışlarında, Her türlü toplu taşıma veya seyreden taşıt araçlarında, 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda öngörülen suçların işlenmesinin önlenmesi amacıyla, ticarethane, işyeri, eğlence ve benzeri yerler ile eklentilerinde, 5149 sayılı Spor Müsabakalarında Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanununun 6 ncı maddesi kapsamında gerçekleştirilen spor müsabakalarıyla ilgili olarak, müsabakaların yapılacağı spor alanlarının çevresinde, stadyum veya spor salonu girişleri ile turnike girişlerinde, 5253 sayılı Dernekler Kanununun 20 nci maddesi kapsamında, derneklerde veya eklentilerinde, Söz konusu yönetmeliğin 19. Maddesinin son fıkrası uyarınca, “konutta, yerleşim yerinde ve kamuya açık olmayan özel işyerlerinde ve eklentilerinde önleme araması yapılamaz.”

Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinin 20. maddesi uyarınca “Yönetmeliğin 8 inci maddesi, 9 uncu maddesinin birinci fıkrası ve 25 inci maddesi hükümleri saklı kalmak üzere, önleme aramalarında işlemin yapılacağı kanunda belirtilen umumî ve umuma açık yerlerde makul sebeplerin oluştuğunu ve millî güvenlik ve kamu düzeninin, genel sağlık ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, taşınması veya bulundurulması yasak olan her türlü silâh, patlayıcı madde veya eşyanın tespiti amacının ortaya çıktığını ve tehlikenin oluştuğunu

gösteren belirlemeler, kolluk tarafından önceden tespit edilir ve aramanın yapılması önerilen yer ve zaman ile birlikte o yer mülkî âmirine, gerekçeleri ile birlikte yazılı olarak iletilir. 4926 sayılı Kaçakçılıkla

Mücadele Kanununda öngörülen suçların işlenmesinin önlenmesi amacıyla yapılacak aramalar için bu talep, o yer Cumhuriyet savcısına da yapılabilir. Yetkili merci, kolluğun talebini uygun bulursa, hâkimden arama kararı talep eder; ancak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde yazılı arama emri verir.”

Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinin 20. Maddesinin 3. fıkrası uyarınca “Arama talep, emir ve kararlarında aşağıdaki hususlara açıkça yer verilir.” Aramanın sebebi, Aramanın konusu ve kapsamı, Aramanın yapılacağı yer, geçerli olacağı zaman süresi, Hâkim tarafından verilen kararlar aleyhine, mülkî âmir tarafından kanun yollarına başvurulabilir. Usulüne uygun olarak verilmiş arama kararı veya emri üzerine, yetkili âmirin, aramanın yapılması için kolluk memurlarına vereceği sözlü emirler derhâl yerine getirilir.“

Tüm dosya kapsamından Adli Ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinin 19 ve 20. Maddeleri uyarınca Millî güvenlik ve kamu düzeninin, genel sağlık ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması, Suç işlenmesinin önlenmesi, Taşınması veya bulundurulması yasak olan her türlü silâh, patlayıcı madde veya eşyanın tespiti, amacıyla, yapılacak aramaya ilişkin Valiliği Emniyet Müdürlüğü mahkememize sunmuş olduğu evraklarda Aramanın sebebi, Aramanın konusu ve kapsamı, Aramanın yapılacağı yer, geçerli olacağı zaman süresinin talepte belirtildiği bu durumda talebin Adli Önleme Aramaları Yönetmeliğinin 20. Maddesi hükümlerine uygun olduğu aramanın yapılacağı yerlerin ilgili yasanın 19. Maddesinin hükümlerine uygun olduğu ve arama için yönetmeliğin aradığı şartların bulunduğu anlaşılacakla talebin kabulüne karar vermek gerekmiş ve aşağıdaki şekilde hüküm kurulmuştur.

KARAR: Yukarıda açıklanan nedenlerle;

1-Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinin 19 ve 20. Maddelerin devamı uyarınca; Valiliği Emniyet Müdürlüğü'nün talebinin kabulü ile, Merkez ilçe (.....) sorumluluk bölgesinde 13/02/2014-27/02/2014 tarihleri arasında 15 gün süreyle kişilerin üstleri ve araçları ve özel kağıtlarının ve eşyalarının da önleme amacıyla kanun ve yönetmelikteki sınırlamalar göz önünde tutulmak kaydıyla arama yapılmasına **İZİN VERİLMESİNE,**

2-Dair. talep eden ve C.Savcısı açısından, tebliğden itibaren 7 gün içerisinde, mahkememize veya başka yerde eşdeğer mahkemeye dilekçe veya tutanağa geçirilmek koşulu ile zabıt katibine beyanda bulunmak suretiyle, yapılacak başvuru üzerine. Nöbetçi Asliye Ceza Mahkemesine itirazı kabil olmak üzere dosya üzerinde yapılan inceleme sonucu karar verildi.

KATİP

HAKİM

Söz konusu arama kararına itiraz üzerine Asliye Ceza Mahkemesi'nin 21.02.2014. tarih ve 2014/.... Değişik iş sayılı kararıyla¹⁴⁷ “Sulh Ceza Mahkemesinin T.C. Anayasasına, taraf olduğu uluslar arası sözleşmelere, CMK ve Adli Arama yönetmeliğine aykırı olarak aramanın kapsamı, aramanın yapılacağı yeri ve geçerli olacağı zaman dilimini çok geniş tuttuğu kimlerin aranacağı

¹⁴⁷..... Asliye Ceza Mahkemesinin 21/02/2014 tarih ve 2014/.... Değişik İş Nolu Kararı.
http://dosyalar.hurriyet.com.tr/karar_ankara.pdf, (11/04/2014).

konusunda kolluk kuvvetlerine çok geniş takdir hakkı verildiği bu haliyle milletvekilleri ve yabancı diplomatlar gibi özel düzenlemeyle koruma altına alınanlar dışında kalan herkesin üzeri, eşyası, aracı ve özel kağıtlarında polise arama izni verdiği bu durumun yukarıda sayılan ulusal mevzuat ve uluslararası sözleşmelerde güvence altına alınan kişi hak ve hürriyetlerine aykırı olduğu, korunan kamu yararına göre orantısız şekilde kişi hak ve hürriyetlerin kısıtlanması sonucunu doğurduğu kaldı ki; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde mülki amirin yazılı emriyle arama yapılabileceği (Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği 19/1 son cümle) göz önüne alındığında söz konusu arama kararının usul ve yasaya aykırı olarak karar verildiği kanatine varılmış ve kaldırılmasına” hükmetmiştir.

4. 5. ÖNLEME ARAMASININ YAPILABİLECEĞİ YERLER

Önleme aramasının yapılabileceği yerler PVSİK'nin 9/4 ve AVÖAY'nin 19. maddelerinde gösterilmiştir.

PVSİK'nin 9/4. maddesine göre önleme araması,

“a) 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamına giren toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapıldığı yerde veya yakın çevresinde,

b) Özel hukuk tüzel kişileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları veya sendikaların genel kurul toplantılarının yapıldığı yerin yakın çevresinde,

c) Halkın topluca bulunduğu veya toplanabileceği yerlerde,

ç) Eğitim ve öğretim özgürlüğünün sağlanması için her derecede eğitim ve öğretim kurumlarının idarecilerinin talebiyle ve 20'nci maddenin ikinci fıkrasının (A) bendindeki koşula uygun olarak girilecek yükseköğretim kurumlarının içinde, bunların yakın çevreleri ile giriş ve çıkışlarında,

d) Umumî veya umuma açık yerlerde,

e) Her türlü toplu taşıma araçlarında, seyreden taşıtlarda,” yapılabilir.

Konutta¹⁴⁸, yerleşim yerinde ve kamuya açık olmayan işyerlerinde ve eklentilerinde önleme araması yapılamaz (PVSİK md. 9/5).

¹⁴⁸ Konuttan kastımız, mesken, etrafı çevrili, üstü örtülü olan ve barınma, gece dinlenmesi ve oturmak amacıyla kullanılan yerlerdir. Konutun geçici veya devamlı olarak kullanılıyor olmasının bir önemi yoktur. Konutun taşınmaz olma zorunluluğu da yoktur. Apartman katı, bahçeli ev, kulübe, çadır, otel odası gibi yerler mesken (konut) kavramı içerisindedir. Kiler, bodrum, garaj müştemilat olarak kabul edilir. Konut kavramı ikametgâhtan farklıdır. Diğer bir ifadeyle her yerleşim yeri bir konuttur, fakat her konut bir yerleşim yeri değildir. Daha fazla bilgi için bkz. Bıçak, (2011). a. g. e., s. 617.

“Spor karşılaşması, miting, konser, festival, toplantı ve gösteri yürüyüşünün düzenlendiği veya aniden toplulukların olduğu hallerde gecikmesinde sakınca bulunan hal var sayılır” (PVSK md. 9/6).

“Polis, tehlikenin önlenmesi veya bertaraf edilmesi amacıyla güvenliğini sağladığı bina ve tesislere gelenlerin; herhangi bir emir veya karar olmasına bakılmaksızın, üstünü, aracını ve eşyasını teknik cihazlarla, gerektiğinde el ile kontrol etmeye ve aramaya yetkilidir. Bu yerlere girmek isteyenler kimliklerini sorulmaksızın ibraz etmek zorundadırlar. Milletlerarası anlaşmalar hükümleri saklıdır” (PVSK md. 9/7).

“Önleme aramasının sonucu, arama kararı veya emri veren merci veya makama bir tutanakla bildirilir” (PVSK md. 9/8).

Görüldüğü gibi halkın topluca bulunabileceği ve giriş çıkış yaptığı yerlerde önleme araması yapılması mümkündür. Ancak bir daha belirtmek gerekir ki, önleyici arama konutta, yerleşim yerinde ve kamuya açık olmayan özel işyerlerinde ve eklentilerinde yapılamaz. Önleme aramasının suçu ve uzak bir tehlikenin önlenmesine yönelik bir tehlike tedbiri olduğu göz önüne alındığında kamuya açık olmayan yerlerdeki özel hayatın gizliliğine yönelik beklentinin daha fazla olacağı dikkate alınarak, bu alanlarda önleme araması yapılmamasına ilişkin düzenlemenin uygun olduğu söylenebilir¹⁴⁹.

Polise PVSK'nın 20. maddesinde belirtildiği üzere hem idari görevin yerine getirilmesi hem de adli görevin yerine getirilmesi amacıyla, “imdat istenmesi veya yangın, su baskını ve boğulma gibi büyük tehlikelerin haber verilmesi veya görülmesi halleri ile ağır cezalı bir suçun işlenmesine veya yapılmakta devam olunmasına mani olmak için konutlara, iş yerlerine ve eklentilerine girebilir,” denilmek suretiyle konutlara, iş yerlerine ve eklentilerine girme yetkisi tanınmıştır. Bu durumda zaten önleme arama kararına gerek olmayacağı gibi arama yapılması da durum ve şartlara göre değişiklik gösterebilecektir.

4.6. ÖNLEME ARAMASININ İCRASI

Önleme araması için kolluk, aramanın şartları bölümünde anlattığımız gibi sorumluluk bölgesinde millî güvenlik ve kamu düzeninin, genel sağlık ve genel

¹⁴⁹Yalçın, a. g .e., s. 90.

ahlâkın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, taşınması veya bulundurulması yasak olan her türlü silâh, patlayıcı madde veya eşyanın tespiti amacının ortaya çıktığını ve tehlikenin oluştuğunu gösteren somut şüphe ve makul sebepleri gösteren bir rapor düzenleyerek, o yerin mülki amirine yazılı olarak başvurusu gerekmektedir. Mülki amir raporu inceleyerek makul sebepleri yerinde görürse dosyayı yetkili hâkime gönderecektir.

Arama müdahale ettiği haklar nedeniyle ağır bir tedbir olduğundan, daha hafif bir tedbirle sonuca ulaşıp ulaşılamayacağını tespit edilebilmesi için yeterli araştırmanın yapılması şarttır. Bu, orantılılık¹⁵⁰ ilkesinin bir sonucudur¹⁵¹.

Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, mülki amirden yazılı arama izni de alınabilir. Ancak, mülki amir bu talebini hâkime sunmuş ise yazılı arama emri düzenleme yetkisini kaybeder. Talebin hâkim tarafından ret edilmesi halinde, artık mülki amir re'sen arama izni veremez. Bunun için ancak, redde uğrayan arama kararı talebinden sonra yeniden makul şüphenin oluşumunu gösteren somut bilgi, bulgu ve emarelerin ve gecikmesinde sakınca bulunan bir halin ortaya çıkması gerektiği kanaatindeyiz.

Hakime ulaşmaya dahi vakit olmadığı, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde mülki amir tarafından verilen arama kararının derhal yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle mülki amir iki, üç gün gibi uzun süreyle arama kararı veremez. Mülki amirin vereceği emrin acil yönleri derhal yerine getirilmeli aramanın icrası devam edecek ise hakimden arama kararı alınmalıdır¹⁵².

Arama karar veya emrini verenler, aramayı bizzat yapabilecekleri gibi kolluk güçlerine de yaptırabilirler. Hâkim arama yaparken veya hâkim huzurunda arama yapılırken zabıt kâtibi de hazır bulunacaktır. Önleme araması ister hâkim kararına isterse mülki amirin yazılı emrine dayalı olarak yapılsın kararı veren hâkim ya da emri veren mülki amir aramanın icrası sırasında hazır bulunmak zorunda değildir. Önleme aramaları her ne kadar mahkeme kararıyla alınmışta olsa hatta arama sonucunda ele geçirilecek suç unsurlarında Cumhuriyet savcısının yetkili olduğunu bilsek de bu aramada C. savcısının hazır bulunması söz konusu değildir. Sonuç olarak önleme araması idari bir işlem olduğundan idarenin görevlileri olan kolluk

¹⁵⁰Bu işleme başvurmakla elde edilecek yararın özgürlüklere yapılan müdahale ile doğabilecek zarar arasında makul ölçü olması gerekmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. Bıçak, (2011). a. g. e., s. 569.

¹⁵¹Şemsettin Aksoy. (2007). *Önleme ve Koruma Tedbiri Olarak Arama*. Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 35.

¹⁵²Aydın, a. g. e., s. 111.

güçleri tarafından icra edilir. Uygulamada hâkim ya da mülki amirin aramaya katılması genellikle görülmemektedir¹⁵³.

Usulüne uygun olarak verilmiş arama kararı veya emri üzerine, yetkili âmirin, aramanın yapılması için kolluk memurlarına vereceği sözlü emirler derhâl yerine getirilir. Bu konudaki emirlerin yazılı olarak verilmesi istenemez. Bu hâllerde, emrin yerine getirilmesinden doğabilecek sorumluluk, emri verene aittir (AVÖAY md. 20/4).

Kolluk aramanın yerine getirilmesinde tüm güvenlik tedbirlerini almak zorundadır. Usulüne uygun alınan arama kararının hukuka uygun yapılabilmesi kolluk sorumluluğundadır.

Kim tarafından verilirse verilsin her bir arama kararı belirli bir arama için, bir defa geçerlidir.

4.6.1. Üst ve Eşya Aramasının İcrası

Karar veya yazılı emir üzerine üst ve eşya aramasının icrası AVÖAY'nin 28. maddesine göre aşağıdaki şekilde gerçekleştirilmelidir:

“Aramanın gerçekleştirileceği yerde, öncelikle kişilerin kaçmasını ve saldırmasını engelleyecek şekilde gerekli güvenlik tedbirleri alınır.

Kolluk görevlileri, kolluk görevlisi olduğunu ispatlayan kimliğini gösterir.

Üst araması, kişinin cinsiyetinde bulunan görevli tarafından yapılır.

Üst ve eşya araması sırasında, yapılan aramanın konusu olan eşyanın ne olduğu veya aramanın yapılmasına temel teşkil eden sebepler ilgiliye açıklanır.

Üst araması sırasında, kişinin beraberinde olan eşya da, mümkünse elektromanyetik cihazlarla, değilse beş duyu organı aracılığıyla aranır. Sahipsiz eşya hakkında da aynı hüküm uygulanır.

Kişi direndiği takdirde üst ve eşya araması orantılı güç kullanılarak gerçekleştirilir.

Üst ve eşya araması, kişinin veya aracın ilk durdurulduğu yerde veya o yerin yakınında, mümkün olduğu kadar başkalarının göremeyeceği tarzda yapılır. Başka yere götürülerek arama yapılamaz. Gerektiğinde kolluk aracından veya yakındaki kapalı bir yerden yararlanılabilir.

¹⁵³ Aydın, a. g. e., s. 112.

Üst araması sırasında, kişinin üstünde veya eşyasında rastlanan özel kâğıt ve zarflar, içinde müsadereye tâbi bir eşya bulunması ihtimali dışında açılmaz; açıkça dahi yazılı bilgiler okunamaz.”

Kişinin üstünün aranması; giydiği elbisesinin içinde veya altında, gözle veya elle inceleme yapılmasıdır. Önleme araması, kişinin doğal vücut boşluklarında tıbbi yöntemler uygulanmaksızın gerçekleştirilebilir. Ancak, bu aramanın “beden muayenesine” dönüşmemesi, üst aramasının kişinin vücudunun dış yüzeyi ile sınırlı kalması gerekir¹⁵⁴. Kişinin üstü aranırken vücut tamlığına saygı gösterilmelidir¹⁵⁵. Vücudun özel (mahrem) bölgelerini kapsayan arama, önleme aramasında geçerli değildir¹⁵⁶.

Önleme araması amacıyla kişinin üstünün aranması, ceket, palto, eldiven gibi elbiseleri kapsamaması anlaşılmalıdır. Kişinin üzerindeki elbiselerin ya da eşyaların (türban vb.) çıkarılması aramanın önleme aramasından adli bir aramaya dönüşmesi demektir. Ayrıca adli aramada kişinin üzerindeki elbise veya eşyaların çıkarılması polis merkezinde veya polis arabasında olabileceği gibi önleme aramasında başka bir yere götürülerek arama yapılmaz¹⁵⁷.

Aramanın konusunu maddi bir varlığa sahip, taşınabilir ve delil olabilir nitelikteki her şey (eşya) oluşturabilir. Eşyanın aranacak kişinin zilyetliğinde ve himayesinde bulunan eşya olması yeterlidir. Eşyanın mutlaka aranan kişinin mülkiyetinde olması gerekmez; fiili bir kullanım yeterlidir. Eğer gerekirse, eşyanın içinde korunduğu kilitli şeyler açılabilir. Eşyaya örnek olarak -o sırada giymiş olmadığı- elbiseler, sandıklar, bavullar, çantalar, kutular verilebilir¹⁵⁸.

Kişinin kanunlara göre izin verilmeyecek bir şeyi taşıdığına ilişkin makul şüphenin bulunması ve aramanın amacına başka türlü ulaşılamaması hâlinde, üst araması aşağıda belirtilen şekilde giysiler çıkartılmak suretiyle yapılabilir (AVÖAY md. 28/9):

“a) Arama yapılmadan önce, bu aramayı yapmanın neden gerekli görüldüğü ve nasıl yapılacağı, o birimde görevli en üst kolluk âmiri tarafından ilgiliye bildirilir.

¹⁵⁴Özbek, (1999). a. g. e., ss. 116-117.

¹⁵⁵Veli Ö. Özbek. (2008). *Polise Görev, Yetki Ve Sorumluluk Veren Mevzuat Uygulamalarına İlişkin Eğitim Projesi (MUYEP) Tebliğleri – II*. EGM, Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayın No:43, s. 80.

¹⁵⁶Eryılmaz. (2012). a. g. e., s. 225.

¹⁵⁷Eryılmaz. (2012). a. g. e., s. 225.

¹⁵⁸Özbek, (2008). a. g. e., s. 80.

b) Arama, aynı cinsiyetten görevliler tarafından yapılır; arama işlemi kimsenin görmemesini sağlayacak tedbirler alınarak gerçekleştirilir.

c) Arama, kişinin utanma duygusunu en az ihlâl edecek bir şekilde yapılır; önce bedenin üst kısmındaki giysiler çıkarttırılır; bedenin alt kısmındaki giysiler, üst kısmındaki giysiler giyildikten sonra çıkarttırılır. Bu giysiler mutlaka aranır.

d) Arama sırasında bedene dokunulmaması için gerekli özen gösterilir.

e) Arama, mümkün olduğunca kısa bir süre içinde bitirilir.”

Yapılan aramanın neticesinde kişinin yakalanması için bir suça ilişkin iz, eser, emare ve delil elde edilmesi gerekmektedir (AVÖAY md. 28/10).

AVÖAY'nin 28. maddesinde aramaya ilişkin hükümler gece de yapılabilir (AVÖAY md. 28/11).

Kolluk, aramanın icrasında önleme arama kararını muhatap kişiye istenirse göstermeli, muhatabın okumasını sağlamalıdır.

Dikkat edilmesi gereken başka husus ise aramanın keyfi olarak uzun sürmesinin durdurma ve aramayı hukuka aykırı hale getireceği unutulmamalı, makul süre içerisinde aramanın bir an önce tamamlanması durdurma işleminin yakalamaya dönüşmemesi gerekmektedir.

4.6.2. Araçlarda Aramanın İcrası

Araçlarda aramanın icrası AVÖAY'nin 29. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre;

“Araçlarda aramanın gerçekleştirileceği yerde, öncelikle kişilerin kaçmasını ve saldırmasını engelleyecek şekilde gerekli güvenlik tedbirleri alınır.

Araç araması sırasında, yapılan aramanın konusu olan eşyanın ne olduğu veya aramanın yapılmasına temel teşkil eden sebepler ilgiliye açıklanır.

Araç araması, kişiye en az sıkıntı verici şekilde ve makul olan en kısa sürede yapılır.

Araç araması, aracın ilk durdurulduğu yerde veya o yerin yakınında, mümkün olduğu kadar başkalarının göremeyeceği tarzda yapılır. Detaylı inceleme yapılması gereken hâllerde, başka yere götürülerek arama yapılabilir.

Deniz şartları sebebiyle aramanın denizde mümkün olmaması veya deniz aracının ayrıntılı aranmasının gerektiği hâllerde şüpheli deniz aracı en yakın ve uygun limana çekilerek arama limanda yapılabilir.

Araç araması sırasında rastlanan özel kâğıt ve zarflar, içinde müsadereye tâbi bir eşya bulunması ihtimali dışında açılmaz; açılrsa dahi yazılı bilgiler okunamaz.

Yapılan aramanın neticesinde bir suça ilişkin iz, eser, emare ve delil elde edilirse, kişi yakalanır.

Boş araçların aranmasında, arama yapıldığını belirten bir not bırakılır. Bu notta, arama tutanağının bir kopyasının alınabileceği yer belirtilir.

Bu maddede yazılı işlemler gece de yapılabilir.”

Önleme aramasının araçlara yönelik denetimler ve kontroller şeklinde uygulanmasında AVÖAY'nin 29. maddesinden farklı olarak polislerin güvenlik açısından şu hususlara dikkat etmesi gerekmektedir¹⁵⁹:

- 1- Hem polisin kendisine yönelik hem de diğer araçlar açısından tehlike oluşturmayacak ve araçları çok iyi görebilecek bir yer belirlenmelidir.
- 2- Araçların durdurma işlemleri mutlak surette trafik polisi tarafından yapılmalı trafiğin akışını trafik polisi belirlemelidir. Aksi takdirde gereksiz trafik yoğunluğuna sebebiyet verilip güvenlik zafiyeti oluşabilir.
- 3- Araçların kontrollü bir biçimde durdurulması için düzenli bir şekilde trafik konileri ve aparatları dizilmeli, dubalı yol ikaz levhaları, dubalı yön levhalı bariyerler gerektiğinde kullanılmalıdır. Trafik polisi ve aramaya katılan polisler gece yapılan aramalarda mutlak suretle reflektörlü yekek giymelidir.
- 4- Polis aracını şüpheli aracın 15-20 metre gerisinde, direksiyonu sola kırarak 2-3 metre açığında durarak arkadan gelen trafiği kontrol etmek suretiyle durdurmalı. Güvenliğin ön planda olduğu vatandaşlara ve şüphelilere hissettirilmelidir.
- 5- Sürücü ve araçta bulunan diğer şahısların hareketlerini iyi görebilecek ve size yapılabilecek saldırılara karşı dikkatli bir şekilde pozisyon alınması gerekmektedir.
- 6- Polisin önleme aramasını yapacağı yerde riskli bölgelere göre güvenli bir yerde uzun namlulu silahla nöbetçi bırakması gerekmektedir.

¹⁵⁹Mevzuat Uygulamaları Eğitim Projesi,
http://eys/kurumsal50/user_activity_mainpage2.aspx?activityID=955&catCourseID=0&isFromSearch=-1EGM, Eğitim Daire Başkanlığı MUYEP e-Eğitim modülü uygulaması, (04.12.2013).

- 7- Polis, araç sürücülerine verdiği işaretleri ve talimatları, ihtarları, duyup duymadığından emin olmalıdır. Sürücü aracın içinde biri ile konuşuyor olabilir, özellikle kulaklı telefonlar müzik sesini fazla açmış olabilir, çocuk olabilir, korkup kaçmaya çalışabilir.
- 8- Önleme aramasının yapılacağı yeri, gelebilecek ihbarların ilgili ekiplere bildirilmesi ve güvenlik zafiyeti oluşmaması için mutlak suretle haber merkezinin bilmesi gerekmektedir.
- 9- Polisin durdurulan araçta bulunan diğer kimselerin araçtan ayrılmamalarını söylemesi gerekmektedir.
- 10- Polisin aracı durdurduktan sonra kaçmasını engelleyecek tedbirler alması gerekmektedir.
- 11- Araçları durduran kolluk görevlisi araçtaki şahıslara sorular sorabilir. Şahıslar polisin sorduğu sorulara cevap vermek zorunda değildir. Fakat polisin kimliğe ilişkin sorularına cevap vermek zorundadırlar (PVSK md. 4/A).
- 12- Polisin dur ihtarına uymayan araçlara gerektiğinde “kapan” kullanmak suretiyle durdurulmalı durum ve şartlara göre orantılı olarak zor kullanılmalıdır.
- 13- Boş araçların aranmasında herhangi bir engel bulunmayıp aramanın yapıldığına dair bir not bırakılır ayrıca arama tutanağının nereden temin edileceği belirtilir.

Aramanın başarıya ulaşması açısından, aramanın uygulaması önem arz etmektedir. Çünkü başarılı bir arama işlemi polisin güvenlik açısından zafiyete düşmediği vatandaşların özgürlüklerinin de orantılı bir biçimde kısıtladığı işlemdir.

Önleyici arama uygulaması hayatın her alanın da insanların karşılaşılabileceği bir arama olduğundan özel hayatın gizliliği ve vücut dokunulmazlığı gibi insanların temel hak ve özgürlüklerine birebir temas edilmekte, bu temel haklar dolayısıyla sınırlandırılmaktadır. Aramayı icra eden kolluk görevlisinin başka insanların gözünün önünde icra edilen bir arama olduğunu da göz önünde bulundurarak aramayı hızlı bir şekilde icra etmeli, arama mahallindeki kişilere yaklaşırken nazik davranmalı, gerektiğinde empati yapmalı ve toplum psikolojisini bilerek ve buna göre davranması önemlidir.

Toplumun mevcut tehlikeden korunmasının hedeflendiği önleme aramasında, karar toplumun büyük bir kısmını kapsadığından kolluğun toplumdaki özgürlük ve güvenlik dengesini koruması önemli bir yere sahiptir. Aramanın uygulama yeri bir trafik güzergâhı ya da insanların kalabalık olduğu yerler ise burada genelde rastgele aramadan çok risk analizi yaparak kolluğun tecrübesine ve objektif kriterlere dayanılarak, insanlar üzerinde korku ve panik oluşturmadan şüpheli şahıs ve araçlar üzerinde bu uygulamayı gerçekleştirmesi kanaatindeyiz. Fakat önleme arama kararı, spor müsabakalarını, miting ya da konser gibi halkın topluca bulunduğu alanları kapsıyorsa ya da bu tür faaliyetlerin olduğu durumlarda önleme arama kararı varsa bütün şahıs ve araçlar üzerinde mutlak surette arama yapılması gerekmektedir.

4.7. ÖNLEME ARAMASININ SONA ERMESİ

4.7.1. Arama İşleminin Tutanağa Bağlanması

AVÖAY'nin 26. maddesinde, önleme araması tutanağında AVÖAY'nin 11'inci maddede yazılı unsurları içerir hükmü yer almaktadır.

AVÖAY'nin 11. maddesine adli arama tutanağında bulunması gereken hususları ayrıntılı olarak saymıştır. Buna göre tutanakta;

- a) Arama kararının tarih ve sayısı, hâkim kararı yoksa verilmiş olan yazılı emrin tarih ve sayısı ile emri veren merci,
- b) Aramanın yapıldığı yer, tarih ve saat,
- c) Aramanın konusu,
- d) Aranılan kişinin kimlik bilgileri, adını söylemediği takdirde eşkâl bilgileri,
- e) Araçta, konutta, işyeri ve eklentilerinde arama yapılmışsa, aracın plaka numarası, markası, konutun, işyerinin ve eklentilerinin açık adresi, su üstü aracının aranmasında su üstü aracının cinsi, ismi, sahibi ve kullanıcısı, deniz aracının aranması hâlinde ise deniz aracının cinsi, ismi, donatıları, bağlama limanı, tonajı, acentesi, kaptanı ve arama mevkiî,
- f) Aramanın sonuçları, el konulan suç eşyasına ilişkin belirleyici bilgiler,
- g) Aramada yakalanan kişiler varsa kimlik bilgileri, kimliği belirlenemiyorsa eşkâl bilgileri,
- h) Arama sonucunda yaralanma veya maddî bir zarar meydana gelip gelmediği,

i) Arama işlemini yapanların adı, soyadı, sicili ve unvanı,

Tutanak arama işlemine katılmış olanlar ve hazır bulunanlarca imzalanır. Tutanağın bir sureti ilgiliye verilir hususları yer almaktadır.

Önleme aramasının sonucu, arama kararı veya emri veren merci veya makama bir tutanakla bildirilir (PVSK md. 9/8).

“Arama işlemi tutanağa bağlandıktan sonra her kolluk biriminde, AVÖAY uyarınca yapılan aramalara ilişkin karar, yazılı emir ve diğer bilgilerin kaydedileceği bir defter tutulur. Bu defterde kayıtlı bilgiler; adlî ve idarî soruşturmalar, ilgilinin taleplerinin karşılanması ve istatistikî çalışmalar dışında kullanılamaz. Bu defter, silinme ve muhtemel bilgi kaybı riskine karşı gerekli önlemler alınmak ve bilgiler yedeklenmek suretiyle bilgisayar ortamında da tutulabilir” (AVÖAY md. 33).

Önleme aramasının tüm bu anlatılanlardan sonra örnek bir önleme arama tutanağı üzerinde uygulamalı bir şekilde anlatmanın daha faydalı olacağı kanaatindeyiz. Buna göre örnek bir arama tutanağı aşağıda sunulmuştur¹⁶⁰.

¹⁶⁰ Gaziantep Emniyet Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü görevlilerinin 6. Sulh Ceza Mahkemesinin 2013/... nolu Önleme Arama Kararına istinaden 06.12.2013 günü yapmış olduğu kaçak sigara operasyonunun önleme arama tutanağıdır.

“OLAY, ARAMA, TESPİT, MUHAFAZA ALTINA ALMA, YAKALAMA VE SAVCI GÖRÜŞME TUTANAĞI”

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü görevlileri olarak ilimiz genelinde kaçakçılığın önlenmesine yönelik yapılan çalışmalarda; 06.12.2013 günü saat: 08.05 sıralarında ilimiz Küçükızıllıhisar Mahallesi Gaziantep istikametine doğru 27 plakalı aracın seyir halinde olduğu görülmüş, aracın içerisinde siyah renkli poşetlerin görülmesi üzerine araçtan şüphelenilmiş ve takibe alınmış, bahse konu araç biz görevlileri fark etmesi üzerine kaçmaya başlamış, araca DUR Kaçma Polis diye ikazlarda bulunulmasına rağmen araç dur ihtarımıza uymamış, tepe lambamız takılı vaziyette yaklaşık olarak bir kilometre kovalamacadan sonra Küçükızıllıhisar Mahallesi girişinde aracın önü kesilmek suretiyle araç durdurulmuş, araç içerisinde bir erkek şahsın olduğu görülmüş, şahsa Polis tanıtım kartlarımız gösterilerek kimlik ibraz etmesi istenilmiş, yapılan kimlik tespitinde (T.C:...) isimli şahıs olduğu tespit edilmiş, **6. Sulh ceza Mahkemesinin 2013/..... Değişik iş nolu Önleme Arama Kararı** şahsa gösterildikten sonra şahısla beraber araçta yapılan kontrollerde aracın içerisine dışarıdan bakıldığında siyah poşetler içerisinde görünür vaziyette sigaraların olduğu görülmüş, şahsa siyah poşetler içerisinde ne olduğu sorulduğunda şahıs araç içerisindeki siyah renkli poşetlerde gümrük kaçağı sigaraların olduğunu, fatura ve belgesinin bulunmadığını beyan etmesi üzerine, şüpheli ve olayda kullanılan 27plakalı araçla birlikte haklarında gerekli işlemlerin yapılabilmesi için Şube Müdürlüğüne getirilmişler, şahsın huzurunda yapılan tespitite;

- 1045 karton (10450 paket) United marka gümrük kaçağı sigara

- 950 karton (9500 paket) JJ marka gümrük kaçağı sigara olmak üzere toplam 1995 karton (19950 paket) gümrük kaçağı sigara olduğu tespit edilmiştir.

Aramadan dolayı herhangi bir zarar ziyan olup olmadığı sorulmuş, “YOKTUR” denmesi üzerine aramaya son verilmiş olup,

27 ... plakalı Mitsubishi marka araç içerisinde ele 1995 karton (19950 paket) gümrük kaçağı sigara.....isimli şahsın kendi rızası ile teslim etmesi üzerine araç ve suç unsuru 1995 karton (19950 paket) gümrük kaçağı sigaralar tarafımızdan muhafaza altına alınmıştır.....isimli şahsa CMK 147 madde ve devamı gereğince yasal hakları yüzüne karşı okunduktan sonra tarafımızdan yakalanmıştır.

Konu ile ilgili Cumhuriyet Savcısı yakalanan gümrük kaçağı sigaralarla ilgili olarak aynı gün saat: 08.30 sıralarında detaylı bilgi verilmiş, alınan talimatta rıza ile teslim edilen gümrük kaçağı sigaralara el konulması, gümrük kaçağı sigaraların naklinde kullanılan ve suçta karışan 27 plakalı plaka sayılı Mitsubishi marka aracın muhafaza altına alınması ve ihtiyadi tedbir konularak sahibine veya vekiline yediemin olarak teslim edilmesi,isimli şahsın şüpheli olarak ifadelerinin alınmasına müteakip hazırlanacak tahkikat evrakı ile birlikte aynı gün C.Başsavcılığında hazır edilmesi, ele geçirilen gümrük kaçağı sigaraların 5607 SKM kapsamında gereğinin yapılması talimatı alınmıştır.

İş bu olay, tespit, muhafaza altına alma, yakalama ve savcı görüşme tutanağı tarafımızdan tanzimle, okunarak altı birlikte imza altına alınmış, tutanağın bir sureti ilgiliye verilmiştir. 06.12.2013 saat:09.00

.....
sicil
Komiser

.....
sicil
Başpolis Memuru

.....
sicil
Polis Memuru

.....
sicil
Polis Memuru

.....
Şüpheli-Yakalanan

Örnek arama tutanağının hukuka uygunluk boyutu incelemeye alındığında; *“Küçük kızılhisar Mahallesi Gaziantep istikametine doğru 27plakalı aracın seyir halinde olduğu görülmüş, aracın içerisinde siyah renkli poşetlerin görülmesi üzerine araçtan şüphelenilmiş ve takibe alınmış, bahse konu araç biz görevlileri fark etmesi üzerine kaçmaya başlamış”* ibaresi makul şüphe ve somut olguların varlığını karşıladığı kanaatindeyiz. Çünkü polisin yapmış olduğu bir istihbari çalışması olması ve aracın içerisinde siyah renkli poşetlerin görülmesi, aracın polisi fark ettikten sonra kaçmaya başlamış olması istihbari çalışmayı destekler niteliktedir.

“.....şahsa polis tanıtım kartlarımız gösterilerek kimlik ibraz etmesi istenilmiş, yapılan kimlik tespitinde(T.C:.....) isimli şahıs olduğu tespit edilmiş, 6. Sulh ceza Mahkemesinin 2013/..... D.ışnolu Önleme Arama Kararı şahsa gösterildikten sonra” demek suretiyle olayda polisin polis kimliklerini gösterdikten sonra aranan kişinin kimlik bilgilerinin tespit edildiği 6. Sulh ceza Mahkemesinin 2013/1790 Değişik İş Nolu Önleme Arama Kararının gösterildiğini görüyoruz.

“06.12.2013 günü saat:08.05 sıralarında, Küçük kızılhisar Mahallesi girişinde, 27plakalı araçta” demek suretiyle aramanın yapıldığı yer/mevkiî, tarih ve saat belirtilmiştir.

“Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü görevlileri olarak ilimiz genelinde kaçakçılığın önlenmesine yönelik yapılan çalışmalarda”, aramanın konusunu,

Aramanın sonuçları, el konulan suç eşyasına ilişkin belirleyici bilgiler şu şekilde belirtilmiştir:

“.....şüpheli ve olayda kullanılan 27plakalı araçla birlikte haklarında gerekli işlemlerin yapılabilmesi için Şube Müdürlüğüne getirilmişler, şahsın huzurunda yapılan tespit; 1045 karton (10450 paket) United marka gümrük kaçağı sigara ve 950 karton (9500 paket) JJ marka gümrük kaçağı sigara olmak üzere toplam 1995 karton (19950 paket) gümrük kaçağı sigara olduğu tespit edilmiştir. 27 plakalı Mitsubishi marka araç içerisinde ele 1995 karton (19950 paket) gümrük kaçağı sigara isimli şahsın kendi rızası ile teslim etmesi üzerine araç ve suç unsuru 1995 karton (19950 paket) gümrük kaçağı sigaralar tarafımızdan muhafaza altına alınmıştır. 27 plakalı Mitsubishi marka araç içerisinde ele 1995 karton (19950 paket) gümrük kaçağı sigara

.....isimli şahsın kendi rızası ile teslim etmesi üzerine araç ve suç unsuru 1995 karton (19950 paket) gümrük kaçağı sigaralar tarafımızdan muhafaza altına alınmıştır.”

“...aramadan dolayı herhangi bir zarar ziyan olup olmadığı sorulmuş, “YOKTUR” denmesi üzerine aramaya son verilmiş olup” demek suretiyle arama sonucunda yaralanma veya maddî bir zarar meydana gelmediği belirtilmiştir.

Arama işlemini yapanların adı, soyadı, sicili ve unvanı son kısımda yazıldığını görmekteyiz.

Önleme arama kararına istinaden yapılan farklı bir arama tutanağını hukuka uygunluk noktasında inceleyecek olursak¹⁶¹.

¹⁶¹ Emniyet Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü görevlilerinin 4. Sulh Ceza Mahkemesinin 2014/.... nolu Önleme Arama Kararına istinaden 26.03.2014 günü yapmış olduğu narkotik operasyonunun önleme arama tutanağıdır.

“OLAY, ARAMA, TESPİT, MUHAFAZA ALTINA ALMA, YAKALAMA VE SAVCI GÖRÜŞME TUTANAĞI”

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü, Narkotik Suçlar Büro Amirliği görevlileri olarak, uyuşturucu madde ticareti yapan, nakleden şahıslara yönelik olarak, 4.Sulh Ceza Mahkemesinden alınan 25.03.2014 tarihinden 26.03.2014 tarihleri arasında 24 saat esasına göre kapsayan **2014/..... Değişik iş nolu sayılı Önleme Arama Kararına** istinaden, 26.03.2014 günü saat 05.30 sıralarında, ilimiz otoban doğu turnikeleri girişinde resmi Polis yeleklere giysili olarak şüpheli araçlar ve şahıslar üzerinde uygulama yapılmaya başlanılmıştır.

26.03.2014 günü saat:11:00 sıralarında uygulama noktasından yaklaşık 1 km geride sağ tarafta otoban kenarında park halinde yeşil renkli bir aracın durduğunu ve yanında bir şahsın olduğu görülmüş, aracın yanına intikal edildiği esnada bahse konu şahsın aracın yanından yaya olarak orta refüjdeki bariyerlerden atlayarak karşı şeride geçmesi ve otoban kenarında bulunan tellerin üzerinden atlayarak kaçmaya başlaması üzerine, şahsa defaeten yapılan “ Dur “ ihtarına uymayarak kaçmaya devam ettiği, bu nedenle uyarı amaçlı olarak birkaç el havaya ateş edildiği, şahsın halen kaçmaya devam etmesi üzerine şahıs kovalamaca sonucu yaklaşık araçtan 2-3 km ileride yakalanarak kontrol altına alındıktan sonra, şahsa Polis Tanıtma Kartlarımız gösterilmiş, şahsın yapılan kimlik tespitinde; kaçan şahsın oğlu,1972 doğumlu, aslen// Mahallesi nüfusuna kayıtlı (TC:.....) isimli şahıs olduğu anlaşılmış, şahıs refakate alınarak aracın yanına gelindiğinde aracın 33 Plaka sayılı Ford Granada marka araç olduğu, aracın şoför kapısı açıldığında aracın içerisinde yoğun bir şekilde uyuşturucu maddelerden esrar maddesini has bir kokunun gelmesi nedeniyle bahse konu araç ve şahıs tarafımızdan uygulama noktasına getirilmiş, araçta yapılan kontrollerde aracın içerisinde arka koltuklar ve bagaj kısmında gözle görülür vaziyette çok sayıda siyah poşet içerisinde dışı şeffaf poşetle sarılmış ve koli bandı ile bantlanmış renk, koku ve görünüm itibari ile uyuşturucu maddelerden esrar maddesi olduğu değerlendirilen madde ele geçirilerek muhafaza altına alınmış, araç ve şahıs üzerinde yapılan kontrollerde başkaca suç ve suç unsuruna rastlanılmamış, aramadan dolayı herhangi bir zarar ziyan olup olmadığı sorulmuş, “YOKTUR” denmesi üzerine aramaya son verilmiş olup,

Konu ile ilgili olarak C.Savcısı telefonla bilgi verilmiş alınan talimatlarda; “Önleme Arama kararına göre işlem yapılmasını, Uyuşturucu maddelerin naklinde kullanılan 33 plaka sayılı aracın muhafaza altına alınması, araç sürücüsü olan isimli şahsın yakalanarak gözaltına alınması, uyuşturucu maddelerin tartı ve ön ekspertiz raporunun düzenlenmesi, Uyuşturucu maddelerin konulmuş olduğu materyaller üzerinde gerekli parmak izi incelemesinin yapılması, şahıs hakkında Uyuşturucu Madde Ticareti yapmak ve Nakletmek suçundan işlem yapılarak düzenlenecek evrakla birlikte mevcutlu olarak Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmesi, talimatlarını vermiştir.

Ele geçirilen esrar maddelerinin şubemiz hizmetlerinde kullanılmakta olan hassas tartı ile yapılan tartımında 33 Plaka sayılı araçta ele geçirilen esrarın 81 paket halinde toplam net

291 kilo 950 gram geldiği tespit edilmiştir. C.Savcısının talimatları doğrultusunda ele geçirilen net 291 kilo 950 gram gelen esrar maddeleri tahkikata esas olmak üzere geçici olarak muhafaza altına alınmıştır.

..... isimli şahsın yüzüne karşı CMK.nun 147. Maddesindeki tüm yasal hakları okunup ve hatırlatılarak şahsın ifadesi alınmak üzere Doktor raporu alındıktan sonra KOM Şube Müdürlüğüne intikal ettirildiğine dair;

İş bu olay, arama, geçici muhafaza altına alma ve yakalama tutanağı tarafımızdan şube müdürlüğüne tanzim edilerek, okunup, okutturulup, doğruluğu anlaşıldıktan sonra imza altına alınmıştır.26.03.2014 Saat: 13:20.

.....
sicil
Komiser

.....
sicil
Polis Memuru

.....
sicil
Polis Memuru

.....
sicil
Polis Memuru

.....
Şüpheli-Yakalanan

Yukarıda belirtilen arama tutanağında AVÖAY'nin 11. maddesinde belirlenen hükümlerin yer aldığını görmekteyiz. Buna göre arama tutanağında, arama kararının tarih ve sayısı, aramanın yapıldığı yer, tarih ve saat, aramanın konusu, aramada yakalanan kişilerin/kişinin kimlik bilgileri, aracın plaka numarası, markası, aramanın sonuçları, el konulan suç eşyasına ilişkin belirleyici bilgiler, arama sonucunda yaralanma veya maddî bir zarar meydana gelip gelmediği, arama işlemini yapanların adı, soyadı, sicili ve unvanı belirtildiğinden hukuka uygun olduğu kanaatindeyiz.

4.7.2. Aramaya Muhatap Kalana İstemi Üzerine Verilecek Belge

AVÖAY'nin 26. maddesinde, “arama sırasında suç unsuruna rastlandığında, önleme araması tutanağa bağlanır. Tutanak arama işlemine katılmış olanlar ve hazır bulunanlarca imzalanır. Tutanağın bir sureti ilgiliye verilir. Suç unsuruna rastlanmadığı durumlarda, aranan kişinin talebi hâlinde, kendisine arama kararı veya emrinin tarih ve sayısı, aramanın tarih ve saati, yeri, aranan şahsın ve arayan görevlinin kimlik bilgilerinin yer aldığı bir belge verilir.” hükmü yer almaktadır. Buna göre önleme aramasında suç unsuruna rastlandığında tutanağın bir sureti ilgiliye verilecek yapılan önleme araması sonucunda suç unsuruna rastlanmadığı durumlarda, aranan kişinin isteği/talebi hâlinde, belge verilecektir.

Aranan kişiye suç unsuruna rastlandığında tutanağın bir sureti verilmesi kanaatimizce yerinde bir düzenlemedir. Böylece kolluk keyfi işlemlerden uzaklaşacak, arama yapılan şahısla kolluk arasında denetim mekanizması kurulacaktır. Suç unsuruna rastlanılmayan hallerde ise ilgilinin talebi üzerine belge verilmesi, hem kolluk görevlisi açısından hukuka aykırı arama yapmaması için bir kontrol sebebi hem de ilgili için bir güvence teşkil edecektir. Ancak suç unsuruna rastlanılmayan her arama işleminde tutanak tutulması hayatın olağan akışı da göz önünde bulundurulursa, polis iş gücünü zayıflatacak ve sağlıklı bir arama yapmasını zorlaştıracaktır. Çünkü toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılacak yerlerde, stad girişlerinde, şehir giriş-çıkışlarında yapılan denetimlerde herkese tutanak tanzim edip vermek imkânsız gibidir.

Önleme aramasının amacını tehlikeye düşürecekse yapılan aramanın sebebi, ilgiliye bildirilmez¹⁶².

4.7.3. Arama Sonucunda Ele Geçen Eşya ve Kâğıtlar Hakkında Yapılacak İşlem ve Akıbeti

Önleme aramalarında elde edilen bilgi ve bulgular ile yakalanan şüpheliler hakkında yapılacak işlemler AVÖAY'nin 24. maddesinde belirtilmiştir. Önleme aramalarında elde edilen ve adli soruşturmalarda kullanılacak bilgi, bulgu ve şüpheliler hakkında 10 uncu madde hükümleri uygulanır.

“Usulüne uygun yapılan aramada; yapılmakta olan soruşturma veya kovuşturmayla ilgisi olmakla birlikte, karar veya yazılı emirde konu edilmeyen, yapılmakta olan soruşturma veya kovuşturmayla ilgisi olmayan ancak, diğer bir suçun işlendiği şüphesini uyandırabilecek, bir delil elde edilirse; bu delil koruma altına alınır ve durum Cumhuriyet başsavcılığına derhâl bildirilerek el koyma işlemini gerçekleştirmek için Cumhuriyet savcısından yeni bir yazılı emir istenir. Cumhuriyet savcısına ulaşamadığı hâllerde ise kolluk âmirinin yazılı emriyle kolluk görevlileri elkoyma işlemini gerçekleştirebilir. Hâkim kararı olmaksızın elkoyma işlemi, yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını elkoymadan itibaren kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi hâlde elkoyma kendiliğinden kalkar” (AVÖAY md. 10). Hükmü daha çok adli aramaları kapsadığı kanaatindeyiz. Uygulamada önleme arama kararları daha çok arama esnasında ele geçirilecek olan tüm suç eşyalarını kapsadığı için Cumhuriyet savcısından yeni bir yazılı emir istenmesine dolayısıyla hâkimden de el koyma kararına gerek yoktur. Ayrıca önleme arama kararlarında her ne kadar el koyma kararı da aramayla birlikte yetkili mahkemeden verilmiş olsa da uygulama da bazı Cumhuriyet savcıları bu el koyma kararını kabul etmeyip polislin ele geçirdiği suç eşyalarına ilişkin şüphelinin rızası doğrultusunda “koruma altına alma¹⁶³” işlemi yaptırmakta şüphelinin rızası yoksa

¹⁶²Feridun Yenisey. (1995). *İnsan Hakları Açısından Arama, Elkoyma, Yakalama , İfade Alma*. AÜ. SBF. İnsan Hakları Merkezi Yayınları No:12, Ankara, s. 22.

¹⁶³Koruma altına alma işlemi AVÖAY'nin 4. maddesinde tanımlanmıştır. Bu düzenlemeye göre koruma altına alma işlemi, suçun veya tehlikelerin önlenmesi ya da delil olabilecek veya müsadereye tâbi olan yahut güvenliğin sağlanması amacıyla, eşyayı zilyedinin kendiliğinden vermesini veya el konulana kadar geçici olarak alıkoymayı ifade etmektedir.

ilgili mahkemeden el koyma kararı talep etmekte, uygulamadaki tabiriyle “onama kararı” aldırılmaktadır.

Aramanın konusu ve kapsamı içinde olan, ancak suç unsuru oluşturmayan eşya ise, geçici olarak koruma altına alınır ve aramaya sebep teşkil eden husus sona erdiğinde ilgiliye teslim edilir (AVÖAY md. 24). Örneğin spor müsabakasının olduğu ve stad çevresinde yapılan bir arama sırasında bozuk para, çakmak vb. ele geçirilmesi halinde, bozuk para, çakmak kolluk görevlilerince muhafaza altına alınacak ve söz konusu spor müsabakası sona erdiğinde sahibine geri verilecektir.

Aramada ele geçen belge ve kâğıtlar hakkında yapılacaklar AVÖAY'nin 16. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre, hakkında arama işlemi uygulanan kimsenin belge veya kâğıtlarını inceleme yetkisi, önleme araması da olsa Cumhuriyet Savcısı ve Hâkime aittir.

Kolluk, arama sırasında ele geçen belge veya kâğıtlara, suçla ilgisi olup olmadığını tespit amacıyla, incelemeksizin bakabilir. Suçla ilgisi olabileceğinden şüphelendiği anda kanunun öngördüğü şekilde incelenecek belge ve kâğıtları ambalajlayarak mühürlür. Belge ve kâğıtların zilyedi veya temsilcisi kendi mührünü de koyabilir veya imzasını atabilir. Söz konusu belge ve kâğıtlar incelenmek üzere Cumhuriyet Savcısına veya Hâkime geldiğinde mührün kaldırılması ve incelemenin yapılması için belge ve kâğıtların sahip ve zilyedi, temsilcisi veya müdafii bu işlemlerin yapılmasında hazır bulunmak üzere çağrılacaktır. Çağrıya uymaları halinde gerekli işlem bunların huzurunda yapılacaktır. Çağrıya uymamaları halinde ise gerekli işlem yokluklarında yapılır. Hâkim veya Cumhuriyet Savcısı tarafından incelenen belge ve kâğıtlardan soruşturma ve kovuşturma konusu suça ilişkin olmadığı anlaşılanlar sahiplerine iade edilecek, soruşturma ve kovuşturma konusu suça ilişkin olanlara ise el konulacaktır. Şüpheli veya sanık ile 5271 sayılı CMK'nın 45 ve 46. maddelerine göre tanıklıktan çekinebilecek kimseler arasındaki mektuplara ve belgelere; bu kimselerin nezdinde bulundukça elkonulamaz (CMK md.122, AVÖAY md. 16).

Ayrıca içeriği devlet sırrı niteliğinde olan belgelerin incelenmesi ancak mahkeme başkanı veya hâkim tarafından yapılır. Cumhuriyet savcısının ve kolluk görevlilerinin bu nitelikteki belgeleri inceleme yetkileri yoktur (CMK md. 125).

4.8. HÂKİM KARARI OLMAKSIZIN ARAMA YAPILABİLEN HALLER

4.8.1. Denetim (Polisin Her Zaman Girilebileceği Yerlerde Yapılan Aramalar)

Denetim, kolluğa tanınmış olan ve arama sayılmayan bir yetkidir. Denetlemeler esasında birer arama değildir. Ancak amacı, uygulanma şekli itibariyle aramayı andırdığı için AVÖAY'nin içinde düzenlenmiştir¹⁶⁴.

Polisin denetim yapacağı hâller AVÖAY md 18. maddesinde düzenlenmiştir. Aşağıda belirtilen denetimler şartları oluştuğunda kolluk tarafından kendiliğinden yapılabilir:

“a) Umuma açık istirahat ve eğlence yeri sayılan, kişilerin tek tek veya toplu olarak eğlenmesi, dinlenmesi veya konaklaması için açılan otel, motel, pansiyon, kamping ve benzeri konaklama yerleri; gazino, pavyon, meyhane, bar, birahane, içkili lokanta, taverna ve benzeri içkili yerler; sinema, kahvehane ve kıraathane; kumar ve kazanç kasti olmamak şartıyla adı ne olursa olsun bilgi ve maharet artırıcı veya zekâ geliştirici nitelikteki elektronik oyun alet ve makinelerinin, video ve televizyon oyunlarının içerisinde bulunduğu elektronik oyun yerleri; internet kafeler ve benzeri yerler ile sabit veya seyyar olarak kullanılan kara, deniz, hava ve her çeşit taşıma araçlarındaki bu tür yerlerin genel güvenlik ve asayiş yönünden denetimi,

b) Kumar oynanan umumî ve umuma açık yerler ile her çeşit özel ve resmî kurum ve kuruluşlara ait lokaller, mevzuata aykırı bir şekilde uyuşturucu madde imal edilen, satılan, kullanılan, bulundurulan yerler, mevzuata aykırı faaliyet gösteren genelevler, birleşme yerleri ve fuhuş yapılan evler ve yerler, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Anayasal düzenine, genel güvenliğe ve genel ahlâka zararı dokunacak oyun oynatılan, temsil verilen, film veya video bant gösterilen yerler ile internet üzerinden yapılan yayınlara izin verilen yerler, derneklere, sendikalara, loca ve kulüplere, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile benzeri kurum ve kuruluşlara ait ve yalnız üyelerinin yararlanması için açılan lokallerden, birden fazla denetim sonunda ve yazılı ihtara rağmen, iç

¹⁶⁴Aydın, a. g. e., s. 124.

yönetmeliğine aykırı faaliyet göstererek umuma açık yer durumuna geldiği tespit edilenlerin denetimi,

c) Yürürlükte bulunan hükümlere aykırı olarak işletilen yerler hakkındaki işlemler ile genel ahlâk ve edep kurallarına aykırı olarak sesli ve görüntülü eserleri, kaydedildiği materyale bakılmaksızın üreten ve satan yerlerin denetimi,

d) Kanunlardaki istisnalar saklı kalmak üzere, onsekiz yaşından küçükleri çalıştırdığından veya onsekiz yaşını doldurmamış küçüklerin girdiğinden şüphelenilen ve açılması izne bağlı bar, pavyon, gazino, meyhane gibi içkili yerler ile kıraathane gibi oyun oynatılan benzeri yerlerin denetimi,

e) Suç işlenmesini önlemek için kişilerden kimlik sorma,

f) 26/6/1973 tarihli ve 1774 sayılı Kimlik Bildirme Kanununda belirtilen yerlerin denetimi,

g) Motorlu araç trafik belgesi, motorlu araç tescil belgesi ve sürücü belgeleri ile 13/10/1983 tarihli ve 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununa göre araçlarda bulunması gerekli eşyanın denetimi,

h) Doğal ve yapay göller ile su üstü ulaşımına imkân veren akarsularda su üstü araçlarının ve denizlerde deniz araçlarının ruhsat ve belgelerinin, su üstü araç sahip ve kullananları ile gemi adamlarının ehliyetleri, belgeleri ve deniz mevzuatında yer alan diğer belgelerinin denetimi,

i) Elektromanyetik aygıtlar ve dedektör köpekleri aracılığıyla yapılan tarama şeklindeki denetimler,

j) 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 183 üncü maddesi kapsamında gürültü yapanların men edilmesi,

k) Hudut kapılarından giriş çıkış yapanların pasaport denetimleri.”

PVSK'nın 7. maddesinde bazı umuma açık istirahat ve eğlence yerlerinin polisin denetimine açık olduğu belirtilmiştir.

“Kişilerin tek tek veya toplu olarak eğlenmesi, dinlenmesi veya konaklaması için açılan otel, motel, pansiyon, kamping ve benzeri konaklama yerleri; gazino, pavyon, meyhane, bar, birahane, içkili lokanta, taverna ve benzeri içkili yerler; sinema, kahvehane ve kıraathane; kumar ve kazanç kasti olmamak şartıyla adı ne olursa olsun bilgi ve maharet artırıcı veya zeka geliştirici nitelikteki elektronik oyun alet ve makinelerinin, video ve televizyon oyunlarının içerisinde bulunduğu

elektronik oyun yerleri; internet kafeler ve benzeri yerler umuma açık istirahat ve eğlence yeri sayılır” (PVSK md. 7/1).

“Sabit veya seyyar olarak kullanılan kara, deniz, hava ve her çeşit taşıma araçlarında, birinci fıkrada belirtilen faaliyetlerin icrası durumunda, bu yerler de umuma açık istirahat ve eğlence yeri sayılır” (PVSK md. 7/2).

“Umuma açık istirahat ve eğlence yerlerinin ruhsatı bağlı olduğu kolluk kuvvetinin görüşü alındıktan sonra belediye ve mücavir alan sınırları içinde belediyeler; bu alanların dışında il özel idareleri tarafından verilir. Kolluk kuvveti görüşünü yedi gün içinde verir. Ruhsat talepleri bir ay içinde sonuçlandırılır. İzin alınmadan açılan umuma açık istirahat ve eğlence yerleri kapatılır” (PVSK md. 7/3).

“Bu iş yerlerinin faaliyet göstereceği alanları belirlemeye veya mevcut umuma açık istirahat ve eğlence yerlerinin bu amaç için ayrılan yerlerde toplanmasına, belediye ve mücavir alan sınırları içinde belediyeler; bu alanlar dışında il özel idareleri yetkilidir” (PVSK md. 7/4).

“Bu iş yerleri için düzenlenen iş yeri açma ve çalışma ruhsatlarının bir örneği yetkili kolluk kuvvetine gönderilir. Bu iş yerleri genel güvenlik ve asayiş yönünden genel kolluk tarafından denetlenir” (PVSK md.7/6).

4.8.2. Tehlikeyi Önleme Tedbiri Niteliğindeki Aramalar

PVSK'nın 20. maddesinde polisin “zorunluluk halinden¹⁶⁵” dolayı girebileceği yerler belirtilmiştir. Buna göre, “*zabıta, imdat istenmesi veya yangın, su baskını ve boğulma gibi büyük tehlikelerin haber verilmesi veya görülmesi halleri ile ağır cezalı bir suçun işlenmesine veya yapılmakta devam olunmasına mani olmak için konutlara, iş yerlerine ve eklentilerine girebilir.*” hükmüne istinaden polis TCK'nın 24/1 maddesinde göz önünde bulundurularak kanunun hükmünü yerine getirerek herhangi bir cezaya maruz kalmayacağı güvence altına alınmıştır.

PVSK'nın 20. maddesinde belirtilen kanun hükmünü icrası konusunda belirli şekilde hareket etme ödevi sadece kolluk görevlilerine verilmiştir. Bu durumda artık

¹⁶⁵ Bkz. “Meşru savunma ve zorunluluk hali” TCK'nın 25. maddesinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre; (1) Gerek kendisine ve gerek başkasına ait bir hakka yönelmiş, gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan haksız bir saldırıyı o anda hal ve koşullara göre saldırı ile orantılı biçimde defetmek zorunluluğu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmez. (2) Gerek kendisine gerek başkasına ait bir hakka yönelik olup, bilerek neden olmadığı ve başka suretle korunmak olanağı bulunmayan ağır ve muhakkak bir tehlikeden kurtulmak veya başkasını kurtarmak zorunluluğu ile ve tehlikenin ağırlığı ile konu ve kullanılan vasıta arasında orantı bulunmak koşulu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmez.

bu kural PVSK ile görevli kılınanlar açısından hukuka uygunluk sebebi olacaktır. Kolluk görevlileri dışındaki kimseler bu kanun hükmünü icra etmelerinden bahisle fiillerinin hukuka uygun olduğunu iddia edemezler¹⁶⁶.

4.8.3. Adlı ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinde Öngörülen İstisnalar

AVÖAY'nin 25. maddesinde Hâkimden önleme araması kararı alınması gerekmeyen hâller düzenlenmiştir. Buna göre; aşağıdaki hâllerde yapılacak aramalarda ayrıca bir arama emri ya da kararı gerekmez:

a) Devletçe kamu hizmetine özgülenmiş bina ve her türlü tesislere giriş ve çıkışın belirli kurallara tâbi tutulduğu hâllerde, söz konusu tesislere girenlerin üstlerinin veya üzerlerindeki eşyanın veya araçlarının aranmasında,

b) 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun ek 1 inci maddesi kapsamında bulunan, sivil hava meydanlarında, limanlarda ve sınır kapılarında, binaların, uçakların, gemilerin ve her türlü deniz ve kara taşıtlarının, giren çıkan yolcuların X-ray cihazından geçirilerek, gerektiğinde üstünün ve eşyasının aranması ile buralarda görevli kamu kuruluşları ve özel kuruluşlar personelinin, üstlerinin, araçlarının ve eşyalarının aranmasında,

c) 2935 sayılı Olağanüstü Hâl Kanununun 11 inci maddesi kapsamında, kişilerin üstünün, eşyalarının Olağanüstü Hâl Valisinin emriyle aranmasında,

d) 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 3 üncü maddesi kapsamında, konutların ve her türlü dernek, siyasî parti, sendika, kulüp gibi teşekküllere ait binaların, işyerlerinin, özel ve tüzel kişiliklere sahip müesseseler ve bunlara ait eklentilerin ve her türlü kapalı ve açık yerlerin, mektup, telgraf ve sair gönderilerin ve kişilerin üzerlerinin sıkıyönetim komutanının emriyle aranmasında,

e) Kanunların, muhafaza altına alınmalarına olanak verdiği kişilerin, üst veya eşyalarının aranmasında,

f) 26/4/1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun çerçevesinde görevli kolluğun, aynı Kanunun 79 uncu maddesindeki silâh taşıma yasağı kapsamında, silâh taşıdığından şüphelenilen kişilerin üstlerinin ve eşyalarının aranmasında.

Umuma açık veya açık olmayan özel işletmelerin, kurumların veya

¹⁶⁶Mert Gümüşay. (2004). *Anayasa Değişiklikleri Işığında Arama Hukuku*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul s. 92.

teşebbüslerin girişlerindeki kontroller, buralara girmek isteyen kimselerin rızasına bağlıdır. Kontrol edilmeyi kabul etmeyenler, bu gibi yerlere giremezler. Bu gibi yerlerde kontrol, esasta özel güvenlik görevlileri tarafından yerine getirilir. Ancak, bu yerlerin ve katılanların taşıyabilecekleri özel niteliklere göre, önleme aramaları kolluk güçleri tarafından da yapılabilir.”

Ayrıca AVÖAY'nin 8. maddesinde karar alınmadan yapılacak arama durumları belirtilmiştir. Buna göre aşağıdaki hâllerde ayrıca bir arama emri ya da kararı aranmaz:

“a) Hakkında tutuklama kararı veya yakalama emri veya zorla getirme kararı bulunan kişi ile hakkında gıyabî tutuklama kararı verilen kaçak yakalandığında üstünde,

b) Hâkim kararı veya Cumhuriyet Savcısının yazılı emri ile veya kolluk tarafından doğrudan yakalanan kişinin, kendisine, başkalarına veya yakalama işlemini yapan kolluk görevlilerine zarar vermesini önlemek amacıyla yapılacak kaba üst aramasında,

c) Gözaltına alınan kişinin, nezarethaneye konmadan önce yapılan üst aramasında,

d) Herhangi bir sebeple hukuka uygun şekilde yakalandıktan sonra kolluk güçlerinin elinden kaçmakta olan kişilerin veya işlenmekte olan veya henüz işlenmiş olan veya pek az önce işlendiğini gösteren belirtilerin olduğu suçun failinin yakalanması amacıyla takibi sırasında girdikleri araç, bina ve eklentilerinde yakalanması amacıyla yapılacak aramalarda,

e) 1) 4926¹⁶⁷ sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 17'nci maddesinin ikinci fıkrası kapsamında, kaçak eşya, her türlü silâh, mühimmat, patlayıcı ve uyuşturucu maddelerin bulunduğu şüphe edilen her türlü kap, ambalaj veya taşımaya yarayan diğer araçlarda hemen yapılan aramalarda,

2) 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 17 nci maddesinin altıncı fıkrası kapsamında gümrük salonları ve gümrük kapılarında kaçak eşya sakladığından kuşkulanan kişilerin gümrük kontrolü amacıyla gümrük görevlilerince aranmasında,

¹⁶⁷5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 25. maddesi ile 10/7/2003 tarihli 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. Fakat 4926 sayılı kanunun AVÖAY' de belirtilen ve 5607 sayılı kanunda geçen aynı hükümlerinin yürürlüğünün devam ettiği kanaatindeyiz.

3) 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 18 inci maddesinin ikinci fıkrası kapsamında, 27/10/1999 tarihli ve 4458 sayılı Gümrük Kanunu gereğince belirlenen kapı ve yollardan başka yerlerden gümrük bölgesine girmek, çıkmak veya geçmek ve bu yerlerde rastlanacak kişi ve her nevi taşıma araçlarının yetkili memurlar tarafından durdurulmasında ve bu kişilerin eşya, yük ve üzerleri ile varsa taşıma araçlarının aranmasında,

f) 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 24 üncü maddesindeki kanunun hükmü ve âmirin emrini yerine getirme, 25 inci maddesindeki meşru savunma ve zorunluluk hâli ve 26' ncı maddesindeki hakkın kullanılması ile diğer kanunların öngördüğü hukuka uygunluk sebepleri ve suçüstü hâlinde yapılan aramalarda, toplum için veya kişiler bakımından hayatî tehlikeyi ortadan kaldırmak amacıyla veya kapalı yerlerden gelen yardım çağruları üzerine, konut, işyeri ve yerleşim yeri ile eklentilerine girmek için" arama emri veya kararı gerekmez.

4.9. ÖNLEME ARAMALARI AÇISINDAN ÖZEL STATÜLÜ ŞAHISLAR

Adli arama açısından özel usule tabi kimselerden birisinin aranması önleme araması açısından istisna teşkil etmez. Kolluk herkesi her zaman adli amaçlı durdurma ve aramaya tabi tutamamaktadır. Hâkim, savcı ve avukatların durdurularak üzerlerinin aranması, işlenilen suçun ağır cezalı ve suçüstü olmasına bağlıdır. Durum Adalet Bakanlığına bildirileceğine göre, ilgilisi de kolluğa kimliğini ibraz etmek zorundadır. Hâkim, savcı ve avukatlara tanınan bu ayrıcalık sadece adli amaçlı durdurma ve aramalar için geçerli olup, önleme amaçlı durdurma ve aramalar için kanun bir istisna getirmemiştir. Bu kişiler stada girerken, cezaevine konulurken, uçağa binerken, gözaltı birimine getirilirken aramaları gereklidir. Söz konusu bu adli konulu ayrıcalıktan Cumhurbaşkanı, diplomatik dokunulmazlığa sahip olanlar, yüksek yargı organları başkan ve üyeleri ile noterler de bulunmaktadır¹⁶⁸.

Konuyu genel olarak baktığımızda önleme aramasının özel statülü kamu görevlilerine uygulanması açısından bilgi eksikliği problemi vardır. Özellikle uygulamada hakim, savcı ve avukatların bu konuda direndikleri gözlemlenmektedir. Özel statülü kamu görevlilerinin önleme aramasına tabi oldukları ve bu konunun

¹⁶⁸Eryılmaz, (2003). a. g. e., s. 145.

istisnası olmadıkları bilinmesi gerekmektedir¹⁶⁹. Bu kişilerin spor müsabakaları, gösteri ve toplantı yürüyüşü yapılan bir yere veya havalimanına giriş çıkışlarında aranmalarına engel yasal bir düzenleme mevcut değildir.

Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü'nün önleyici arama yönünden avukatların diğer kanunlarda yer alan genel düzenlemelere tabi olduklarını belirtir yazısı şu şekildedir¹⁷⁰:

4667 sayılı Kanunla değişik 1136 sayılı Avukatlık Kanununun 58. maddesinin birinci fıkrasında yer alan düzenlemenin, avukatların üzerlerinin aranmaması konusunda mutlak bir muafiyet sağlayıp sağlamadığı, bu muafiyetin adli arama ile birlikte önleyici aramayı kapsayıp kapsamadığı ve özel veya kamu kuruluşlarınca bina girişlerinde yapılan aramalarda muafiyet sağlayıp sağlamadığı hususunda Genel Müdürlüğümüz görüşünün bildirilmesine dair ilgi yazınız ve konu incelendi.

Bilindiği üzere;

1136 sayılı Avukatlık Kanununun 4667 sayılı Kanun ile değişik 58.maddesi "Soruşturmaya yetkili Cumhuriyet Savcısı" kenar başlığı altında düzenlenmiş ve "Avukatların avukatlık veya Türkiye Barolar Birliği ya da baroların organlarındaki görevlerinden doğan veya görev sırasında işledikleri suçlardan dolayı haklarında soruşturma, Adalet Bakanlığı'nın vereceği izin üzerine, suçun işlendiği yer Cumhuriyet Savcısı tarafından yapılır. Avukat yazıhaneleri ve konutları ancak mahkeme kararı ile kararda belirtilen olayla ilgili olarak Cumhuriyet Savcısı denetiminde ve baro temsilcisinin katılımı ile aranabilir. Ağır cezayı gerektiren suçüstü halleri dışında avukatın üzeri aranmaz.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun duruşmanın inzibatına ilişkin hükümleri saklıdır. Şu kadar ki, bu hükümlere göre avukatlar tutuklanmayacağı gibi, haklarında hafif hapis veya hafif para cezası da verilemez." hükmünü içermektedir.

Bu düzenleme esas itibariyle suç işlediği iddia edilen avukat hakkında soruşturmayı yapacak merci ve soruşturmanın hangi usul izlenerek yapılacağına ilişkin genel bir çerçeve çizmekte olup, maddenin genel amacı göz önüne alındığında bu düzenlemenin adli aramaları kapsadığı ve adli aramalar yönünden Avukatların yazıhaneleri ve konutlarının aranmasını belli bir usule tabi tuttuğu ve ağır cezayı gerektiren suçüstü halleri dışında avukatların üzerlerinin aranmayacağı anlaşılmaktadır.

¹⁶⁹Eryılmaz , a. g. m, <http://mesutbedrieryilmaz.blogspot.com.tr/2011/01/onleme-aramasi-ve-uygulamda.html>; (15.04.2014).

¹⁷⁰ Koç vd, (2007). a. g. e., ss. 112-113.

Bu nedenle; sözü edilen maddede yer alan muafiyetin avukatlara genel bir arama muafiyeti sağlamayıp, sadece adli arama yönünden arama muafiyeti sağladığı, Önlleyici arama yönünden avukatların diğer kanunlarda yer alan genel düzenlemelere tabi oldukları,

Avukatların kamu veya özel bir kuruma avukatlık mesleği ile ilgili olmayan bir işin takibi için girmeleri sırasında bu kurum ve kuruluşların kendi güvenliklerini sağlamak amacıyla yaptıkları önleyici aramadan konu ile ilgili diğer kanunlardaki düzenlemelere uygun olarak yapılmak kaydıyla muaf olmadıkları, Düşünülmektedir.

4.10. HUKUKA AYKIRI ARAMANIN SONUÇLARI

Ceza hukuku, suçun yapısal unsurlarını, bir suçun yapısında bulunması gereken öğeleri, suç dolayısıyla sorumluluk için aranan koşulları, suç dolayısıyla uygulanması gereken yaptırımları, bu yaptırımların infaz suretlerini ve bu yaptırımlara bağlayan hukuki sonuçları inceler ayrıca kanunlarda yer alan suç tanımları ile ilgili açıklama ve değerlendirmede bulunur¹⁷¹.

Hukuka aykırılık, suç tipini ihlal eden hareketin sadece ceza hukuku ile değil, tüm hukuk düzeni ile çelişmesini ifade etmektedir. Bu bakımdan hukuka aykırılık, eylemin belirli bir normda belirtilen emir ve yasaklara uygun hareket edilmesi kuralına aykırılığını ifade etmektedir¹⁷².

Hukuka aykırı aramadan kasıt uluslararası ve ulusal mevzuat hükümlerine aykırı olarak arama işlemini ifade etmektedir. Nitekim Anayasa Mahkemesi 22.06.2001 tarihli kararında şu ifadeleri kullanmaktadır: “Hukuka aykırılık en başta milli hukuk sistemimiz içinde yürürlükteki tüm hukuk kurallarına aykırılık anlamına gelir. Bu çerçevede içinde, anayasaya, usulüne uygun olarak kabul edilmiş uluslararası sözleşmelere, kanunlara, kanun hükmünde kararnamelere, tüzüklere, yönetmeliklere, içtihadı birleştirme kararlarına ve teamül hukukuna aykırı uygulamaların tümü hukuka aykırılık kavramı içinde yer alır”¹⁷³.

Hukuka aykırı olarak yapılan arama işlemi hem hukuki hem de cezai yönden yaptırıma bağlanmıştır. Bu bakımdan arama işleminin hukuka uygun olarak yapılıp yapılmadığı usul hukuku bakımından önem arz etmekte olup, durum ve şartlara göre

¹⁷¹İzzet Özgenç. (2013). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 36.

¹⁷²Timur Demirbaş. (2006). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 247.

¹⁷³AYM'nin, 22/06/2001 tarih, 1999/2 esas, 2001/2 sayılı kararı (RG. 05.01.2002/24631).

arama emrini veren veya uygulayan kolluk görevlileri açısından birtakım sorumluluklar getirmektedir. Örneğin, karar ya da emir olmadan yapılan aramalar, sözlü veya emre dayanılarak yapılan aramalar, karar veya yazılı emre aykırı şekilde icra edilen aramalar yetkisi bulunmayan kişi veya görevlilerce yapılan aramalar hukuka aykırı sayılır¹⁷⁴.

Aramanın hukuka aykırı olup olmadığı konusunda aşağıda belirtilen yönlerde bir değerlendirme yapılabilir.

a) Gerekli şüphe ve makul sebep olmadan arama tedbirine başvurulmuş ise, işlem daha baştan hukuka aykırılık iddiasıyla karşı karşıya kalacaktır. Kişinin özel hayatına, konut dokunulmazlığına ve hatta bazı hallerde vücut dokunulmazlığına müdahale sonucu doğuran “arama” tedbirine başvurulabilmesi için, yapılan işlemi haklı gösteren şüphe ve sebeplerin bulunması gerekir¹⁷⁵.

b) Aramaya karar verme, ceza ve tazminat sorumluluğuna da neden olabilecektir. Burada yetki kural olarak hâkime ait olup, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yetkili merciin yazılı arama emri vermesi durumunda, “gecikmede sakınca bulunan hal” olup olmadığının doğru bir şekilde belirlenmesi gerekir. Bu yetki kullanımında hata veya kasıt işlemi hukuka aykırı kılabilceği gibi, ceza ve tazminat sorumluluğuna da neden olabilecektir¹⁷⁶.

c) Aramanın konusu ve yapılan işlem bakımından da hukuka uygun olması gerekir. Bundan maksat, arama işleminin bir araç olma özelliğinin göz ardı edilmeyerek, işlem sırasında kişinin ar ve hayâ duygularının rencide edilmemesi ve ölçü kaçırılmadan maksada uygun hareket edilmesidir¹⁷⁷.

d) Aramaya maruz kalan kişinin hukuki durumu veya aramanın konusu itibariyle kanunlarda öngörülen özel şartlara uyulmaması da aramayı hukuka aykırı kılar. Örneğin, önleme aramalarında gecikmesinde sakınca bulunan hallerde mülki amirin yazılı emri gerektiği halde (AVÖAY md. 20/1), kolluk amirinin re’sen araçlarda önleme araması hukuka aykırı olacaktır¹⁷⁸.

Hukuka aykırı aramanın üç neticesi vardır. İlk olarak aramanın sonucunda elde edilen delil ceza muhakemesinde hukuka aykırı delil niteliğinde olacak mahkemede kullanılmayacak, ikincisi ise hukuka aykırı aramaya maruz kalanın,

¹⁷⁴Aldemir, a. g. e., ss. 159-160.

¹⁷⁵Eryılmaz, a. g. e., s. 138.

¹⁷⁶Kaymaz, a. g. e., s. 143.

¹⁷⁷Kaymaz, a. g. e., s. 152.

¹⁷⁸Aksoy, a. g. e., s. 149.

yapılan arama işlemine ilişkin tazminat hakkı doğar, üçüncüsü ise hukuka aykırı arama, arama emrini veren ve aramayı icra eden açısından cezai sorumluluk sebebidir.

4.10.1. Hukuka Aykırı Olarak Gerçekleştirilen Aramanın Sonucunda Elde Edilen Delillerin Reddi

Ceza muhakemesi hukuku, bir suçun belli bir kişi veya kişiler tarafından işlenip işlenmediği hususundaki maddi gerçeğin araştırılmasına ve ilgili kişi veya kişiler hakkında yapılabilecek işlemler ve verilebilecek kararlarla ilgili esas ve usullerin belirlendiği bir süreci ifade etmektedir¹⁷⁹.

Basit bir suç şüphesiyle başlayan ceza muhakemesi süreci içerisinde birçok muhakeme yapılmaktadır. Ancak bunlardan en önemlisi delillerin toplanmasıdır. Maddi gerçeğin arandığı ve “delil serbestliği” ilkesinin kabul edildiği ceza muhakemesi hukukunda kural olarak her şey delil olarak kullanılabilir ve delillerin sınırlandırılması kabul edilemez. Hâkim, delil olarak ileri sürülen her türlü emarenin ispat değerini serbestçe takdir etme yetkisine sahiptir buna delillerin “serbest değerlendirilmesi ilkesi” denilmektedir. İşte bu iki ilke günümüz ceza muhakemesinde “vicdani delil sistemini” oluşturmaktadır¹⁸⁰. Delil (kanıt/ispat vasıtası) bir olayın gerçekleştiğini veya uyumsuzluk konusu olan noktalarını ispatlamak için kullanılan vasıtaları ifade etmektedir¹⁸¹. Hukuka aykırı delil ise, yabancı unsurlara başvurmadan, bizatihi kendisinden yola çıkarak “hukuk sistemine, dolayısıyla da hukuk kurallarına aykırı biçimde elde edilmiş delil” olarak tanımlanabilir¹⁸².

Ceza muhakemesinde delillerle ilgili kanuni bir tasnif bulunmamakla birlikte, YCGK (Yargıtay Ceza Genel Kurulu) bir kararında, “Gerçek; akla uygun ve realist, olayın bütünü veya bir parçasını temsil eden kanıtlardan veya kanıtların bütün olarak değerlendirilmesinden ortaya çıkarılmalıdır. Yoksa bir takım varsayımlara dayanılarak sonuca ulaşılması, ceza muhakemesinin amacına kesinlikle aykırıdır”

¹⁷⁹Özgenç, a. g. e., s. 36.

¹⁸⁰Mahmut Koca. (2000). Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delileri Değerlendirme Yasağı. *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(1-2):144.

¹⁸¹Ali Şafak ve Vahit Bıçak. (2005). *Ceza Muhakemesi Hukuku ve Polis*. Roma Yayınevi, Ankara, s. 277.

¹⁸²Güçlü Akyürek. (2012). Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Sorunu.. *TBB Dergisi*, 25(101):63.

sonucuna varmıştır¹⁸³. Böylelikle Yargıtay, böylece delillerin bulunması gereken temel özelliklerin çerçevesini çizmiştir. Anayasanın 138. maddesinde ise hâkimlerin “Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak” karar vereceği hüküm altına alınmıştır.

Ceza muhakemesinde hukuka aykırı olarak elde edilen delil hiçbir şekilde hükme esas alınmaz. Ortaya konulan bulgular kanuna aykırı olarak elde edilmişse delil niteliği taşımayacaktır (AY md.38/6, CMK md. 206/2 ve 217/2). Hukuka aykırı arama yapılması sonucunda delil elde edilmesi veya aranan kişinin yakalanması yapılan aramayı hukuka uygun hale getirmez¹⁸⁴. Bu nedenle bütün diğer hukuka aykırı delillerde olduğu gibi, hukuka aykırı arama sonucunda elde edilen deliller de ceza muhakemesinde kesinlikle kullanılmayacaktır.

Hukuk sistemimizde hukuka aykırı yollarla elde edilen deliller, mutlak değerlendirme yasağına tabidir ve başlı başına bir bozma nedenidir¹⁸⁵. Örneğin PVSK da ve AVÖAY’ de “önleme arama” tedbirinin düzenlendiği maddeleri Anayasa’nın 20 ve 21. maddeleri ile birlikte bir değerlendirme yapıldığında “*makul şüphe*” olmaksızın (PVSK md.9/1, AVÖAY md. 20), sulh ceza hâkiminin kararı ya da gecikmesinde sakınca bulunan halde mülki amirin yazılı emri bulunmadıkça (PVSK md. 9/1), arama kararında belirtilen yerlerde yapılmaması (PVSK md. 9/4) hukuka aykırı olacak ve elde edilen delillerin de hukuka aykırı delil kategorisinde değerlendirilmesi gerekecektir. Sonuç olarak ispat vasıtası olarak kullanılacak bir delil, hukuka aykırı şekilde icra edilen arama sonucunda ele geçirilmiş ise söz konusu delil hükme esas alınmayacaktır¹⁸⁶. Örneğin, önleme arama kararı olmaksızın bir araçta ele geçirilen tabanca kişinin üzerine atılı ruhsatsız silah bulundurma suçunda delil olarak kullanılamaz.

Hukuk devletinde, ceza muhakemesinde delil elde edilmesi ve değerlendirilmesi konusunda getirilen sınırlandırmalara “delil yasakları” denilir¹⁸⁷. Delil yasakları, “delilleri elde etmeyi yasaklayan kurallar” ile “delilleri değerlendirme sırasında uygulanan yasaklar” olmak üzere ikiye ayrılarak incelenir.

¹⁸³YCGK, Tarih:19/04/1993, E:1993/6-79, K:1993/108, http://www.kararevi.com/karars/401112_yargitay-ceza-genel-kurulu-e-1993-6-79-k-1993108#.U02MTVd4c8M, (15.04.2014).

¹⁸⁴Aksoy, a. g. e., s. 149.

¹⁸⁵Kaygusuz, (2004). a. g. e., s. 444.

¹⁸⁶Aldemir, a. g. e., s. 190.

¹⁸⁷Bahri Öztürk. (1995). *Yeni Yargıtay Kararları Işığında Delil Yasakları*. AÜ. SBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara, s. 6.

Delil elde etme yasakları, kanun koyucunun önceden belli tür delillerin elde edilmesini yasaklaması fikrine dayanır. Delil değerlendirme yasakları ise, elde edilmiş bulunan belli bir delilin duruşmada ortaya konulmasının ve daha sonra da hüküm verilirken kullanılmasının yasaklanması anlamını taşır¹⁸⁸.

Kanunda açıkça gösterilen delil değerlendirme yasakları az sayıdadır. Mesela, CMK 148'deki yasak sorgu yöntemleri, CMK 135'de düzenlenen iletişimin dinlenmesinden sonra kayıtların yok edilmesi mecburiyeti ve CMK 75'deki beden muayenesinden elde edilen kişisel verilerin sonradan yok edilmesi gibi delil değerlendirme yasaklarında, kanun koyucu, o delilin hiç bir zaman kullanılmayacağını açıkça ifade etmiştir¹⁸⁹.

Delil elde etmenin sınırları, kanunlarla ve hukukun genel ilkeleriyle belirlenmiştir. Genel anlamda, “arama” bakımından delil sınırlarının çerçevesini, özel hayatın gizliliği ve bu alana müdahalenin koşulları çizmektedir¹⁹⁰. Bir delilin hukuka aykırı sayılması halinde ise sorun, bu delilin muhakemede kullanılabilip kullanılmayacağı noktasında toplanır¹⁹¹. Anayasa'nın 38/6. ve CMK'nın 206/2(a) maddelerinde genel bir kural konularak, kanuna aykırı olarak elde edilen delilin davaya bakan mahkemece reddedileceği belirtilmiştir¹⁹². Buna karşılık, delil elde edilirken yapılan diğer hukuka aykırılıklar açısından, kanunda açık bir düzenleme yer almamaktadır. Bu nedenle, “delil elde etme yasakları konusundaki her ihlalin, elde edilen delilin hüküm verilirken kullanılmasını yasaklamadığına” dikkat edilmelidir. Bu gibi hallerde mahkemenin somut olayda delili kullanıp kullanmama konusunda takdir yetkisi bulunduğu kabul edilmelidir¹⁹³.

AIHM; adil yargılanma hakkı doğrudan ihlal edilmediği sürece, kanuna aykırı yoldan elde edilen bir delilin yargılamadaki hukuki değeri, yani hükümde esas alınıp alınmayacağı konusunda genel bir ilke koymanın mümkün olmadığını ifade etmiştir (Schenk/İsviçre ve Salabiakul/Fransa davalarında)¹⁹⁴.

YCGK'nun görüşü de bu yöndedir. Nitekim YCGK'nun 29.11.2005 tarihli (Esas no: 2005/7-144, Karar no. 2005/150) kararında bu konu tartışılmıştır. Sanığın

¹⁸⁸Feridun Yenisey. (2007). Yeni Ceza Adalet Sistemi, s. 76-77.

<http://www.hukukturk.com/fractal/hukukTurk/pages/dwnldCntHT.jsp?pFileNum=97> (10.03.2013).

¹⁸⁹Yenisey, (2007). a. g. e., s. 77.

¹⁹⁰Aksoy, a. g. e., s. 150.

¹⁹¹Yalçın, a. g. e., s. 109.

¹⁹²Aksoy, a. g. e., s. 150.

¹⁹³Yenisey, (2007). a. g. e., s. 78.

¹⁹⁴Aksoy, a. g. e., s. 151.

ikametgâhında kenevir bitkisi ekildiği ihbarı üzerine, hâkim kararı alınmaksızın kolluk tarafından re'sen arama yapılmış ve yasa dışı ekilmiş 50 kök hint keneviri bulunmuştur. Bunun akabinde, şüphelinin ifadesine başvurulmuş, arama ile elde edilen suç unsuru karşısında şüpheli üzerine atılı suçlamayı ikrar etmiştir. YCGK, hâkim kararı olmaksızın yapılan ve hukuka aykırı olduğu kabul edilen böyle bir arama neticesinde elde edilen ifadenin de yargılamada tek başına delil olarak kullanılamayacağı sonucuna varmıştır. Hukuka aykırı arama sonucunda elde edilen yasak delillerle köşeye sıkıştırılan şüphelinin, suçu ikrar eden ifadelerinin “yasak yöntem kullanılarak alınan ifadeler” kapsamında değerlendirileceği, yargılamada ispat aracı olarak kullanılamayacağı kabul edilmiştir. YCGK kararında bunu; “zehirli ağacın meyvesi de zehirli olur” kuralıyla açıklamıştır¹⁹⁵.

Hukuka aykırı deliller değerlendirdiğinde muhakeme bir bütün olarak değerlendirilmeli ve hukuka uygun veya aykırı olarak elde edilen deliller kullanılarak verilen hüküm Anayasanın 36. maddesinde gösterildiği biçimde adil ise, delil hukuka aykırı dahi olsa kullanılabilir. Buradaki hukuka aykırılık, sanığın temel haklarına aykırılık olarak anlaşılmalıdır. Hukuka aykırı bir şekilde elde edilmiş delilin hüküm verilirken kullanılması istisna olmakla birlikte sonuç “adil yargılanma hakkının” ihlaline götürmüyorsa kullanma mümkün olmalıdır. Ancak CMK md. 148 de gösterilen hallerde yasak usullerle elde edilen ifadeler rıza ile verilmiş olsa da delil olarak değerlendirilmesi mümkün değildir¹⁹⁶.

AİHM kararları, Yargıtay kararı, doktrindeki görüşler bir bütün olarak değerlendirildiğinde hukuka aykırı olarak elde edilen delilin sanığın temel haklarına müdahalede bulunmuyorsa adil yargılanma hakkını engellemiyorsa basit hukuka aykırılıkların mahkemeler tarafından hükme esas olmak üzere değerlendirileceği kanaatindeyiz. Örneğin, arama tutanağında “arama tanıklarının (hazurun)” olmaması ya da arama tutanağının bir nüshasının aranan kişiye verilmemesi sonradan giderilebilir bir usul eksikliğidir. Bu eksiklik yüzünden bu arama tutanağına dayanılarak yapılan arama sonucunda elde edilen delilleri “delil yasakları” kapsamında değerlendirmenin hukukun genel ilkelerine uygun düşmeyeceği söylenebiliriz.

¹⁹⁵Aldemir, a. g. e., ss. 165-172.

¹⁹⁶Feridun Yenisey-Nurullah Kunter. (2005). *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Özet Kitap*. Arıkan Yayınları, İstanbul, s. 457-458.

Hâkim, hukuka aykırılığın basit olduğu durumlarda suçun önemi, sanığın tehlikeliliği, ihlal edilen hakkın kişi hak ve özgürlükleri listesindeki yeri, hukuka aykırılık olmadan da delilin elde edilip edilemeyeceği, işlenen hukuka aykırılığın delilin güvenilirliği üzerindeki etkisi, sanığın topluma verdiği zarar gibi faktörleri değerlendirecek delilin ret mi veya kabul mü edilmesi gerektiğine karar verecektir¹⁹⁷. Aksi takdir de delilin basit hukuka aykırılıklar nedeniyle değerlendirme dışında tutulmasının, haksız beraat kararlarının verilmesine ve yargılamanın kilitlenmesine neden olabileceği gözden kaçırılmamalıdır.

Sonuç olarak hukuka aykırı olarak gerçekleştirilen aramanın sonucunda elde edilen deliller hukukumuzda kesin ve net olarak mahkemelerde delil olarak kullanılamayacak olup, kolluk görevleri açısından gerek cezai sorumluluk gerekse de tazminat sorumluluğu doğurabilecektir¹⁹⁸.

4.10.2. Hukuka Aykırı Olarak Gerçekleştirilen Aramanın Ceza Sorumluluğu

Cezai nitelikte hukuka aykırılık unsuru, yani suç özel hukuktaki veya kamu hukukunun diğer dallarındaki haksızlıktan nitelik olarak farklı değildir. Tek fark aynı nitelikte bulunan hukuka aykırılığa uygulanan yaptırımın değişik olmasıdır. Gerçekten de ceza hukukunun uyguladığı yaptırımlar, diğer hukuk dallarının yaptırımlarına göre daha ağırdır¹⁹⁹. Hukuka aykırı arama fiilinin, suç teşkil ettiği haller 5237 sayılı TCK'nın çeşitli maddelerinde düzenlenmiş ve yaptırıma bağlanmıştır.

Bunlardan birincisi, TCK'nın 120. maddesinde düzenlenen “haksız arama” suçudur. Buna göre, “hukuka aykırı olarak bir kimsenin üstünü veya eşyasını arayan kamu görevlisine üç aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir.” Burada suç emir vermek şeklinde işlenmiş ise emrin verilmesi ile suç tamamlanır. Suçun aramak şeklinde işlenmesi halinde temas etmiş olmakla suç tamamlanır. Aramanın yapılıp bitmiş olması şart değildir. Çünkü suç neticesi itibariyle bitişik suçtur. Bu konu ile ilgili olarak YCGK'nın 26.6.1979 tarih 5-235/306 sayılı kararı şu şekildedir²⁰⁰:

¹⁹⁷Eryılmaz, (2003). a. g. e., s. 300.

¹⁹⁸Eryılmaz, (2003). a. g. e., s. 283.

¹⁹⁹Demirbaş, a. g. e., s. 247.

²⁰⁰Bıçak, (2011). a. g. e., s. 620.

"....polis memuru olan sanık M.G.,polis memuru olan sanık B.A. ve S.K, gece bekçisi olan sanık H.Ç. Olay aksamı bir lokantada içki içtikten sonra bir taksiye binerek sanık BA. ve H. Ç. nin görevli oldukları karakol yetkililerinden izin aldıkları, daha sonra aynı taksi ile saat 02.00 sıralarında, Gençlik Parkına gelerek, olay yerinde görevli olmadıkları halde, müşteki Ö.D. nin çalıştığı kiraathaneye giderek, orada bulunan bazı şahısların üzerlerini aradıkları ve Tarsuslu olduğu bildirilen ve kimliği saptanamayan bir kişiyi de dışarıya çıkardıkları anlaşılmaktadır. Olayın açıklanan oluş biçimine göre; polis memuru ve gece bekçisi gibi güvenlik görevlisi olan sanıkların eylemi, olay yerinde görevli olmadıkları halde, memuriyet görevlerini ve sıfatlarını kötüye kullanarak kişilerin üstlerini aramaktan ibarettir. Bu eylem de TCK'nin 183 (5237 sayılı TCK m. 120) maddesinde yazılı suç oluşturur..." 26.6.1979,

İkincisi ise, aramanın uygulanmasına yönelik bir yaptırımdır. Eğer aramanın icrasında kolluk görevlileri zor kullanma yetkisini orantılı bir biçimde kullanmaz ise TCK'nın 256. maddesi devreye girecek kamu görevlisi görevini kötüye kullanacaktır.

2559 sayılı PVSK'nın EK-9/1-A maddesine göre "Önleyici, caydırıcı, düzenleyici ve koruyucu kolluk hizmetlerine dair görevlerin ifası sırasında silah kullanmak zorunda kalan polis hakkında, cezai sorumluluğun tespiti bakımından Memurin Muhakematı Hakkında Kanuna göre işlem yapılır." Denilmek suretiyle önleme araması icrasında görevlerini kötüye kullanan veya ihmalleri görülen kamu görevlileri ile kolluk amir ve memurları hakkında 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanır. Emniyet teşkilatı personelinin görevden kaynaklanan suçlarının soruşturulmasının ancak mülki idare amirinin izin vermesine bağlıdır²⁰¹.

Kişilerin üstlerinin, konut, araç, özel evrak veya eşyalarının aranması insan onuruna bir tecavüz teşkil ettiği gibi, kişi dokunulmazlığının devamı olan özel hayatın gizliliğine karşı da bir saldırı oluşturur²⁰².

4.10.3. Hukuka Aykırı Olarak Gerçekleştirilen Aramanın Tazminat Sorumluluğu

Suç soruşturması veya kovuşturması sırasında hakkındaki arama kararı ölçüsüz bir şekilde gerçekleştirilen kişilerin, her türlü maddî ve manevî zararlarını,

²⁰¹A. Alper Durmuş. (2008). *Memur Disiplin Hukuku*. Adalet Yayınevi, Ankara, s. 130.

²⁰²Aksoy, a. g. e., s. 158.

Devletten isteyebileceği hükme bağlanmıştır (CMK md.141/1). Burada ölçsüz bir şekilde gerçekleşmesinden “oranlılık ilkesine” aykırı davranmak anlaşılmalıdır²⁰³.

Tazminat hukukumuzda arama tedbiri uygulanan kişi adli ya da önleme arama tedbirlerinden birine ölçsüz bir şekilde maruz kaldığı durumlarda ortaya çıkabilecek zararlarını tazmin edebilecektir. Nitekim Danıştay özetle “Davacının önleme tedbirleri kapsamında üst ve eşyalarının aranması, bir kamu hukuku kuralına dayalı olarak tesis edilen idari işlem niteliğindedir.” şeklindeki bir kararıyla önleme aramasını idari bir işlem olarak kabul etmiştir²⁰⁴. Zaten Anayasanın 125. maddesinde idarenin eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu hükmüyle birlikte arama kararı verilmesi ve uygulanması birer idari işlem olduğundan kamu görevlerinin hukuka aykırı işlemlerinden dolayı idare doğan zararı karşılamakla yükümlüdür²⁰⁵. Ayrıca Anayasanın 40. maddesinin 3. fıkrasında geçen “Kişinin, resmî görevliler tarafından vâki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.” Hükmüyle devlet hukuka aykırı eylem ve işlemlerden dolayı mağdur olacağı vatandaşlarına tazminat ödemeyi anayasal olarak güvence altına almıştır.

Önleme aramalarında, arama sırasında aranan kişinin eşyalarına zarar verilmesi, makul şüphe oluşmamasına rağmen arama kararı verilmesi, gecikmesinde sakınca bir hal olmamasına rağmen, hâkim kararı olmaksızın arama işleminin gerçekleştirilmesi, aramadan önce aranan kişiye bilgi verilmemesi ve arama emri/kararının gösterilmemesi, arama tutanağının bir nüshasının aranan kişiye teslim edilmemesi gibi işlemler hukuka aykırı olarak sayılmaktadır. Burada dikkat edilecek nokta her hukuka aykırı işlemin CMK md. 141 kapsamında tazminat konusu olmayacağıdır. CMK md. 141 de geçen tazminat istemi soruşturma ve kovuşturma aşamasında yapılan arama işleminin ölçsüz olarak gerçekleştirilmesinden bir zarar doğmasıdır²⁰⁶.

CMK’da ki ifadeye bakıldığında arama koruma tedbiri dolayısıyla tazminat talep edilebilmesi için aramanın, arama için gerekli olan kanuni şartlar oluşmadığı halde gerçekleştirilmiş olması şartı aranmamıştır. Başka bir ifadeyle aramanın

²⁰³Özbek, (2006). a. g. e., s. 358.

²⁰⁴Danıştay 10. Dairesi, Tarih: 01/02/1994, E: 1992/2572, K: 1994/392.

http://www.kararevi.com/karars/249078_danistay-10-daire-e-1992-2572-k-1994-392#.U0z2-FV_uwg (03.04.2014).

²⁰⁵Eryılmaz, (2003). a. g. e., s. 287.

²⁰⁶Aldemir, a. g. e., ss. 191-192.

yakalama ve tutuklama tedbirlerinde olduğu gibi hukuka aykırı olarak uygulanmış olması koşulu aranmamış sadece “arama kararının ölçsüz bir şekilde gerçekleştirilmesi” şartı aranmıştır. Bu durumda arama işlemi, usulüne uygun olarak hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde savcı tarafından verilmiş yazılı emir üzerine kolluk tarafından usulüne uygun olarak gerçekleştirilmiş olsa bile kararın uygulanmasında ölçü kaçırılmışsa bu durumda zarar gören ilgili tazminat talep edebilecektir²⁰⁷.

CMK'nın 142/1. maddesi uyarınca, karar veya hükümlerin kesinleştiğinin ilgisine tebliğinden itibaren üç ay ve her halde karar veya hükümlerin kesinleşme tarihini izleyen bir yıl içinde tazminat isteminde bulunulabilir.

Tazminat istemi, zarara uğrayanın oturduğu yer ağır ceza mahkemesinde ve eğer o yer ağır ceza mahkemesi tazminat konusu işlemle ilişkili ise ve aynı yerde başka bir ağır ceza dairesi yoksa en yakın yer ağır ceza mahkemesinde karara bağlanır (CMK md. 142/2).

İdarenin tüm eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğuna dair Anayasa'nın 125. maddesi gereğince, önleme aramaları ve CMK'nın kapsamı dışında kalan hallerde, işleme maruz kalanların tazminat talep etme hakları oluşmaktadır. 2577 sayılı idari Yargılama Usulü Kanununun 2/b maddesi gereğince, idari eylem ve işlemlerden dolayı kişisel hakları doğrudan zarar görenlerin tam yargı davası açma hakları olduğu belirtilmiş olup, aynı kanununun 13. maddesi gereğince de, idari eylemlerden hakları ihlal edilmiş olanların idari dava açmadan önce, ilgili idareye başvurarak haklarının yerine getirilmesini istemeleri, bu isteklerin kısmen veya tamamen reddi halinde, dava açılacakları belirtilmiştir²⁰⁸. Tazminat davası ve koşulları aramanın adli veya önleyici olmasına göre farklı düzenlemelere tabi olduğunu yukarıda belirtmiştir. Önleme araması niteliği gereği bir idari işlem olduğundan sorunun idare hukuku esaslarına göre incelenmesi gerekir²⁰⁹.

Kolluk görevlisinin arama işlemini yerine getirirken, ortaya çıkan kusurlu davranışlarına “hizmet kusuru” denilir. Burada idarenin sorumlu olması için kolluk görevlisinin adli ya da önleme araması yapması önemli değildir. Kamu görevlisinin hizmet kusurundan kaynaklanan tazminat istemleri idare aleyhine açılacak “tam

²⁰⁷Serdal Baytar. (2005). Koruma Tedbirlerinden Doğan Zararın Karşlanması. *TBB Dergisi*, S: 61 s. 366.

²⁰⁸Aksoy, a. g. e., s. 157.

²⁰⁹Yalçın, a. g. e., s. 122.

yargı davasıyla talep edilir²¹⁰. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda da bu tür zararlardan dolayı kamu görevlisi aleyhine değil, Devlet aleyhine dava açılacağı belirtilmektedir. Devletin bu zararları ilgili kamu görevlisine rücu etme hakkı saklıdır (DMK md. 13/1).

Kişisel kusur halinde haksız arama fiili oluşacağından kişiler adli makamlarda haklarını arama yoluna gidecek ve burada tazminat davası açarak uğradığı zararı tazmin etme yoluna gidecektir. Kişisel kusur durumunda kişi idari makamlarıda kamu görevlisi gibi tazminata mahkum edemeyecektir²¹¹.

Bu düzenlemelerin hukuk düzenimize kazandırılması, mülkiyet hakkı başta olmak üzere temel hak ve hürriyetlerin korunması açısından çok olumlu bir gelişmedir. Ayrıca, aramayı yerine getirirken kolluk görevlilerinin ölçsüz davranışları sonucu verilen zarar dolayısıyla devletçe ödenen tazminatın, kendilerine ödettilmesini içeren bu hüküm, aramanın daha ölçülü ve dikkatli gerçekleştirilmesini sağlayacaktır²¹².

01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren CMK'dan önce yürürlükten kaldırılan 466 sayılı "Kanun Dışı Yakalanan veya Tutuklanana Tazminat Ödenmesi Hakkında Kanun" vardı. 5320 sayılı CMK'nın Uygulama Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkındaki Kanunun 6. maddesine göre, CMK'nın 141 ile 142. maddeleri 01.06.2005 tarihinden itibaren uygulanacak bu tarihten önceki işlemlerde ise 466 sayılı yasa hükümleri uygulanacaktır²¹³. 5271 sayılı CMK ile birlikte Tazminata ilişkin mevzuatımızda büyük bir boşluk doldurulmuştur. Şöyle ki 5271 sayılı CMK ile birlikte yakalama ve tutuklama tedbirlerinin yanında, diğer koruma tedbirlerinden kaynaklanan zararlar da tazminat isteminin kapsamına alınmıştır. Uygulamada, adli aramanın ölçsüz ve keyfi şekilde gerçekleştirilmesi nedeniyle mağdurlar idareye veya Devlete karşı haksız yakalama ve tutuklamada olduğu gibi bir dava açamıyorlardı. Bu gelişme hukuk devleti adına önemli bir kazanım olarak düşünölmelidir²¹⁴.

²¹⁰Eryılmaz, (2003). a. g. e., s. 287.

²¹¹Eryılmaz, (2003). a. g. e., s. 289.

²¹²Recep Gülşen, Yeni Ceza Muhakemesi Hukukunda Arama, www.cezabb.adalet.gov.tr/makale/139.doc, (19.03.2014).

²¹³Aldemir, a. g. e., s. 193.

²¹⁴Gülşen, a. g. m., www.cezabb.adalet.gov.tr/makale/139.doc, (19.03.2014).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma ile önleyici güvenlik hizmeti olarak polisin kimlik sorma ve önleme arama yetkisinin hukuki boyutu örnek arama kararı ve arama tutanaklarıyla çok yönlü olarak incelenmiş bu konuda saptanan sorunlar ve bunların çözümüne yönelik bazı öneriler geliştirilmiştir.

Çalışma kapsamında ulaşılan bilgi ve uygulamalara göre, kimlik sorma ve önleme araması konusunda geliştirilen öneriler aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Bu bölümde araştırmanın bulgularına dayanarak elde edilen sonuçlar ve ulaşılan bilgiler doğrultusunda geliştirilen öneriler yer almaktadır.

5.1. SONUÇ

Bu araştırmada temel hak ve özgürlüklerin fiili teminatı olan polis teşkilatının önleyici güvenlik hizmetleri bağlamında kimlik sorma ve önleme arama yetkisinin uygulamalı olarak hukuki boyutu ele alınmıştır. Araştırmadan,

Polis teşkilatının toplumsal yaşamın vazgeçilmez olduğu insanların bir arada yaşama arzusunun gerçekleşebilmesi için güvenli bir ortamın tesis edilmesinin gerekli olduğu, bunun da ancak suçun işlenmeden önlenmesi ya da işlenen suçun toplumda korku ve panik yaratmayacak şekilde faillerinin yakalanması ve suçun ortaya çıkarılması yoluyla olabileceği sonucuna varılmaktadır.

Kolluk hizmetlerinin, kamu hizmetleri içerisinde kuşkusuz en önemli ve hayati bir hizmet olduğu ve toplumsal yaşamda düzenin ve güvenliğin teminatı olduğu görülmüştür. Kolluk bu düzeni sağlarken hiçbir kamu görevlisinde olmayan yetkilerle donatıldığı ve durdurma, kimlik sorma, yakalama, arama vb. gibi çok özel yetkileri kullanan kolluğun hukuka uygun eylem ve işlem yapması da insan haklarının teminatı açısından son derece önemli olduğu görülmüştür.

Suç ve suçluyla mücadelenin, ancak insanların suçtan mağdur olmayarak, toplumsal hayatta korku, panik endişe içerisinde olmadan huzur içerisinde

yaşamlarını sürdürmesini konu alan önleyici güvenlik hizmetleri yöntemiyle çözülmesi gereken bir konu olduğu, bu önleyici polislik hizmetlerinin de durdurma, kimlik sorma, arama ve yakalama gibi tedbirlerin kullanarak gerçekleştirileceği görülmektedir. Araştırmamızda bu tedbirleri uygularken polisin gerek güvenlik boyutuyla nelere dikkat etmesi gerektiği, gerekse de bu tedbirlerin hukuki boyutu, mevzuattaki farklılıklarda göz önüne alınarak örnek “önleme arama talep yazısı”, “önleme arama kararı” ve “olay, arama, tespit, muhafaza altına alma, yakalama ve savcı görüşme tutanağı” üzerinde inceleme yapılarak anlatılmaya çalışılmıştır.

5.2. ÖNERİLER

- Kamu hizmetleri içerisinde en önemli görevin önleyici polislik hizmetleri olduğu görülmüştür. Bundan dolayı bu hizmeti yürüten polislerin güvenlik tedbirleri çerçevesinde çok dikkatli ve tedbirli olmaları gerekir.
- Önleyici polislik hizmetlerinde polis-vatandaş sürekli karşı karşıya geldiğinden ve bu alanda polislik uygulamaları sürekli yargıya taşındığından dolayı görevli polislerin bu alanda güncel mevzuata hâkim olmaları ve bu alanda kendilerini geliştirmeleri gerekmektedir.
- Önleyici polislik hizmetlerinde istikrar oluşması için seçilmiş, yeteri kadar donanımlı personelin görevlendirilmesi ve EGM’ nin bu hizmetlerde personel yönünden branşlaşma yoluna gitmesi önemlidir. Teorik eğitimler uygulamalı eğitimlerle pekiştirilmelidir.
- Polisin bu alanda çok özel ve önemli yetkilerinin olması ve bu yetkilerini kullanırken mevzuata aykırı hareket etmesi insan haklarını çiğneme anlamına geleceği için bu yetkilerini kullanırken çok dikkatli olmalı hukukun dışına çıkarak keyfi davranışlardan uzak durmalıdır.
- Önleyici polislik hizmetleri suçun işlenmeden önlenmesini konu aldığı için vatandaşın suçun işlenmeden önce polise ihbar etmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda toplum destekli polislik faaliyetleri artırılmalı vatandaşın suçlara karşı bilinçlendirilmesi ve polise yardımcı olması yönünde çalışmalar yapılmalıdır.

- Önleyici polislik hizmetleri alanında çalışan polislerin EGM tarafından her yıl düzenli olarak mevzuat ve uygulamadaki değişikliklerin gösterilmesi amacıyla hizmet içi eğitime tabi tutulmaları yerinde olacaktır.

- Önleyici polislik hizmetleri, 24 saat esasına dayanan devamlı ve düzenli aynı zamanda yorucu bir kamu hizmeti olması nedeniyle bu alanda hizmet sunan polislerin haftalık çalışma saatleri ve özlük hakları düzenlenmelidir. Acilen polis teşkilatı 8/24 çalışma sistemine kavuşturulmalı, moral ve motivasyonun sağlanması için ETK ve DMK'da yer alan Emniyet Hizmetleri Sınıfının özlük hakları gözden geçirilmelidir.

- Kolluğun suç ve suçluyla mücadelesi gerek kendi güvenliğini gerekse de halkın güvenliğini sağlamak amacıyla en azından sokakta önleme arama kararlarına ihtiyaç duymadan kişiler ve araçlar üzerinde arama yapma yetkisinin olması gerekir.

- Ortada somut bir suç veya suç şüphesi olmadığı halde bir hukuki değerlendirme yaparak önleme aramasını hakim kararına bağlamak temel hak ve özgürlüklerin yargısal güvence altına alınması açısından ilk bakışta mantıklı gibi gözükse de idari bir işlem olan önleme arama kararını suçu önlemek ve kamu düzenini sağlamak sorumluluğunda olan kolluğun en üst amirinin (emniyet müdürünün) kararına bağlamak yerinde olacaktır. Emniyet müdürünün en azından kolluk memurlarına “belirli bir bölgede, belirli bir zaman dilimi için kişileri ve araçları durdurma arama yetkisi vermesi²¹⁵” ve buna karşılıklı bağımsız kolluk şikâyet mekanizmasının kurulmasının hizmetin etkinliğini ve verimliliğini artırarak, yetkinin kötüye kullanımını da azaltacaktır.

- Önleme arama kararı suçun önlenmesi ve aynı zamanda işlenen suçun faillerinin ve suç eşyalarının yakalanması açısından hayati bir öneme sahiptir. Özellikle ülkemizin jeopolitik konumu göz önüne alındığında kaçakçılık ve uyuşturucu trafiğinin güzergâhında yer alması, terör olaylarının baş göstermesi ayrıca her yıl artan asayiş olaylarına karşı önleyici polislik hizmetleri uygulamaları kaçınılmaz hale gelmiştir. Hal böyle iken önleme aramasının gecikmesinde sakınca bulunan hallerde bile mülki amirin iznine bağlanması polis teşkilatı açısından suç ve

²¹⁵Bkz. Eryılmaz, (2003). a. g. e., ss. 126, 127 İngiltere’de Ceza Adaleti ve Kamu Düzeni Kanununa göre emniyet müdürüne görev bölgesinde kolluğa 24 saat için “belirli bir bölgede, belirli bir zaman dilimi için kişileri ve araçları durdurma arama yetkisi vermiştir.

suçluyla mücadeleyi sekteye uğratmaktadır. Gecikmesinde sakınca bulunan hal, derhâl işlem yapılmadığı takdirde suçun işlenme ihtimalinin olması hallerinde hakime ulaşamama durumunu ifade etmektedir. Kaldı ki bu durumlarda derhal mülki amire ulaşmakta hayatın doğal akışına aykırı gözükmektedir. Kanaatimizce bu hallerde olayın durum ve şartlarına göre kolluk memuruna veya kolluk amirine arama yetkisi verilmelidir.

- PYSK ve AVÖAY’de önleme aramasına ilişkin hükümler daha net, anlaşılır ve karmaşadan uzak olmalıdır. Ucu açık kolluğa takdir yetkisi veren hükümler çıkarılmalı, AVÖAY’nin 27/a maddesi, PYSK’nın 4/A maddesine uyumlu hale getirilerek çelişkiler ortadan kaldırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Aksoy, Ş. (2007). *Önleme ve Koruma Tedbiri Olarak Arama*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Akyürek, G. (2012). Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Sorunu. *TBB Dergisi*, 25(101):63.
- Aldemir, H. (2012). *Arama ve Elkoyma*. Bilge Yayınevi, Ankara.
- Altıntaş, H. (2008). *Hukuk Devleti İlkesinin İşlerliği Açısından Türk Kamu Yönetimi Üzerine Genel Bir Değerlendirme*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Yayını No : 131, s. 208.
[http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/Imagesimages/files/20\(1\).PDF](http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/Imagesimages/files/20(1).PDF) (24.03.2014).
- Arslan, Z. (2005). *Anayasa Teorisi*. Seçkin Yayıncılık. Ankara.
- Arslan, Z. (2008). Güvenlik Sektörü Yönetişimi Türkiye ve Avrupa, Güvenlik Sektörü Çalışmaları Dizisi – 4, TESEV Yayınları s.25
- Aydın, M. (2012). *Arama ve Elkoyma*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Aydın, A. H. (2006). *Kamu Yönetimi ve Polis*. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Aydın, A. H. (1996). *Polis Meslek Hukuku*. Doğu Matbaacılık, Ankara.
- Baytar, S. (2005). Koruma Tedbirlerinden Doğan Zararın Karşılanması. *TBB Dergisi*, S: 61.
- Beren F. ve Bal İ. (2003). *Polis Etiği*. Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Bıçak, V. (2011). *Suç Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Cerrah, İ. (2011). *Demokratik Toplumlarda İç Güvenlik*. Polis Akademisi Yayınları, Ankara.
- Demirbaş, T. (2006). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Derbil, S. (1950). Kamu Hizmeti Nedir? *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(3-4):28
- Derdiman, R. C. (2007). *Polis Yönetimi ve Hukuku*. Ankara, Nobel Yayınevi.
- Devriye Hizmetleri, <http://www.asayis.pol.tr/Sayfalar/devriye.aspx>, (25.11.2013).

- Dinçer, C. (2009). Kolluk Kuvvetlerinin Zor Kullanma Yetkisi. *Türk İdare dergisi*, S:462.
- Dönmezer, S. (2003). “İki Suç Türü ve Kolluk”, *Polis Dergisi*, 36:466.
- Durmuş, A. Alper. (2008). *Memur Disiplin Hukuku*. Adalet Yayınevi. Ankara.
- EGM, Koruma Daire Başkanlığı, Önemli Tesisleri Koruma Kursu Ders Kitabı, t.y. Emniyet Genel Müdürlüğü, http://tr.wikipedia.org/wiki/Emniyet_Genel_Müdürlüğü, (25.11.2013)
- Erdağ, A. İ. (2010). Kolluğun “Durdurma ve Kimlik Sorma” Yetkisi (PVSK madde 4/A). *Ankara Barosu Dergisi*, 68 (4):43-44.
- Erdoğan, M. (2005). *Anayasa Hukuku*. Orion Kitabevi. Ankara.
- Eryılmaz, M. B. (2003). *Türk ve İngiliz Hukukunda Durdurma ve Arama*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Eryılmaz, M. B. (2012). *Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri*. Polis Akademisi Yayınları, Ankara.
- Eryılmaz, M. B. 5681 Sayılı Kanun İle Polis Vazife Ve Selahiyet Kanunundaki (PVSK) Değişiklikler Sonrası Oluşan Yeni Durum; Bir Adım İleri İkiş Adım Geri <http://mesutbedrieryilmaz.blogspot.com.tr/>, (15.04.2014).
- Eryılmaz, M. B. Önleme Araması ve Uygulamada Karşılaşılan Problemler, <http://mesutbedrieryilmaz.blogspot.com.tr/2011/01/onleme-aramasi-ve-uygulamda.html>, (10.04.2014).
- Fındıklı, R. ve Bilgiç, V.(2006). *İdare Hukuku*. Anadolu Yayıncılık, Ankara,
- Geleri, A. (2003). *Önleyici Polislik*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Geleri, A. Ed, (2012). *Polisin Önleyici Görev ve Yetkileri*. Polis Akademisi Yayınları, Ankara.
- Göksu. T., Çevik, H. H., Filiz, O., Gül, K. (2009). *Güvenlik Yönetimi*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Gözler, K. (2011). *İdare Hukukuna Giriş*. Ekin Yayıncılık, Bursa.
- Gözler, K. (2003). *Anayasa Hukukuna Giriş*. Ekin Kitabevi, Bursa.
- Gümüşay, M. (2004). *Anayasa Değişiklikleri Işığında Arama Hukuku*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gülsoy M. T. (2007). *Özgürlüklerin Korunmasında Anayasa Yargısının Yeri ve Meşruluğu*. Yetkin Yayınları, Ankara..

- Gülşen, R. Yeni Ceza Muhakemesi Hukukunda Arama,
www.cezabb.adalet.gov.tr/makale/139.doc (19.03.2014).
- Güzel, İ. (2006). *Kolluk Rehberi*. Ulus Basım Yayınları, İstanbul.
- Hafizoğulları, Z. (1995). İnsan Hakları, Polis Görevi ve Yetkisi, *AÜHFD*, 44 (1-4): 565.
- Karakehya, H. (2007). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Maddesi (Adil Yargılanma Hakkı) Bağlamında Ceza Muhakemesinde Duruşma*. Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Karaosmanoğlu, F. (2008). *Tarihin Başlangıcı Uluslararası İlişkiler & Haklar ve Güvenlik*, Seçkin Yayıncılık, Ankara .
- Kaygusuz, Z. (2010). Kimlik Sorma ve Kimlik Tespiti. *Polis Bilimleri Dergisi*, 10(1):91.
- Kaygusuz, Z. (2004). “Önleme Araması”, *Polis Dergisi (Çanakkale Destanı: Özel Sayı)*, 10(38):429.
- Kaymaz, S. (1997). Uygulamada ve Teoride Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı (Yasak) Deliller, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Koca, M. (2000). Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delileri Değerlendirme Yasağı. *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 4(1-2):144.
- Koç, C. (2002). *Kolluğun (Jandarma ve Polisin) Adli Görevler*. Kartal Yayınevi, Ankara.
- Koç C., Gündoğan K., Özbudak C. (2007). *Kolluk Hukuku*. Kartal Yayınevi, Ankara
- Kunter, N., ve Yenisey, F. (2005). *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Özet Kitap*. Arıkan Yayınları, İstanbul.
- Kuyaksil, A. (2002). *İnsan Hakları Bilgileri*. Eylül Yayınevi, Ankara.
- Küçük, A. (2008). *Anayasa Hukuku*. Orion Kitabevi. Ankara.
- Mevzuat Uygulamaları Eğitim Projesi,
http://eys/kurumsal50/user_activity_mainpage2.aspx?activityID=955&catCourseID=0&isFromSearch=-1EGM, Eğitim Daire Başkanlığı MUYEP e-Eğitim Modülü Uygulaması.(04.12.2013).
- Polat, L. (2007). *Haksız Arama Suçu*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

- Polisin Disiplinine Merasim ve Topluluklardaki Rolüne ve Polis Karakolları Teşkilatı ile Vazifelerine Dair Disiplin Talimatı. (1999). EGM Basımevi, Ankara.
- Onar, S. S. (1960). *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, c.I, Hak Kitabevi, İstanbul.
- Özbek, V. Ö. (2006). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Özbek, V. Ö. (1999). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbiri Olarak Arama*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Özbek, V. Ö. (2008). *Polise Görev, Yetki Ve Sorumluluk Veren Mevzuat Uygulamalarına İlişkin Eğitim Projesi (MUYEP) Tebliğleri – II*. EGM, Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayın No:43.
- Özgenç, İ. (2013). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Özgür, A, Z ve Sözen, S. (Ed.).(2009). *Polisin Görev Ve Yetkileri*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.
- Öztürk, B. "Yeni Ceza Muhakemesi Hukukunun Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu", <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale2.htm> (23.03.2014).
- Öztürk, B. (1995). *Yeni Yargıtay Kararları Işığında Delil Yasakları*. AÜ. SBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara.
- Saran, U. (2001). "Demokratikleşme ve Sivilleşme Eğilimleri Karşısında Devletin Yeniden Yapılandırılmasının Anahtarı: Kamu Hizmetlerinde Toplam Kalite Yönetimi", *Türk İdare Dergisi*, Yıl: 73, S: 431. Ankara.
- Şafak, A. (1996). *Hukuk Sözlüğü*. Selim Kitabevi, Ankara.
- Şafak, A., ve Bıçak, V. (2005). *Ceza Muhakemesi Hukuku*, EGM Yayını, Ankara.
- Şafak, A., ve Bıçak, V. (2005). *Ceza Muhakemesi Hukuku ve Polis*, Roma Yayınevi. Ankara.
- Şahin, İ. (2004). *Türk Ceza Yargılaması Hukukunda Yakalama ve Gözaltına Alma*, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Tanör, B., vd. (2000). *İnsan Hakları*. YKY Yayınları, İstanbul.
- Tezcan, D., E, Ruhan., M. Sancakdar, O., Önok, R. M., (2006). *İnsan Hakları El Kitabı*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Tezcan, D., E, Ruhan., M. Sancakdar,O., (2004). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*. Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara.

TDK, Büyük Türkçe Sözlük,

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts (25.04.2014).

Toplum Destekli Polislik Şube Müdürlüğü,

<http://www.asayis.pol.tr/Sayfalar/TDP.aspx>. (22.11.2013).

Toprak, Z. (1990).” İl Özel İdarelerinin Görevleri ve Kamusal Hizmet Yaklaşımı”,

Türk İdare Dergisi, Yıl:62, S: 387, s. 157-162.

Yalçın, H. (2010). *Önleme Araması*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Yaşar, Y. (2006). *Açıklamalı Polis Meslek Hukuku*. Mustafa Kitabevi, Ankara.

YCGK, Tarih:19/04/1993, E:1993/6-79, K:1993/108,

http://www.kararevi.com/karars/401112_yargitay-ceza-genel-kurulu-e-1993-6-79-k-1993-108#.U02MTVd4c8M, (15.04.2014).

Yenisey, F. “*Tehlikeyi Önleyici Polis*” ve “*Adli Polis*”

<http://www.hukukturk.com/fractal/hukukTurk/pages/fHm.jsp?pIndxLvl=5>
(10/04/2014).

Yenisey, F. Durdurma, Kimlik Sorma, Kimlik Tespiti.

http://www.caginpolicisi.com.tr/eski_sitemiz/69/10-11.htm (02.12.2013).

Yenisey, F., ve N, Ayşe., (2011). *Ceza Muhakemesi Hukuku Belleteni*. İstanbul.

Yenisey, F. (2011). Arama. *Çağın Polisi Dergisi*. 10(115):6-11.

Yenisey, F. (1995). *İnsan Hakları Açısından Arama, Elkoyma, Yakalama , İfade*

Alma. AÜ. SBF. İnsan Hakları Merkezi Yayınları No:12, Ankara.

Yenisey, F. (2007). Yeni Ceza Adalet Sistemi,

<http://www.hukukturk.com/fractal/hukukTurk/pages/dwnldCntHT.jsp?pFileNum=97> (10.03.2013).

Yılmaz, E. (2005). *Hukuk Sözlüğü*. Yetkin Yayınları. Ankara.

Zeybek, Cengiz. (2007). Temel Hak ve Özgürlükler Bağlamında Polisin Durdurma

Yetkisi. *Çağın Polisi Dergisi*, 6(70):33.

ÖZGEÇMİŞ

Fatih GÜVEN, 1988 yılında Diyarbakır'da doğdu. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesinden 2009 yılında mezun oldu. 2010 yılında Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Ana Bilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı. Fatih GÜVEN 2009 yılından bu yana Gaziantep İl Emniyet Müdürlüğü'nde görev yapmakta ve halen komiser rütbesindedir. Evlidir ve İngilizce bilmektedir.

VITAE

Fatih GÜVEN was born in Diyarbakır in 1988. He graduated from the faculty of security sciences at Police Academy in 2009. He began to study his master degree on the Department of Security Strategies and Management at Gaziantep University in 2010. Fatih GÜVEN is superintendent and he has been working in a Gaziantep Police Department since 2009. He is married and he can speak English.